

ČESKÁ

2019, vol. 23, no. 3–4

KINANTROPOLOGIE

Časopis České kinantropologické společnosti vychází s finanční podporou
AV ČR, ČOV, FTVS UK Praha, FTK UP Olomouc a FSpS Brno.

Journal of the Czech kinanthropological society is published with financial support
of AV ČR, COV, FTVS UK Prague, FTK UP Olomouc a FSpS Brno.

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

vydává Česká kinantropologická společnost.

Vychází 4x ročně.

Časopis Česká kinantropologie je recenzovaný vědecký časopis zaměřený na kinantropologii. Publikuje příspěvky o výsledcích výzkumu z oblasti teorie, empirického výzkumu a metodologie. Cílem je podporovat rozvoj vědeckého poznání záměrné pohybové činnosti, její struktury a funkcí a jejich vztahů k rozvoji člověka jako biopsychosociálního individua.

Nabídka rukopisů

Redakce přijímá původní výzkumné práce, teoretické studie, přehledové studie, stručné zprávy z odborných akcí (konference, semináře apod.), recenze nových knih a informace o akcích České kinantropologické společnosti v českém (popř. slovenském) jazyce, od zahraničních autorů v anglickém jazyce.

Rukopis dodejte elektronicky do systému na adrese **www.ceskakinantropologie.cz** nebo e-mailem: **ceskakinantropologie@seznam.cz**. Na závěr textu uveďte úplnou kontaktní adresu včetně e-mailové adresy.

Rukopis musí obsahovat název, jména autorů, souhrn s klíčovými slovy v češtině (15–20 řádků), název statí, souhrn a klíčová slova v angličtině, vlastní text, abecední seznam literatury, kontaktní údaje.

Bibliografické odkazy musí být úplné a odpovídat požadavkům našeho časopisu. Rukopisy musí používat velikost písma 12 a řádkování 1,5. Stati by neměly přesahovat 12 – 15 normostran (tj. 5000 slov, recenze 3 normostrany, zprávy a informace 2 normostrany). Pro grafy a obrázky vyžadujeme zdrojové soubory (soubor, v němž byly vytvořeny, grafy nejlépe v programu Excel, obrázky ve formátu TIF, JPG nebo EPS). Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

Recenzní řízení je oboustranně anonymní dvěma nezávislými recenzenty. Redakce si vyhrazuje právo anonymizace textu, tj. odstranění údajů usnadňujících identifikaci autorů předtím, než text postoupí do recenzního řízení. Nabídnout rukopis jinému časopisu, zatímco je posuzován našim časopisem, je považováno za neetické. Autoři budou vyzooměni o výsledku recenzního řízení a instruováni o případných změnách.

Podrobné pokyny pro autora jsou uveřejněny na internetu: **www.ceskakinantropologie.cz**

Adresa redakce: Česká kinantropologie,

José Martího 31, 162 52 Praha

Telefon: (+420) 220 172 062

E-mail: **ceskakinantropologie@seznam.cz**

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

published 4x annually

by Czech Kinanthropology Association.

Journal Česká kinantropologie is reviewed scholarly journal that focuses on kinanthropology. It publishes papers about results of theoretical, empirical and methodological research. The objective is to endorse scientific development of the intentional physical movement, its structure and functions as well as its connections to development of men as bio-psycho-sociological entity.

Manuscript submission

The editors accept original empirical research papers, theoretical studies, short news about conferences and workshops, reviews of new books and information about proceedings of Czech Kinanthropology Association in Czech (eventually in Slovak) language or in English language from foreign authors. Add the manuscript to the system in the electronic form at the address: **www.ceskakinantropologie.cz** or via e-mail: **ceskakinantropologie@seznam.cz**. The end should contain complete information, including contact address and e-mail address.

Manuscript must contain title, name of authors, abstract with key words in Czech language (15–20 lines), title, abstract and keywords in English language, text of the article, alphabetical list of references for literature cited in the text, contact data. Bibliographic references must be fully defined and correspond to Journal standards. Manuscripts must use font size 12 and 1,5 space. The maximum length of original research papers is 12–15 pages (about 5000 words), review 3 pages and information 2 pages. Please submit all tables, graphs and illustrations as separate files in the format, in which they were created, with graphs preferably in Excel and illustrations preferably in TIF, JPG or EPS. The editors review and edit the text.

The editorial review process is anonymous on both sides. The editors reserve the right to ensure the anonymity of the text's content, i.e. to eliminate any information or data that could facilitate identification of the author, before submitting the text to the review process. Submission of a manuscript to another journal while it is under review by the Journal Česká kinantropologie is considered unethical. Review guideline and full guidelines for authors are on the Internet: **www.ceskakinantropologie.cz**

Address: Česká kinantropologie,

José Martího 31, 162 52 Praha, Czech Republic

Phones: (+420) 220 172 062

E-mail: **ceskakinantropologie@seznam.cz**

OBSAH

SUCHÝ, J., PERIČ, T. Úvodem 5

HABRDLOVÁ, M. Tělesná výchova ve vybraných kurikulárních
dokumentech Norska a České republiky – srovnávací studie 7

BLAŽEJ, A. Teorie přechodu z negativní vnější motivace do motivace
pozitivní vnitřní 18

MRAVEC, L. Korupce ve sportu: základní pojmy, legislativa a etika 28

POLÁK, A. Virtuální realita v terapii nekompletních míšních lézí 39

KRIŠTOFIČ, J., FIALA, T. Vliv intervenčního programu na posturální
stabilitu ve stoji na rukou 47

TOMŠOVÁ, P. Plovárny na Vltavě v Praze vzniklé od počátku 19. století
do začátku 2. světové války 60

Recenze

KUNZ, V. Rodiče a sport dětí (A. Sekot) 71

Zprávy z konferencí

Členská schůze spolku Česká společnost učitelů tělesné výchovy 76

CONTENT

SUCHÝ, J., PERIČ, T. Foreword.	5
HABRDLOVÁ, M. Physical education in some curricular documents of Norway and the Czech Republic – a comparative study	7
BLAŽEJ, A. Transition theory – from negative extrinsic motivation to positive intrinsic motivation	18
MRAVEC, L. Sports corruption: basic terms, legislation and ethics	28
POLÁK, A. Virtual reality in incomplete spinal lesion therapy	39
KRIŠTOFIČ, J., FIALA, T. Influence of intervention program on postural stability in handstand	47
TOMŠOVÁ, P. Outdoor swimming pools (lido) on the Vltava river in Prague from the beginning of the 19th century until the beginning world war II.	60
Critical reviews	
KUNZ, V. Parents and children's sport (A. Sekot)	71
Congress news	
Member Meeting of Czech association of PE teachers	76

ÚVODEM

FOREWORD

Vážené čtenářky a čtenáři,
s potěšením Vám předkládáme šest zajímavých článků, které Vás, věříme, odborně obohatí.

Každoroční milou povinností je poděkování oponentům za jejich skvělou práci! Nejen bez autorů, ale také oponentů by nebylo možné časopis vydávat.

Koncem roku proběhly volby do výboru České kinantropologické společnosti (ČKS). Nové složení výboru je následující (řazeno abecedně):

prof. MUDr. Jan Heller, CSc.,
PhDr. Aleš Kaplan, Ph.D.,
doc. PhDr. Vladimír Jůva, CSc.,
doc. PhDr. Parry Martínková, Ph.D.,
doc. PaedDr. Tomáš Perič, Ph.D.,
doc. PhDr. Bc. Zdenko Regulí, Ph.D.,
doc. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.,
Mgr. Zdeněk Svoboda, Ph.D.,
doc. Mgr. David Zahradník, Ph.D.,
doc. RNDr. Jiří Zháněl, Dr.

S přáním úspěšného roku 2020

doc. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.
šéfredaktor

doc. PaedDr. Tomáš Perič, Ph.D.
předseda ČKS

ŘEDAKCE ČESKÉ KINANTROPOLOGIE VELMI DĚKUJE VŠEM RECENZENTŮM ZA ROK 2019:

doc. PhDr. Miloš Bednář, Ph.D.

doc. Mgr. Roman Cuberek, Ph.D.

Mgr. Radka Dostálová, Ph.D.

prof. PaedDr. Ludmila Fialová, Ph.D.

PhDr. Libor Flemr, Ph.D.

PaedDr. PhDr. Pavel Harsa, Ph.D.

prof. MUDr. Jan Heller, CSc.

doc. PhDr. Blanka Hošková, CSc.

PhDr. Radim Jebavý, Ph.D.

Mgr. Daniel Jurák, Ph.D.

Mgr. Jan Jurečka

Mgr. Kateřina Jurková, Ph.D.

Mgr. Jakub Kokštejn, Ph.D.

doc. PaedDr. Pavel Korvas, CSc.

PaedDr. Oto Louka, CSc.

doc. PhDr. Jana Pyšná, Ph.D.

Mgr. Jakub Opočenský

doc. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc.

prof. PaedDr. Rudolf Psotta, Ph.D.

prof. PhDr. Aleš Sekot, CSc.

Ing. Eva Schwartzhoffová, Ph.D.

doc. PhDr. Irena Slepíčková, CSc.

doc. PhDr. Daniela Stackeová, Ph.D.

Mgr. Milena Strachová, Ph.D.

doc. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.

doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.

doc. PhDr. Petr Šťastný, Ph.D.

PhDr. Jitka Vařeková, Ph.D.

doc. PaedDr. Jaromír Votík, CSc.

Ing. Marek Záboj, Ph.D.

TĚLESNÁ VÝCHOVA VE VYBRANÝCH KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTECH NORSKA A ČESKÉ REPUBLIKY – SROVNÁVACÍ STUDIE¹

PHYSICAL EDUCATION IN SOME CURRICULAR DOCUMENTS OF NORWAY AND THE CZECH REPUBLIC – A COMPARATIVE STUDY

MARTINA HABRDLOVÁ

Katedra tělesné výchovy a výchovy ke zdraví

Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita

SOUHRN

Príspevok predstavuje srovnávací výzkum kurikulárních dokumentů tělesné výchovy Norska a České republiky. Výzkum se zaměřuje na dokumenty projektované pro primární vzdělávání; v případě norského kurikula je částečně nutné zohlednit také vyšší stupně. Úvodní kapitola argumentuje pro aktuálnost podobných výzkumů v dané oblasti. Následně autorka představuje metodiku provedení komparativního výzkumu shrnutou do čtyř provázaných kroků. Výsledková část je popisem analýzy jednotlivých dokumentů. Jak se ukazuje v závěrečné části, výzkum dospěl k několika zjištěním: norské kurikulum akcentuje orientaci na prožitek, spolupráci, participaci, kdežto výkon je spíše upozaděn. Norský i český dokument se orientuje na zdraví a celoživotní pohybovou aktivnost, avšak českým dokumentům chybí dostatečně specifikované vzdělávací cíle pro tělesnou výchovu a vykazují nedostatečné provázání vzdělávacích cílů a vzdělávacího obsahu. Oproti norskému je české kurikulum nekonzistentní, což může negativně ovlivňovat kvalitu vzdělávání.

Klíčová slova: kurikulární dokumenty, tělesná výchova, primární vzdělávání, komparace, Norsko, Česká republika

ABSTRACT

The study presents a comparative research on curriculum documents of physical education in Norway and the Czech Republic. The research focuses on documents designed for primary education; in the case of the Norwegian curriculum, it is also necessary to take into account the higher grades. The text is presented in a chapter that puts the issue under consideration in a wider context, demonstrating its importance in the field. Subsequently, the author presents a methodology of comparative research, summarized in four interconnected steps. The result section describes the analysis of individual documents. As shown in the final part, the research has led us to several

¹ Tento příspěvek vznikl s podporou projektu specifického výzkumu MUNI/A/0877/2017 „Výzkum kurikula tělesné výchovy a výchovy ke zdraví“ realizovaného na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity..

findings: the Norwegian curriculum aims at the orientation experience, cooperation, participation, while the performance is rather played down. Both the Norwegian and the Czech documents focus on the health and lifelong physical activity, but the Czech document lacks the well-defined educational objectives for physical education and show low congruence of educational goals and content. In contrast to the Norwegian curriculum, the Czech curriculum is inconsistent, which can negatively affect the quality of education.

Key words: curricular documents, physical education, primary education, comparison, Norway, the Czech Republic

ÚVOD

Změny v oblasti vzdělávání, pokud se nějaké dějí či připravují, by měly vznikat na podkladě výsledků mezinárodních výzkumů. Výsledky mezinárodních výzkumů mohou také ospravedlnit rozhodnutí již učiněná (srov. Štech, 2013). Předkládaná studie jako součást rozsáhlejšího srovnávacího výzkumu (viz Habrdlová, Lupač, Vlček, 2017) nemá tak docela tyto ambice; nepokouší se o mnoho víc než posloužit jako zdroj informací. Mozaika takových informací může však některé další kroky v kontextu českého vzdělávání inspirovat. Cílem studie je tedy informovat o stavu norského kurikula tělesné výchovy, které bylo, podobně jako to české, poměrně nedávno revidováno. Příspěvek analyzuje a porovnává tělesnou výchovu v kurikulárních dokumentech Norska a České republiky, zaměřuje se na primární vzdělávání.

Mezi Českou republikou a Norskem existují nemalé kulturní a politické rozdíly. Odlišnosti ve vzdělávání pramení z různých národních kontextů obou zemí – z aktuální vzdělávací situace – mají souvislost s národním dědictvím, s globálními otázkami, vnímáním učitelů, pracovními a pedagogickými podmínkami. Tento článek porovnává přístupy ke kurikulu (a obecněji ke vzdělávání) napříč dvěma národními kontexty. Zabývá se otázkou, jak bychom se teoreticky mohli poučit z norského příkladu.

Obecně se má za to, že co se týče vzdělávání, je Norsko inspirativní zemí (Bauman, 2007). Tělesná výchova zde má ve školském systému relativně dlouhou tradici. V kurikulu – jako samostatný předmět – se však objevila až v polovině 19. století. Pro český kontext je podnětná zvláště relevance, která je tělesné výchově v Norsku přisuzována (Zoglowek, 2012).

METODIKA

Pro analýzu a srovnání kurikulárních dokumentů využijeme srovnání neboli komparace ve smyslu vědecké metody. Pro tento výzkum byl aplikován Beredayův model komparace (1964). Jednotlivé kroky Beredayova modelu autorka přizpůsobila pro srovnání vzdělávacích programů.

1. Deskripce

V tomto kroku jde o třídění a popis dat jednotlivých zemí. V této fázi bylo jako dílčí analytické procedury užito otevřeného kódování, techniky vyvinuté v rámci zakotvené teorie (grounded theory; viz Glaser, 2004). Konkrétní postup v rámci tohoto kroku jsme zahájili rozdělením textu na významové jednotky, kterým byly přiděleny kódy, tedy určitá označení vypovídající o tom, jaký jev či téma daný kód reprezentuje (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 212). Důležitost jednotlivých kódů, jak podotýká Glaser (2004), se musí vynořit, nikoliv být předpokládána.

Data a fakta byla získána z těchto kurikulárních dokumentů:

- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (MŠMT, 2016)
- Curriculum for physical education (Utdanningsdirektoratet, 2015)

Doplňkově byla využita data z webových publikací poskytnutých norským ministerstvem vzdělávání a norským výborem pro vzdělávání².

2. Interpretace

Bereday (1964) má v tomto kroku na mysli nezbytnost uvážení kontextuálních faktorů (historických, ekonomických, sociálních, politických aj.). V případě předkládané studie je třeba vzít v potaz také interpretaci psaného textu, tedy analyzovaných dokumentů. Analýza dat byla inspirována principy zakotvené teorie. Orientovala se především na popis zřejmého obsahu dokumentů, poskytla však též interpretaci latentního obsahu.

3. Juxtapozice

Doposud jsme se zaměřovali na jednotlivé charakteristiky kurikul sledovaných zemí – tvořili jsme případové studie. Teprve v tomto bodě byly charakteristiky obou zemí postaveny vedle sebe. Cílem bylo ustanovit východisko srovnání – jistý rámec, který umožnil srovnání obou dokumentů. Autorka textu vycházela ze studie Richterové (2006) a Vlčka a Janíka (2010), ze kterých převzala (dedukovala) témata, jež byla srovnávána. Další témata však během analýzy z textu „vystala“ induktivně.

4. Vlastní srovnání

V závěrečné fázi komparace jsme provedli souběžné srovnání zpracovaných charakteristik sledovaných zemí. Do jednotící linie byla formulována tvrzení relevantní pro prezentovaný výzkum. Interpretace analyzovaných dat, samotné srovnání a návrhy řešení problému předkládáme v následující části textu.

VÝSLEDKY

Komparace formálních vlastností dokumentů

Tělesná výchova v Norsku je projektována jako samostatný dokument, uveřejněný na webových stránkách norského ministerstva vzdělávání také v angličtině. Dokument čítající devět stran je rozdělen do několika částí: část popisující účel předmětu a jeho hlavní oblasti, část objasňující hodinovou dotaci pro jednotlivé věkové úrovně, dále základní dovednosti, cíle v podobě kompetencí pro dané věkové úrovně a hodnocení.

Hlavní oblasti tělesné výchovy popisuje dokument čtyři. Uskutečňování těchto oblastí má probíhat v několika věkových úrovních (úroveň 1–4, 5–7, 8–10 a specializovaná tělesná výchova 1–3 určená pro vyšší sekundární vzdělávání³). Kurikulum je tedy plánováno jak pro primární, tak pro nižší a vyšší sekundární vzdělávání. Oblasti tělesné výchovy, jejichž realizace se v některých úrovních překrývá, jsou následující:

² <http://www.udir.no>; <https://www.regjeringen.no/en/dep/kd/id586/>

³ Z dokumentu vyplývá, že číslování úrovní odpovídá ročníkům, tedy úroveň 1–4 se vztahuje k primárnímu vzdělávání, úroveň 5–7 „střednímu“, úroveň 8–10 nižšímu sekundárnímu vzdělávání a úroveň 1–3 k vyššímu sekundárnímu vzdělávání, kde je tělesná výchova specificky orientovaná. „Střední“ úroveň (*intermediate*) byla pro potřeby analýzy zahrnuta k úrovni primárního vzdělávání.

- Pohybová aktivita v různých prostředích a podmínkách (věková úroveň 1–4) – zahrnuje vývoj a automatizaci základních pohybů v různých podmínkách. Klíčovými prvky oblasti jsou spontánní hry střídané organizovanými aktivitami, základní znalosti o těle a osobní hygieně.
- Sportovní aktivity (věková úroveň 5–7, 8–10, specializovaná 1–3) – popisované v dokumentu jako nabízející široký výběr sportů, tance a alternativních pohybových aktivit.
- Outdoorové aktivity (úroveň 5–7, 8–10, specializovaná 1–3) – rozvíjí kompetence a dovednosti potřebné k bezpečnému pobytu v přírodě, důraz se klade na chápání hodnoty pobývání v přírodním prostředí.
- Cvičení a životní styl (úroveň 8–10, specializovaná 1–3) – zaměřující se na vztah mezi pohybovou aktivitou a životním stylem.

Týdenní časová alokace předmětu tělesná výchova se v Norsku liší podle individuálních podmínek a možností každé školy, dotaci pro celé primární vzdělávání však dokument stanovuje na 478 hodin. Délka jednotlivých lekcí je 60 minut. V přepočtu to odpovídá asi dvěma až třem hodinám tělesné výchovy za týden.

Cíle v podobě kompetencí (či cíle kompetencí; *competence aims*) jsou formulovány velmi široce⁴ a dokument je stanovuje nikoli pro každý ukončený rok, ale na konci etap 4, 7, 10 a všechny tři úrovně vyššího sekundárního vzdělávání; vždy pro každou do dané úrovně zahrnutou oblast tělesné výchovy, které byly popsány výše. Jak a při jakém druhu pohybové aktivity bude cílů dosaženo, spočívá v odpovědnosti učitele tělesné výchovy. Část dokumentu věnující se hodnocení stanovuje schéma závěrečné evaluace pro úroveň 10 a dále úroveň 1–3 vyššího sekundárního vzdělávání.

Český Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je dostupný v digitální i knižní podobě s celkem 164 stranami. Tělesná výchova je jako vzdělávací obor projektována v rámci vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, jejíž součástí je také vzdělávací obor Výchova ke zdraví. V úvodu oblasti jsou formulovány vzdělávací cíle pro oba z oborů a to hromadně pro primární i nižší sekundární vzdělávání. Vzdělávací obsah TV, který je již projektován ve dvou úrovních – pro primární a sekundární vzdělávání, je vymezen očekávanými výstupy a učivem.

Komparace obsahu kurikulárních dokumentů

V dalším textu popisují oblasti obou dokumentů v deduktivně přejatých a induktivně „vynořených“ kategoriích. Jak bylo uvedeno, kategoriální systém byl pro tento účel převzat od autorů Richterové (2006) a Vlčka a Janíka (2010). Indukovány byly kategorie: Učení na základě vzájemné spolupráce, Aspekty bezpečnosti v kurikulu tělesné výchovy, Zohlednění aspektů kultury a národního vědomí v kurikulu tělesné výchovy.

Orientace na rozvoj osobnosti a sociální vztahy

Ve vztahu k vlastní osobě má norská tělesná výchova budovat identitu, povědomí o sobě samém a pozitivní vnímání těla, podporovat schopnost zhodnocení vlastních kompetencí a osobních fyzických limitů. Žákům mají být poskytovány fyzické výzvy, aby mohli projevit odvahu a otestovat své vlastní limity jak během spontánních, tak

⁴ Kurikulum je, podobně jako to české, dvouúrovňové, s národní úrovní se tedy dále pracuje na lokální úrovni dle podmínek a cílů dané školy.

také organizovaných aktivit. Ze sociálních aspektů se má rozvíjet komunikace a interakce s ostatními – schopnost poslouchat druhé, vnímat je a reagovat na ně. Způsobnost komunikovat ústně začleňuje dokument jako základní dovednost, je také nezbytná při žáky samostatně organizované činnosti. Dále se v dokumentu zmiňuje dodržování pravidel a následování principů fair play, ohled k výsledku hry a respektující spolupráce – ochota zahrnout do kolektivního sportu kohokoliv bez ohledu na úroveň dovedností žáků. Výuka tělesné výchovy má žáky obohacovat pocity radosti, inspiraci a nechat je prožívat pocit úspěchu.

Také RVP ZV neopomíná osobnostní a sociální rozvoj. Tělesná výchova má v tomto ohledu podporovat samostatnost, zodpovědnost a duševní pohodu jedince, současně také žáka vede ke smyslu pro fair play, spolupráci v týmu a respektu opačného pohlaví. Ve vzdělávacích cílech oblasti Člověk a zdraví je také zmíněno, že příznivé sociální prostředí umocňuje pozitivní prožitek z pohybu.

Rozvoj volných vlastností v tělesné výchově

Záměrem norského kurikulárního dokumentu je směřovat žáka v tělesné výchově k plánovanému rozvoji a pozitivnímu vnímání sebe sama jako fyzicky aktivní osoby. Žák je veden k cílevědomé práci na co nejlepším výkonu dle svých individuálních možností a k funkčnímu využití různých dovedností v individuálních pohybových aktivitách. Pozornost je proto třeba věnovat také faktorům ovlivňujícím motivaci k pohybové aktivitě. Žáci mají být vedeni k samostatnosti – např. plánování a provádění zahřívacích cvičení a protažení ve spojení s následnou pohybovou aktivitou. Měli by také být schopni zhodnotit kompetence spolužáka a ukázat, jak se může ve svých dovednostech dále rozvíjet.

Z obsahu českého dokumentu je zřejmé, že cílem je usilovat o zlepšení individuálních možností žáka. Významnou úlohu v tomto ohledu sehrává motivační hodnocení, které se vztahuje k „posuzování osobních výkonů každého jednotlivce a jejich zlepšování“ (MŠMT, 2016, s. 76). Žák se má postupně podílet na samostatné organizaci vlastního pravidelného pohybového režimu na základě svých zájmů a zlepšovat úroveň své zdatnosti.

Celoživotní pohybová aktivnost

Z norského dokumentu je patrné, že celoživotní pohybová aktivnost je jednou z priorit tělesné výchovy. Dokument zmiňuje, že ovlivnit je třeba především vnímání a postoje žáků k pohybové aktivitě, vybavit je potřebnými dovednostmi na individuální úrovni, ale i znalostmi ohledně zdravého životního stylu. Předmět má inspirovat v dalších aspektech života a pohyb působit celoživotní požitek z toho, že je žák fyzicky aktivní. Žáci se dle tvůrců dokumentu naučí pochopit, jak jim může jejich vlastní úsilí pomoci dosáhnout cílů a které faktory mohou motivovat další pohybovou aktivitu.

Také česká projektovaná tělesná výchova usiluje o rozvoj celoživotní pohybové aktivity. V charakteristice a vymezení cílového zaměření oboru Člověk a zdraví najdeme formulaci, že žák by měl „řadit do denního režimu pohybové činnosti pro uspokojování vlastních pohybových potřeb i zájmů, pro optimální rozvoj zdatnosti a výkonnosti, pro regeneraci sil a kompenzaci různého zatížení, pro podporu zdraví a ochranu života“ (MŠMT, 2016, s. 91). Výchova k pohybovému režimu žáků je konkretizována také v očekávaných výstupech: (žák) „spojuje pravidelnou každodenní

pohybovou činností se zdravím a využívá nabízené příležitosti“ a „podílí se na realizaci pravidelného pohybového režimu“ (MŠMT, 2016, s. 96). Snaha o rozvoj celoživotní pohybové aktivity je dále začleněna do tematického celku „Činnosti ovlivňující zdraví: význam pohybu pro zdraví – pohybový režim žáků, délka a intenzita pohybu.“ (MŠMT, 2016, s. 97). Osvojení kladného postoje k pohybové aktivitě je propojeno především se zdravím, které je dominantním tématem v cílovém zaměření vzdělávací oblasti Člověk a zdraví. Aktivní životní styl je tedy v českém stejně jako v norském kurikulu vnímán jako hodnota, postoj žáka k péči o vlastní tělo a své zdraví.

Orientace na rozvoj a udržování zdraví

Podpora zdraví do velké míry souvisí s předchozím tématem. U obou zemí je zdraví významně zastoupenou komponentou dokumentu. Tělesná výchova, jak se píše v norském kurikulu, pomůže žákům pochopit zásady zdravého provádění pohybových aktivit, ovlivnit dobrý pocit ze sebe samého a vytvořit správnou představu o zdraví, výživě a životním stylu, což je odvislé od individuálních zájmů žáka. Účelem tělesné výchovy v tomto smyslu je vybavit žáka potřebnými znalostmi a zkušenostmi a nezbytně také zaujetím.

Charakteristika oboru v úvodu části RVP ZV věnované vzdělávací oblasti Člověk a zdraví, vymezuje poznávání a praktickou podporu zdraví jako jednu z priorit základního vzdělávání. Tělesná výchova je samostatně charakterizována jako součást komplexnějšího vzdělávání žáků v problematice zdraví, která směřuje „na jedné straně k poznání vlastních pohybových možností a zájmů, na druhé straně k poznávání účinků konkrétních pohybových činností na tělesnou zdatnost, duševní a sociální pohodu“ (MŠMT, 2016, s. 91). Očekávané výstupy uvádějí, že žák by se měl podílet na realizaci pravidelného pohybového režimu, měl by do něj zařazovat v případě potřeby korektivní cvičení a projevovat přiměřenou vůli po zlepšení úrovně své zdatnosti. V učivu je problematice zdraví věnován samostatný tematický celek s názvem Činnosti ovlivňující zdraví, který je zaměřen především na hygienu a správnou metodiku prováděných pohybových činností a rovněž hygienu cvičebního prostředí.

Aspekty bezpečnosti v kurikulu tělesné výchovy

Otázkami bezpečnosti se průběžně ve všech oblastech zabývá celý norský dokument. V počátečních ročnících se má problematika realizovat jako základní znalost těla a osobní hygieny, schopnost vysvětlit důležitost osobní hygieny pro zdraví a radost. Ve vyšších ročnících je zařazeno bezpečné dopravní chování, znalost zahřívacích a protahovacích cvičení, provedení první pomoci při zraněních, tonutí apod.

Také v RVP ZV je jedním z očekávaných výstupů uplatnění hygienických a bezpečnostních zásad při pohybových činnostech. V učivu je dále uvedena příprava organismu před pohybovou činností, uklidnění po zátěži a napínací a protahovací cvičení, dále také organizace cvičebního prostoru, bezpečnost v prostorách šatny a umývárny a bezpečná manipulace s nářadím, náčiním a pomůckami. Žáci mají být také seznámeni se zásadami první pomoci.

Emoce v kurikulu tělesné výchovy

V norském kurikulu má předmět stimulovat celoživotní pozitivní pocity z pohybu a zvýšit individuální prožitek při pohybových aktivitách. V dokumentu se také hovoří o tom, že je třeba podněcovat tvořivost žáků, jejich odvahu k plnění osobních výzev,

přesahování limitů a k experimentům na úrovni pohybových aktivit. Tělesná výchova má nabízet příležitosti k pohybovému vyjádření. Dokument tedy pojímá emoce jednak jako faktor osobnostního rozvoje, dále faktor motivační (prostředek vedoucí jedince k nejlepšímu výkonu a k pohybové aktivitě) a konečně jako faktor sociální (regulace emocí a respekt ostatních jedinců).

V českém dokumentu je podobně jako v tom norském prožitek z pohybu vnímán jako motivační prostředek stimulující k osvojování pohybových dovedností. Zvládnuté dovednosti mají tento prožitek umocnit. Je tedy zřejmé, že v tělesné výchově je doporučeno pracovat s pozitivními emocemi, které odrážejí vztah jedince k pohybu.

Význam her v kurikulu tělesné výchovy

V obou dokumentech je oblast her zohledněna, ačkoliv v každém je pojímána odlišně. V případě Norska se hrám většinou říká „sporty“ či „týmové sporty“, ačkoli bližší popis dává usuzovat, že jde o pohybové hry. Opakovaně je uvažován především sociální rozměr související s pohybovou hrou: získávání zkušeností s participací, vzájemná spolupráce, soudržnost a týmový duch. Hra má žáky rozvíjet také morálně – měli by být schopni dodržovat smluvená pravidla a projevit smysl pro fair play. Žák se má prostřednictvím her cvičit v taktizování, osvojení základních potřebných technik a dovedností. Konkrétní hry nejsou v dokumentu uvedeny. Můžeme se však dovítit, že upřednostňovány mají být hry pohybové před sportovními; cílem není vítězství, ale několikrát zmíněný prožitek ze hry.

Ve vzdělávacím obsahu českého dokumentu jsou hry zařazeny do tematického celku Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností. Pozornost je věnována pohybovým hrám s různým zaměřením – také netradičním, uvedeny jsou také základy sportovních her, jejich modifikace, průpravné hry, hry kolektivní i hry jednotlivce, s modifikovanými pravidly. Opět se dokument orientuje na rozvoj sociální složky hráčů – spolupráce, respekt, dodržování pravidel apod.

Teoretické znalosti v kurikulu TV

Poměrně specificky koncipuje teoretické znalosti norský kurikulární dokument. Souvisí to se skutečností, že hlavním zaměřením kurikula pro povinné vzdělávání je rozvoj základních kompetencí. Tyto kompetence zahrnují dovednosti v oblasti komunikace, psaní, čtení, počítání a matematiky a digitálních technologií. Také v kurikulu tělesné výchovy je tedy konkrétně popsáno, jaké dovednosti má žák v tělesné výchově získat ve všech zmíněných oblastech a k čemu je může v dané souvislosti využívat. Další teoretické znalosti se týkají především bezpečnosti, obeznamenosti s pravidly, s aktivní celoživotní podporou zdraví.

V rámcovém vzdělávacím programu jsou teoretické znalosti především součástí tematických celků Činnosti ovlivňující zdraví a Činnosti podporující pohybové učení. Žáci si mají osvojit znalosti jako zásady zdravého životního stylu, bezpečnosti, vytváření pohybového režimu. Tvůrci dokumentu se zmiňují také o zásadách přípravy před zahájením pohybové činnosti, napínacích či protahovacích cvičení a také uklidnění po zátěži. Celek Činnosti podporující pohybové učení zahrnuje znalosti v oblasti základního tělocvičného názvosloví osvojovaných činností, znalost smluvených instrukcí, základní znalosti týkající se organizace prostoru a činností v běžném prostředí, povědomí o zásadách jednání ve smyslu fair play, ale také v oblasti

pravidel her, závodů a soutěží či měření a posuzování pohybových dovedností (MŠMT, 2016, s. 98). S teorií pracují také očekávané výstupy, které jsou na učivo navázány, např. „(žák) jedná v duchu fair play: dodržuje pravidla her a soutěží, pozná a označí zjevné přestupky proti pravidlům a adekvátně na ně reaguje; respektuje při pohybových činnostech opačné pohlaví.“ (MŠMT, 2016, s. 96).

Z výše uvedeného je patrné, že všechny teoretické znalosti v obou sledovaných dokumentech mají souviset s konkrétními fyzickými činnostmi. I v případě primárního zaměření na znalosti nebo teoretické pochopení jde o požadovaný výchozí bod pro následné praktické zkušenosti.

Problematika výkonu v kurikulu TV

Z norského kurikula vyplývá, že důležitost je přikládána zvláště prožitku a pozitivní zkušenosti v tělesné výchově, které jsou zde zjevně chápány jako významnější nežli výkon ve smyslu soutěživého úsilí. Kromě radosti, participace, soudržnosti či fyzického projevu se hovoří také o úsilí, ale spíše ve významu osobní výzvy; zájmu o dosažení nejlepšího osobního výkonu. Využívány jsou individuální schopnosti a dovednosti jednotlivce, vyzdvihuje se zejména možnost zažít úspěch. Také hodnocení žáků v dokumentu zohledňuje nikoli výkonové indikátory, ale pokrok v praktikování základních pohybových dovedností, bezpečném a odpovědném chování, samostatnosti a současně uvědomění si vlastní identity ve skupinách, spolupráci. Žáci jsou dále vedeni ke zlepšování fyzické zdatnosti, síly, vytrvalosti, koordinace apod., vše s ohledem na rozvoj a udržování zdraví.

Český dokument hovoří o výkonu v očekávaných výstupech v souvislosti se zvyšováním úrovně zdatnosti žáků a uplatňováním kondičně zaměřených činností. O rozvoji optimální výkonnosti a zdatnosti se zmiňuje rovněž charakteristika oboru Tělesná výchova. Obsah dokumentu ovšem orientaci na výkon nijak nezdůrazňuje.

Sportovní odvětví v tělesné výchově

V norském dokumentu je popisováno množství aktivit, kde jsou testovány smysly, motorické funkce a koordinace. Konkrétně kurikulum ze sportovních disciplín uvádí lezení, chůzi, skákání, doskoky, sprintování, gymnastiku, plavání, míčové hry, tanec, lyžování či bruslení. V dokumentu se často hovoří o „sportech“ (zmíněny jsou např. individuální sporty, týmové sporty atd.) jako o synonymu k „pohybové aktivitě“ či „hře“. Na základě analýzy si však lze dovodit, že tato terminologie je užita nenáležitě a smyslem zařazení sportovních odvětví je individuální osobní rozvoj.

V českém RVP můžeme problematiku sportovních odvětví identifikovat v gymnastice, atletice, sportovních hrách, plavání, lyžování a bruslení. Ve všech případech se jedná o zvládnutí základních dovedností a činností, na což sami tvůrci dokumentu poukazují. Také v případě sportovních her se dokument zaměřuje na průpravné činnosti a také je doporučeno sportovní hry přizpůsobit konkrétním podmínkám a také věku a pohybové úrovni žáků.

Zohlednění aspektů kultury a národního vědomí v kurikulu tělesné výchovy

Aspekty kulturních tradic se průběžně objevují v norském dokumentu. V předmětu je integrováno provádění tance i zpěvu vlastní i jiných kultur, zmíněna je také schopnost popsat místní tradice a používat jednoduché pomůcky a nástroje pro tradiční i alternativní pohybové aktivity.

Motivy národního a kulturního vědomí byly nalezeny také v českém dokumentu. Vzdělávací obsah se konkrétně dotýká znalosti olympijských ideálů a symbolů. Toto téma je dále rozvíjeno i v učivu druhého stupně, ve kterém je v rámci tematického celku Činnosti podporující pohybové učení zahrnuta „historie a současnost sportu – významné soutěže a sportovci, olympismus – olympijská charta“ (MŠMT, 2016, s. 100). To dokládá zohlednění tématu také v českém kurikulu, avšak spíše až ve vyšších ročnících. V norském kurikulu není tato problematika rozvíjena.

Životní prostředí v tělesné výchově

Zvláštní oblast norského kurikula zvaná v originále *friluftsliv*, kterou můžeme volně přeložit jako outdoorové aktivity má v Norsku speciální význam (Zoglowek, 2012). Jde o způsob životního stylu spojeného s přírodou. Má dva kořeny – první je tradiční, odkazující na dřívější společnost přežívající díky lovu, rybolovu, práci s dřevem, vodou, sněhem a ledem. Tím druhým jsou moderní tendence k využití přírody pro rekreaci a volný čas. Dle autora v aktuálním učebním plánu tvoří aktivity související s životním prostředím polovinu či až třetinu vyučovacích hodin. Tyto aktivity mají na jedné straně podporovat potěšení z pohybové aktivity v přírodě, na druhé straně pomáhají pochopit roli žáků jako součásti přírody a rozvíjet v nich citlivý postoj k ochraně přírody a životního prostředí.

DISKUSE A ZÁVĚR

Cílem předkládané studie bylo provést srovnání kurikulárních dokumentů České republiky a Norska. Autorka se zaměřuje především na primární vzdělávání, nicméně koncepce norského dokumentu zcela neumožnila vyhnout se analýze vyšších vzdělávacích stupňů. Účelem provedené komparace bylo především informovat o stavu norského kurikula, poměrně nedávno revidovaného – podobně jako kurikulum české. Jak podotýká Bauman (2007), norská vláda opírá kurikulární reformu o výzkumné poznatky. U nás zatím vznikají revize kurikula často nikoli na podkladě výzkumů, ale politicky účelově (Walterová, 2015; Štech, 2013). Snad právě proto jsou některé faktory RVP ZV vnímány jako problematické (viz např. Vlček, Mužík, 2012, Šíp, 2014).

Při komparaci dokumentů jsme si všímali jejich obsahové i formální podoby. Norské kurikulum je projektováno pro čtyři úrovně – primární, střední, nižší sekundární a vyšší sekundární vzdělávání. Vzhledem k tomu, že střední stupeň vzdělávání nejmenuje mezinárodní klasifikace ISCED, byly analyzovány zvláště stupně 1–7 (tedy úrovně primární a střední), jako by šlo o celek primárního vzdělávání. Úrovně na sebe obsahově navazují, ve vyšší úrovni dochází ke kumulaci vzdělávacího obsahu i cílů. České RVP ZV vymezuje vzdělávací obsah pro první stupeň jako obecně definované očekávané výstupy a dále učivo strukturované jako Činnosti ovlivňující zdraví, Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností, Činnosti podporující pohybové učení, avšak pro druhý stupeň je organizace odlišná – očekávaným výstupům jsou koncepty Činnosti ovlivňující zdraví, Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností, Činnosti podporující pohybové učení nadřazeny. Po formální stránce tedy dokument není zcela provázaný (kongruentní).

Jak norský, tak český dokument akcentují osobnostní a sociální rozvoj prostřednictvím tělesné výchovy – důraz je kladen na participaci, spolupráci, respekt a prožitek. Výkon je v této souvislosti vnímán jako dosahování nejlepší možné individuální úrovně, a to v obou sledovaných případech. Prostřednictvím pozitivního

ovlivňování emocí má být jedinec veden k celoživotní pohybové aktivitě a zdravému životnímu stylu, což jsou hodnoty, které, jak plyne z analýzy, vnímají obě země jako zásadní.

V obou případech, ačkoli v každém specificky, dokument pojímá teoretické znalosti v oblasti tělesné výchovy, např. povědomí o vlastním těle, pravidlech, hygieně a bezpečnosti. V obou kurikulárních dokumentech najdeme oblast her (pohybových, sportovních). Ty mají rozvíjet sociální a morální dimenzi a dále pohybové schopnosti jedince. Obsah tělesné výchovy do jisté míry odráží národní a kulturní dědictví – jak explicitně, tak implicitně v podobě zařazených her apod. Norské kurikulum se významně orientuje na pohybové aktivity v přírodě a zdůrazňuje vztah k životnímu prostředí.

V Norsku je tělesná výchova obecně chápána jako velmi důležitá součást všeobecného vzdělávání (Zoglowek, 2012). Školní prostředí by mělo být schopno kompenzovat prokazatelný nedostatek pohybu. Jak autor uvádí, ve dnech, kdy norské děti nemají tělesnou výchovu, realizují mezi jinými předměty pohybové přestávky. Ve sledovaném dokumentu jsou cíle tělesné výchovy pojmenovány poněkud široce v podobě kompetencí, kterých má žák dosáhnout na konci 4., 7. a 10. ročníku a třech úrovní vyššího sekundárního vzdělávání. Kontrola dosažení cílů je přímo v dokumentu také navržena – jsou jmenovány konkrétní způsoby evaluace (známka, závěrečná zkouška), avšak až ve vyšších ročnících (počínaje 10. ročníkem). Z implicitního obsahu dokumentu je zřejmé, že zdraví podporující pohybová aktivita a trvalá motivace k pohybu jsou vnímány jako nejvýznamnější cíl tělesné výchovy.

Kurikulum zaměřené na kompetence je společné oběma sledovaným zemím. V RVP ZV jsou kompetence nadřazeny dalšímu vzdělávacímu obsahu a ten by tedy měl být s kompetencemi provázán. Cíle tělesné výchovy stanovuje dokument pro celou vzdělávací oblast Člověk a zdraví, tedy jak pro obor Tělesná výchova, tak pro obor Výchova ke zdraví. Vzhledem ke skutečnosti, že se všechny cíle jednoznačně orientují na zdraví, mnohé z nich postrádají provázání se vzdělávacím obsahem kurikula (tedy s učivem a očekávanými výstupy). Tělesná výchova v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání tak nevykazuje dostatečnou kongruenci vzdělávacích cílů a obsahu (srov. Vlček & Janík, 2010; Vlček & Mužík, 2012; Habrdlová, Lupač & Vlček, 2017).

Na základě výsledků této studie můžeme pojmenovat některé problémy tělesné výchovy projektované v RVP ZV. Za zásadní nedostatek považujeme nedostatečnou kongruenci vzdělávacích cílů a vzdělávacího obsahu. Má-li tělesná výchova směřovat k podpoře zdraví jako základní hodnotě vzdělávání v tělesné výchově, je třeba tyto cíle promítnout také do očekávaných výstupů a učiva. Toto tvrzení je podpořeno provedenou analýzou norského kurikulárního dokumentu, která naznačuje, že cesta ke kvalitnímu kurikulu může vést přes dobrou specifikaci vzdělávacích cílů a také podporu hodnocení míry jejich dosahování.

LITERATURA

- BAUMAN, P. (2007). Norská inspirace pro českou kurikulární reformu. *Orbis scholae*, 1/2007, s. 140–141.
- BEREDAY, G. (1964). *Comparative Method in Education*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- UTDANNINGS-DIREKTORATET (2015). Curriculum for physical education. Nynorsk.
- Dostupné z < <http://data.udir.no/kl06/KRO1-04.pdf?lang=http://data.udir.no/kl06/eng> >.

- GLASER, B. (2004). Remodeling Grounded Theory. *Forum: Qualitative social research*, 5(2).
Dostupné z <<http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/607/1315>>.
- HABRDLOVÁ, M., LUPAČ, M., & VLČEK, P. (2017). Srovnání obsahu vybraných kurikulárních dokumentů tělesné výchovy pro primární vzdělávání v Irsku, Nizozemsku a České republice. *Pedagogická orientace*, 27(3), 449–472.
- MŠMT (2016). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha.
- RICHTER, CH. (2006). *Konzepte für den Schulsport in Europa: Bewegung, Sport und Gesundheit*. Aachen: Mayer & Mayer.
- ŠVARÍČEK, R., & ŠEĐOVÁ, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- ŠÍP, R. (2014). *Problematické aspekty současné pedagogiky z pohledu pedagogické filozofie: vztah praxe a teorie a potlačení somatické dimenze pedagogických procesů*. Habilitační práce. Brno: PedF MU.
- ŠTECH, S. (2013). Když je kurikulární reforma evidence-less. *Pedagogická orientace*, 23(5), 615–633.
- VLČEK, P. & JANÍK, T. (2010). *Školské reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických: Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno: Paido.
- VLČEK, P. & MUŽÍK, V. (2012). Soulad mezi projektovaným a realizovaným kurikulem jako faktor kvality vzdělávání v tělesné výchově. *Česká kinantropologie*, 16(1), 31–46.
- WALTEROVÁ, E. (2015). Proměny srovnávací pedagogiky v globální perspektivě. In: Dvořák, D., Janík, T., Průcha, J., Rabušicová, M., Spilková, V., Starý, K., Straková, J., Walterová, E., & Greger, D. (Eds.) *Srovnávací pedagogika: proměny a výzvy*. Praha: PedF UK.
- ZOGLOWEK, H. (2012). Physical Education in Norway. *Journal of Physical Education & Health*, 1(2), 17–25.

Mgr. Martina Habrdlová

PedF MU, Poříčí 31, 603 00 Brno

e-mail: 322247@mail.muni.cz

TEORIE PŘECHODU Z NEGATIVNÍ VNĚJŠÍ MOTIVACE DO MOTIVACE POZITIVNÍ VNITŘNÍ

TRANSITION THEORY – FROM NEGATIVE EXTRINSIC MOTIVATION TO POSITIVE INTRINSIC MOTIVATION

ADAM BLAŽEJ

Katedra společenských věd a managementu sportu

Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita

SOUHRN

Článek se zabývá teorií o přechodu z negativní vnější motivace do motivace pozitivní vnitřní. Jeho cílem je na základě metodologických předpokladů induktivní a abduktivní logiky kategorizovat motivaci a na základě této kategorizace a získaných dat prostřednictvím rozsáhlé rešerše vytvořit výše zmíněnou teorii podloženou zjištěnými fakty. Podstatou tohoto rozdělení je jednak zpřehlednění celého konceptu, a jednak také charakteristika zkoumané teorie včetně předpokladů a překážek na ní vztahených.

Data (výsledky dosavadních studií) byla zpracována narativní analýzou. Kromě dosavadních empirických výzkumů pracuje také s názory odborníků s cílem jejich identifikace a analýzy ve vztahu ke zkoumané teorii. Provedenou rešerší bude dosaženo shrnutí velkého množství aspektů, které popisovaný fenomén ovlivňují.

Vznik a dodatečný výzkum teorie přechodu z negativní vnější motivace do motivace pozitivní vnitřní může být ku prospěchu učitelům TV, trenérům, koučům, či i jednotlivcům zabývajícím se osobnostním rozvojem. Na základě několika kazuistik je totiž zjevné, že po zažití silné negativní emoce, která vyústila v rovněž silnou motivaci, se jedinec odhodlal k dosahování vysoké úrovně napříč různými sporty.

Klíčová slova: motivace vnitřní, motivace vnější, motivace pozitivní, motivace negativní, teorie přechodu, motivace ve sportu

ABSTRACT

The article deals with the transition theory – from negative extrinsic motivation to positive intrinsic motivation. Its aim is to categorize motivation on the basis of methodological assumptions of inductive and abductive logic through an extensive research. Based on these facts it will be possible to create the above-mentioned theory.

The data (results of previous studies) were analyzed by narrative analysis. Apart from the previous empirical research, it also works with the views of experts in order to identify and analyze them in relation to the studied theory. The research will provide a summary of many aspects that affect the described phenomenon.

The creation and additional research of the transition theory – from negative extrinsic motivation to positive intrinsic motivation can be beneficial for PE teachers,

trainers, coaches, or individuals involved in psychosocial development. Based on several case studies, it is obvious that after experiencing a strong negative emotion, which has resulted in a strong motivation, the individual has decided to achieve a high level across different sports.

Key words: intrinsic motivation, extrinsic motivation, positive motivation, negative motivation, transition theory, motivation in sport

ÚVOD

„Bída je nejlepší učitel, neměla by však být tím posledním.“

Jednou ze základních filozofických otázek zaměřujících se na otázky lidského bytí je *Proč děláme to, co děláme?* Na tuto otázku lze odpovědět jednoduše ve stylu *Protože chci. Protože potřebuji* nebo *Protože musím*. Jádrem těchto odpovědí je však mnohem komplikovanější a tato kapitola by nám měla přinést základní poznatky o pojmu motivace včetně jejího členění a významu ve sportu (Jarvis, 2006).

Motivace je chápána jako proces, který determinuje sílu, zaměření a trvání chování, přičemž je častokrát spojována se stavem nedostatku označovaným jako potřeba. Obecný princip motivace lze vyložit jako maximalizaci příjemného a minimalizaci nepříjemného a udržování psychické rovnováhy (Nakonečný, 1999). Při práci s motivací je zároveň klíčové rozlišovat mezi pojmy vnitřní a vnější motivace. Zatímco vnější motivace vychází z pohnutek v podobě externích odměn (peníze, pochvala), vnitřní vychází z potřeb samotného člověka.

Už od narození jsou lidé v případech absence nemocí a chorob aktivní, zvědaví, hraví a ochotní se učit a zkoumat, přičemž všechny tyto prvky lidského bytí včetně touhy po soutěžení lze považovat za základní (vnitřní) psychologické potřeby. Mnoho lidí však často absolutně rezignuje na jakoukoliv zodpovědnost za své činy a jejich touha po rozvoji v kterékoliv oblasti jejich bytí je v podstatě vymazána či potlačena. Rozdíly mezi takovými lidmi a lidmi vnitřně motivovanými jsou evidentní především v těchto aspektech: zájem a nadšení, sebevědomí vedoucí ke zvýšení výkonu a kreativity (Deci & Ryan, 1991; Sheldon, Ryan, Rawsthorne & Ilardi, 1997), nižší drop-out v rámci dané aktivity a obecně ve zvýšené kvalitě života (Ryan, Deci & Grolnick, 1995; in Ryan & Deci, 2000). Řada autorů (např. Hayamizu, 1997) ve svých studiích rovněž potvrzuje, že tzv. dokonalé motivační schéma by mělo být tvořeno jak vnitřními, tak částečně také vnějšími pobídkami.

CÍL PRÁCE

Cílem tohoto článku je podpoření teorie přechodu z negativní vnější motivace do motivace pozitivní vnitřní výsledky studií a kazuistikami z pole řešené problematiky. Je tomu tak z důvodu, že užívání jakékoliv negativní motivace se v poslední době příliš demonizuje, byť její efekty mohou být pozitivní.

Výstupem článku je tedy vznik nové teorie, která popisuje jednotlivé fáze zvnitřnění vnější motivace a její zasazení do reálných příkladů.

METODIKA

Metodologickým základem pro zpracování této teorie byla především obsahová analýza relevantních výzkumů a kazuistik pojednávajících o vnitřní a vnější motivaci se zaměřením na pohybovou aktivitu (Deci, 1971; Hayamizu, 1997; Harris & Harris, 1984). Byly vyhledávány v databázích Scopus, SPORTDiscus a Google scholar,

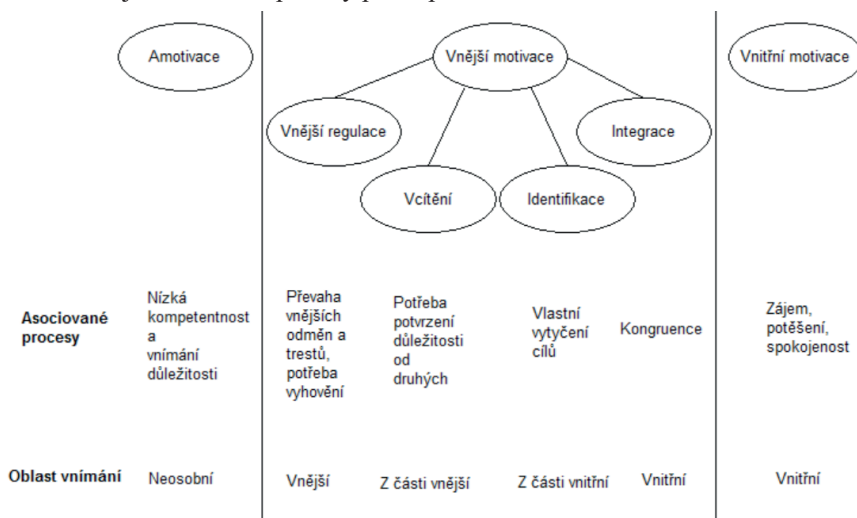
příčemž byla užita tato klíčová slova: intrinsic motivation, extrinsic motivation, praise, negative feedback (výpovědi sportovců identifikující se s teorií byly dohledány zvlášť).

Do rešerše byly zařazeny takové články, které splňovaly uvedená kritéria: byly publikovány v odborném časopise v letech 1980–2018 (1) a obsahovaly odkazy na užití vnějších motivů a jejich efekt či možnost popisu fungování vnitřní motivace (2).

Data (výsledky dosavadních studií) byla zpracována narativní analýzou. Kromě dosavadních empirických výzkumů pracuje také s názory odborníků a kazuistikami s cílem jejich identifikace s jednotlivými kvantitativními studiemi.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA K PROBLEMATICE MOTIVACE

Klasifikací motivace se zabývali především Deci & Ryan (1985), kteří využili její členění do tří regulačních stylů, kterými jsou amotivace, vnější motivace a vnitřní motivace (viz graf 1). Zatímco vnitřní motivaci považují autoři za fázi, v níž není pro jakékoli vnější motivy prostor, a asociované procesy jsou podobné těm, které lze sledovat také u stavu flow, vnější motivaci podrobili dalšímu členění. To respektuje postupný progres od převahy vnějších motivů (potřeby vyhovění) až po tzv. integraci, tedy stav, kdy jsme z pohledu hodnot přijali činnost za svou (činnost však primárně nepochází z „naší hlavy“). Zároveň vnitřní a vnější motivaci doplnili o fázi tzv. amotivace. Toto stadium je autory popsáno jako stav, při němž jedinec nevykazuje žádné nebo jen minimální potřeby participace na dané aktivitě.

Zdroj: Deci, E. & Ryan, R. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Graf 1

Klasifikace lidské motivace (transformováno a přeloženo do češtiny z *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*)

Na základě experimentálního výzkumu (Deci, 1971), v rámci kterého byla účastníkům udělena „svobodná volba“ pro vykonání dané činnosti, se prokázalo, že participanti, kteří byli ušetřeni jakýchkoli vnějších podnětů k výkonu činnosti, trávili

u vykonávání daného úkolu více času než skupina, která byla vnějšími motivy pobízena. Tyto výsledky však značně zjednodušují motivační tendence, jelikož každý jedinec se může nacházet v jiné etapě motivační struktury. S výsledky tuto problematiku silně posunující kupředu přišel ve své studii Hayamizu (1997), který podrobil vliv vnějších a vnitřních pobídek na již zmíněné čtyři fáze motivačního schématu (vnější motivace, introjekce, identifikace a vnitřní motivace). Z výsledků bylo patrné, že čím více jsme se ve schématu posunovali směrem k vnitřní motivaci, tím menší vliv měly na jedince vnější pobídky. Jejichž efekt ale naopak silně rostl s fází vnější motivace. Na základě těchto faktů je z pohledu trenéra důležité rozpoznat, v jaké fázi motivačního schématu se jeho svěřenec nachází a dle toho také volit pobídky a celkový přístup. V téže studii bylo rovněž zmíněno, že jedinci, kteří se nacházeli spíše v prvních dvou fázích schématu, a tedy byli motivováni spíše vnějšími pobídkami, měli v případě neúspěchu častěji tendence svádět tento neúspěch vnějším příčinám.

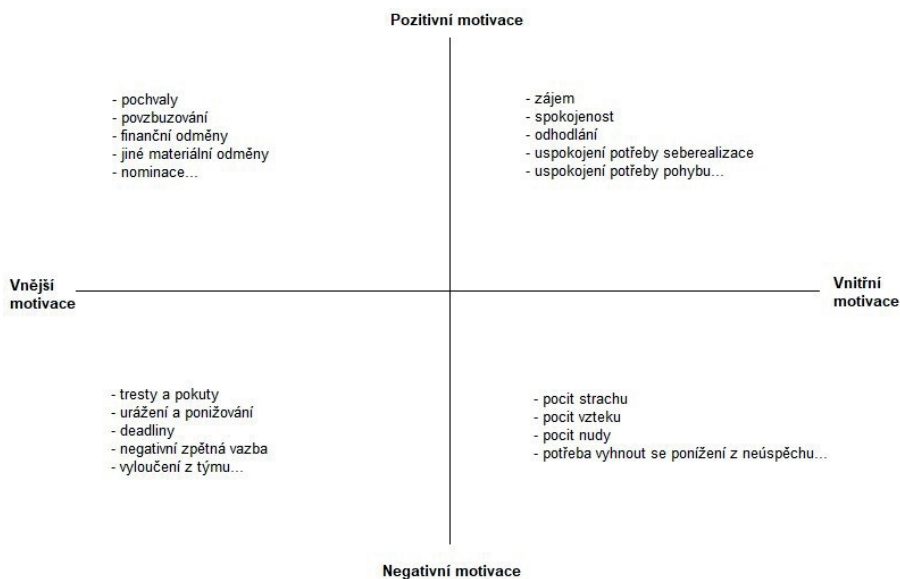
Kromě konceptu vnitřní a vnější motivace rozlišujeme také motivaci pozitivní a negativní. Pozitivní motivaci Skinner (in Vodáček, 2013) definuje jako postup založený na vytvoření dojmu kladné zkušenosti, který navádí k opakování jednání, jež bylo dříve nějak odměněno. Může být chápán jako touha dosahovat úspěchů, získat uznání či odměnu. Podstata této motivace spočívá v pohonu směřujícím k naplnění lidské žádostivosti. Kromě toho zde sehrávají roli tři faktory, kterými jsou: faktor zainteresovanosti, faktor morálního ocenění a faktor seberealizace. Na základě těchto poznatků lze usuzovat, že pozitivní motivace lze rozdělit na vnitřní (např. seberealizace) a motivaci vnější (hmotné odměny, pochvaly).

Na druhé straně spektra leží motivace negativní. Tu výše zmíněný autor popisuje jako postup varující před opakováním jednání, které v minulosti vyústilo v postih. Ve sportovní praxi lze za negativní motivy považovat například tresty ze strany trenéra či obecně vyhnutí se neúspěchu z pohledu hráče. Druhý jmenovaný příklad je silně podmíněn úrovní self-efficacy¹ (Bandura, 1997). Hall & Goetz (2013) v teorii výkonových emocí rovněž popsali takové emoce, které zařazují za negativní, avšak je zřejmé, že coby emoce vychází z nitra jedince. Zde můžeme zařadit například nudu, strach, vztek apod. Všechny lze vztáhnout i do pole sportu.

Zajímavé tendence tedy vzniknou, pokud koncept vnější a vnitřní motivace (vyjma amotivace, která motivací není) spojíme s konceptem negativní a pozitivní motivace.

¹ Vědomí vlastní působnosti, víra ve vlastní schopnosti a dovednosti a jejich efektivitu. Jedinci s vysokou úrovní mají tendence vyhledávat adekvátně náročné cíle. Jedinci s nízkým self-efficacy mají tendence vyhýbat se neúspěchu.

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 2
Model čtyř druhů motivací

U tohoto modelu je třeba mít na paměti, že hranice mezi vnější a vnitřní motivací v podstatě neexistuje. To lze vysvětlit právě na konceptu motivace Deciho a Ryana (graf 1). Ten popisuje tyto motivace jako jakési kontinuum, v němž hranice nejsou přesně vytyčeny.

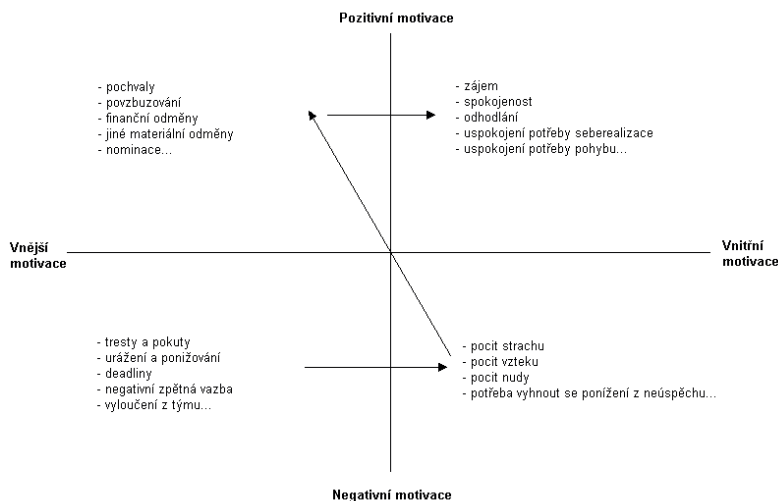
Podle teorie kognitivního hodnocení, kterou formulovali Deci a Ryan (1985), může ve vztahu k motivaci použití vnějších odměn oslabit vnitřní motivaci, která potlačí zájem o práci samotnou. S odkazem na provedený výzkum Deci a Ryan uvedli: „*Když se odměny vyplácejí podobně, jako se poskytuje zpětná vazba, aby lidem vyjádřili uznání za dobře odvedenou práci, jsou prožívány spontánně a budou vnitřní motivaci udržovat nebo posilovat. Když se ale odměny vyplácejí, aby lidi motivovaly, jsou prožívány nuceně a budou vnitřní motivaci oslabovat*“ (in Armstrong & Taylor, 2015). Z toho lze usuzovat, že vnější a vnitřní komponenty motivace nejsou tzv. „antagonisté“, ale že naopak spolu koexistují a tedy že doplnění motivačního schématu jedince vnějšími pobídkami vnitřní motivaci spíše zvýší, než sníží (Hayamizu, 1997). Podle studie, kterou provedli D. Harris a B. Harris (1984) se míra odhodlání sportovce může zvýšit také v případě, kdy za své úsilí, investovaný čas a celkovou oběť, kterou svým počínáním přinesl, bude veřejně oceněn – tedy, že jeho počínání podlehne kontrolou a pozitivní zpětnou vazbou okolí (in Vičar, 2016). V tomto případě je ale třeba mít na paměti, že odměna by měla být adekvátní obětí, kterou jedinec přinesl, či jen o trochu vyšší.

Pokud se tedy užívají vnější pozitivní motivy před aktivitou coby motivy, s největší pravděpodobností dojde ke snížení vnitřní motivace. Pokud se ale stejným způsobem užijí negativní vnější motivy, spíše dojde ke zvýšení vnitřní motivace. Je však třeba respektovat skutečnost, že nesmí dojít k inflaci těchto motivů – v tomto případě by došlo k opačnému efektu.

TEORIE PŘECHODU Z NEGATIVNÍ VNĚJŠÍ MOTIVACE DO MOTIVACE POZITIVNÍ VNITŘNÍ

Na základě několika teorií a výsledků studií (Charlton & Winsler, 1998; Ryan, R., Frederick, C., Lepes, D., Rubio, N. & Sheldon, K., 1997; Pano & Marcola, 2012) bylo zjištěno, že za rozvojem vnitřní motivace nejen dětí v jakémkoliv sportovním odvětví stojí především touha soutěžit a existence pozitivních prožitků při vykonávání dané sportovní aktivity. Tyto studie však naráží na skutečnost, že jedny z nejsilnějších motivů pro člověka jsou ty negativní. To lze vysvětlit na příkladu strachu. Ten je totiž považován za emoci, která lidstvu umožnila přežít a kdykoliv se v dávných dobách vyskytlo před člověkem nebezpečí (např. predátor) byl motivovaný utéct (tedy vykonávat pohybovou aktivitu) tím nejsilnějším motivem – potřebou přežít. Z praxe koučinku lze tuto teorii podpořit výrokem Jima Collinse (2001), který tvrdí, že: „největším nepřítelem toho, být nejlepší, je být dobrý.“ Naráží tím na fakt, že pokud jedinec zažívá velmi silné negativní emoce (ponížení, strach apod.) teprve v tomto momentě má absolutní touhu dostat se na vrchol.

Celý koncept přechodu z negativní vnější motivace do pozitivní vnitřní lze ilustrovat na následujícím příkladu. Uvádí se (Deci & Ryan, 1985), že lidé, kteří začali vykonávat pohybovou aktivitu z důvodu vnějších motivů (chtěli získávat pozitivní zpětnou vazbu vztahenou na jejich atraktivitu) po určitém čase začali vykazovat znaky výhradně vnitřní motivace (aktivita je začala bavit). Stalo se tak z důvodu, že pochvaly (vnější motivy) byly užity zpětnovazebně a spontánně. Je ale velice pravděpodobné, že tyto lidé nejdříve museli slyšet nelichotivé poznámky vztahené k jejich tělu. Pokud by se tak nestalo, pravděpodobně by nikdy nezačali vykonávat pohybovou aktivitu kvůli vnějším motivům (pochvalám a obdivu). Tím se dostáváme na samotný začátek – tedy ke spouštěči jejich motivace – který spadá pod vnější negativní motivaci (urážení, ponižování apod.). Tyto tendence lze vysvětlit na následujícím grafu (graf 3).

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 3

Teorie přechodu z negativní vnější motivace do motivace pozitivní vnitřní

Že zažití silné negativní emoce může mít velmi vysoký vliv na prohloubení vnitřní motivace, popisuje ve své výpovědi také fotbalový útočník Romelu Lukaku (2018): *„Neměli jsme dost peněz ani na to, abychom přežili jeden týden. Byli jsme zlomení. Nebyli jsme chudí. Byli jsme zlomení. Také jsem ji (mámu) několikrát viděl i brečet. O A jednoho dne, když jsem ji takto upozoroval, jsem jí řekl: ‚Mami, všechno se změní. Uvidíš. Budu hrát fotbal za Anderlecht, a to brzy! Všechno bude v pohodě. Uvidíš.‘ To mi bylo šest let.“*

Skutečnosti, že může mít negativní vnější motivace i pozitivní dopady na vnitřní motivaci, si byl vědom i fotbalový manažer Roy Keane. Jeho proslov se zhodnocením autora Michala Ježdíka byl zveřejněn v magazínu *Coach* (2017) následovně: *„Jednu z nejbizarnějších řečí k týmu, kterou jsem kdy zaznamenal, přednesl Roy Keane. Manažer Sunderlandu fotbalistům před utkáním řekl: ‚Poslouchejte, hoši. V podstatě jste nuly. Jděte na hřiště a zkuste si užít zápas. Velmi pravděpodobně prohrájete, ale zkuste si užít být těmi nulami.‘ Pak prostě odešel. Zafungoval jeho proslov? A proč by nemohl?“*

Za nejznámější případ selhání, které vyústilo v dosažení mistrovské úrovně, je považován bývalý basketbalista Michael Jordan. Ten byl v druhém ročníku střední školy v Laney High School v Severní Karolině vyrazen pro nízkou výkonnost ze školního basketbalového týmu, což jej dohnalo k breku. Tento případ je považován za negativní chybu výběru sportovního talentu (Vičar).

Je však evidentní, že ne vždy má negativní vnější motivace podobné důsledky². Pravděpodobně se musí jednat o souhru určitých faktorů. Předpokládá se, že cíl v těchto případech by měl být velmi vzdálený. Pakliže by totiž již zmíněný proslov řekl manažer/trenér v souboji se slabším soupeřem, pravděpodobně by měl opačný efekt. Stejně tak v případě fotbalisty Lukaku byl cíl o hmotném zajištění rodiny velmi vzdálen. A právě tato skutečnost jej do proražení ve fotbale motivovala. Dalším faktorem může být temperament jedince a jeho celková osobnost. Především pak úroveň self-efficacy. Zejména proto, že na frustraci bude jinak reagovat jedinec s vysokou mírou self-efficacy a jinak jedinec s nízkou mírou self-efficacy.

Zároveň je potřebné, aby jedinec při své činnosti dříve nebo později dostal pozitivní zpětnou vazbu od okolí (viz Harris & Harris, 1984). To velmi dobře ilustruje případ tenisové hvězdy Caroline Wozniacki. Ta prostřednictvím výpovědi („dopisu svému mladšímu já“) popsala jeden ze zlomových okamžiků své kariéry: Wozniacki (2016): *„Hlavně si pamatuj na moment, kdy po jedné tvé kruté porážce táta cestou domů zastavil u motorestu a koupil ti velkého plyšového medvěda. Tohle je cena pro největší bojovníci!“ Caroline, opatruj toho medvěda. Je symbolem podpory, která ti byla věnována.“*

DISKUSE

Z předešlých řádků je zřejmé, že motivace je komplexní jev. Ovlivňuje ji celá řada faktorů, které na ni mají odlišné dopady o různé intenzitě. Většina publikací a názorů obecně z různých důvodů považuje negativní motivaci za něco, co by místo ve sportovním prostředí mít nemělo. Na základě teorie přechodu z negativní vnější

² Předpokládá se, že například ‚deadliny‘ tyto efekty mít nebudou.

motivace do motivace pozitivní vnitřní lze ale předpokládat, že i takto může prohloubení vnitřní motivace k pohybové aktivitě fungovat. Je však třeba respektovat několik podmínek. Těmi jsou:

- Negativní motivy vnější mohou motivovat jedince do aktivity pouze v případě, že mají za následek vzbuzení negativních emocí při správné intenzitě. Tedy, že se užijí se záměrem vyvolání těchto emocí. Jedinec však musí po aktivitě podlehnout hodnocení okolí vztaženého na aktivitu (např. pochvaly a obdiv společnosti, finanční odměny vztažené k aktivitě apod.).
- Užití negativních vnějších motivů by se mělo praktikovat pouze u jedinců s vysokou mírou self-efficacy. V opačném případě by tato motivace mohla mít opačný efekt.
- Vzdálenost cíle by v případě užití negativních motivů měla být vysoká³.
- Z pozice např. trenéra by výroky zabarvené negativní motivací měly být autentické a popisující realitu. Pakliže nejsou pravdivé, je pravděpodobný opačný efekt.

Za žadané se v problematice, jež článek řešil, považuje zhotovit rozsáhlý výzkum, neboť na základě několika kazusů je zřejmé, že i negativní motivace pocházející z vnějšího prostředí může mít silný pozitivní dopad na vnitřní motivaci jedince. Doporučuje se především vztáhnout způsob užití vnějších negativních motivů ve vztahu k míře self-efficacy. Zároveň se považuje za nezbytné rozšířit fakta z hlediska časového. To se považuje za důležité, jelikož takto byly zkoumány zpětnovazebně odměny coby pozitivní vnější motivy (Deci & Ryan, 1985), které měly na vnitřní motivaci pozitivní efekt. Předpokládá se, že stejný efekt bude mít na vnitřní motivaci i užití negativních vnějších motivů – v tomto případě ale v opačném pořadí z hlediska časového. Pouze ale při respektování výše uvedených podmínek.

Prekážkou pro užívání teorie o zvnitřnění motivace vnější negativní může představovat etika. Společnost totiž nepovažuje za eticky korektní autenticky sdělit komukoliv realitu o jakémkoliv nedostatku vztahujícím se k jedinci. Bez ohledu na atraktivitu těla, finanční stránku či dovednosti a schopnosti spojené s danou aktivitou. Zvláště pak, pokud je výsledek na základě výše zmíněných faktorů nejistý.

ZÁVĚRY

Stěžejní část této teorie je založena na principu užívání vnějších motivů ze strany okolí zpětnovazebně a spontánně. Proč tento princip funguje, je vysvětleno tím, že jedinec tak získává pocit, že společnosti přináší jistou hodnotu, kterou tato společnost oceňuje (viz např. Harris & Harris, 1984; in Vičar, 2016). Stále je však třeba mít na paměti, že výše zmíněná teorie by měla pouze doplnit spektrum motivačních principů, nikoliv být stěžejní. Aktivita by tedy jedince měla bavit bez ohledu na užívání vnějších motivů ať už pozitivních, či negativních. Zároveň je ale evidentní, že jak jeden, tak druhý jmenovaný vnější motiv může významně dokreslit a prohloubit vnitřní motivaci jedince.

³ Viz obezita lidí, kvůli níž začali jedince cvičit; finanční nouze fotbalisty Lukaku; mnohem silnější soupeř v rámci utkání...

Vybudovat silnou vnitřní motivaci není nic jednoduchého. Univerzální recepty neexistují. Existuje ale několik vědecky potvrzených technik více či méně prohlubujících vnitřní motivaci, respektive zamezujících její potlačování. Většina z nich však pracuje pouze z vnějšími pozitivními motivy. Na základě kazuistik a výpovědí odborníků a profesionálních sportovců je však možná varianta, že i negativní vnější motivy mohou významně prohloubit vnitřní motivaci jedince. To však pouze za předpokladu souhry několika výše zmíněných faktorů. Zkoumat dále tuto teorii se však jeví jako vhodné, neboť na základě uvedených kazuistik se zdá být determinujícím článkem v několika případech motivace jedince.

I negativní vnější motivace tedy může být jedním z faktorů, jak prohloubit vnitřní motivaci. Tedy motivaci, která není ceněná pro emoční stav jako takový, ale pro své dalekosáhlé pozitivní budoucí důsledky, které se na ni vážou.

LITERATURA

- ARMSTRONG, A. & TAYLOR, S. (2015). *Řízení lidských zdrojů; moderní pojetí a postupy*. 13. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-9883-7.
- BANDURA, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman Press.
- CARLTON, M. & WINSLER, A. (1998). Fostering Intrinsic Motivation in Early Childhood Classrooms. *Early Childhood Education Journal*, 25(3).
- COLLINS, J. (2001). *Good to Great: Why some companies make the leap... and others don't*. London: Random House.
- DECI, E. (1971). Effects of Externally Mediated Rewards on Intrinsic Motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18(1), 105–115.
- DECI, E. L. & RYAN, R. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- DECI, E. & CASCIO, W. (1972). Changes in Intrinsic Motivation as Function of Negative Feedback and Threats. Paper presented at Eastern Psychological Association Meeting, Boston.
- DECI, E., VALLERAND, R., PELLETIER, L. & RYAN, R. (1991). Motivation and Education: The Self-determination perspective. *Educational Psychologist*, 26(3–4), 325–346.
- HALL, N. & GOETZ, T. (2013). *Emotion, motivation, and self-regulation: A handbook for teachers*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- HAYAMIZU, T. (1997). Between intrinsic and extrinsic motivation: Examination of reasons for academic study based on the theory of internalization. *Japanese Psychological Research*, 39(2), 98–108.
- HARRIS, D. & HARRIS, B. (1984). *The athlete's guide to sports psychology: Mental skills for physical people*. New York: Leisure Press.
- JARVIS, M. (2006). *Sport Psychology: A Student's Handbook*. London: Routledge.
- JEŽDÍK, M. (2018). Jak lze pojmut řeč k týmu. *Coach*, 3(2), 34–35.
- NAKONEČNÝ, M. (1999). *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia.
- PANO, G. & MARCOLA, L. (2012). 14–18 Years old children attitudes, perception and motivation towards extra curricular physical activity and sport. *Journal of Human Sport and Exercise*.
- RYAN, R. & DECI, R. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. University of Rochester. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54–67.
- RYAN, R., FREDERICK, C., LEPES, D., RUBIO, N. & SHELDON, K. (1997). Intrinsic Motivation and Exercise Adherence. *Journal of Sport Psychology*, 28(4), 335–354.
- VÍČAR, M. (2016). *Sportovní talent a standardizace Ottawského dotazníku mentálních dovedností ve sportu – OMSAT-3**. Disertační práce. Olomouc: Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci.
- VÍČAR, M. *Sportovní talent*. In print.
- VODÁČEK, O. (2013). *Moderní management v teorii a praxi*. Praha: Management press.

Elektronické zdroje

WOZNIACKI, C. (2016). *Letter to My Younger Self*. Theplayerstribune.com [online]. [cit. 2018-12-11].

Dostupné z: <https://www.theplayerstribune.com/en-us/articles/caroline-wozniacki-wta-tennis-letter-to-my-younger-self>.

LUKAKU, R. (2018). *I've Got Some Things to Say*. Theplayerstribune.com [online]. [cit. 2018-12-11].

Dostupné z: <https://www.theplayerstribune.com/en-us/articles/romelu-lukaku-ivegot-some-things-to-say>.

Mgr. Adam Blažej

FSpS MU, Kamenice 753/5, 625 00 Brno

e-mail: 429411@mail.muni.cz

KORUPCE VE SPORTU: ZÁKLADNÍ POJMY, LEGISLATIVA A ETIKA¹

SPORTS CORRUPTION: BASIC TERMS, LEGISLATION AND ETHICS

LADISLAV MRAVEC

Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Korupce ve sportu a nejen v něm je v dnešní době rozšířeným jevem. Korupce ve sportu je spojena s profesionalizací sportu a stále větším množstvím peněz, které jsou nedílnou součástí komercializace a globalizace. Korupcí ve sportu pro účely tohoto článku rozumíme neetické projevy chování jednotlivců, nebo skupin, které jsou proti zákonům, případně i proti pravidlům daného sportu, principům fair-play a zároveň mají za cíl ovlivnění části, nebo výsledku sportovního utkání s cílem finanční nebo jiné kompenzace. Cílem tohoto článku je vysvětlit pojem korupce ve sportu a její základní metody, poukázat na největší problémy korupce ve sportu a její negativní vliv na celou sportovní obec. V článku jsou také analyzovány úmluvy a zákony týkající se korupce ve sportu na mezinárodní úrovni a ve vybraných evropských zemích (Německo, Slovensko, Česká republika).

Klíčová slova: korupce, sportovní korupce, omerta, integrita

ABSTRACT

Corruption in sport, and not only in sport, is a widespread phenomenon today. Corruption in sport is linked to the professionalisation of sport and the increasing amount of money that is an integral part of commercialization and globalization. For the purposes of this article, corruption in sport is understood to be unethical behaviour of individuals or groups that aims to influence some part or the outcome of a sporting match with financial or other compensation. Such behaviour is either against the law, or against the rules of the particular sport – its fair-play principles, etc. The aim of this article is to explain the concept of corruption in sport and describe its basic methods, to point out the biggest problems of corruption in sport and its negative impact on the whole sports community. The article also analyzes conventions and laws concerning corruption in sport at the international level and in selected European countries (Germany, Slovakia, Czech Republic).

Key words: corruption, sports corruption, omerta, integrity

¹ Tento článek byl podpořen Specifickým vysokoškolským výzkumem SVV 2017–2019 – 260466.

ÚVOD

Sport se stal jedním z významných globálních odvětví a v současnosti představuje více než 3 % světového obchodu a tvoří více než 1 % HDP Evropské unie. Pouze v Evropské unii v roce 2001 vytvářel sportovní průmysl přímo nebo nepřímo dva miliony pracovních míst (Gardiner et al., 2001), v současné době je to mnohem více. Spolu s globalizací ovlivňuje sport také komerce, která se na sportu jako na jedné ze svých oblastí zájmu podílí a prostřednictvím jeho popularizace přináší do sportu další finanční prostředky.

Korupci pro účely tohoto textu bychom obecně mohli charakterizovat jako jednu z forem nečestnosti nebo trestné činnosti, kterou provádí osoba nebo organizace v postavení autority, tj. osoby nebo instituce, která má pravomoc rozhodnout v dané věci, často k získání neoprávněného prospěchu, obvykle ve formě úplatku.

Mezi základní metody korupce bychom mohli zařadit uplácení, podvod, výhružky, vydírání, nepotismus a klientelismus.

METODIKA

Jedná se o čistě teoretickou práci, přičemž žádná složka nezahrnuje empirickou ani sociální vědeckou práci. Metodologický přístup k řešení výzkumného problému je založen na studiu literatury, především odborných článků a publikací, právních pramenů vybraných zemí, článků renomovaných zpravodajských reportérů, kteří sledují témata zaměřená především na korupci ve sportu apod.

Článek využívá právní a filozofické uvažování – využívá studii právních pramenů vybraných zemí. Při práci s filozofickými texty byly užity základní metody teoretické práce jako analýza a syntéza.

Součástí článku je rozbor trestních zákoníků ve vybraných zemích v návaznosti na korupci ve sportu – zde využívám metody interpretace a komparace trestních zákoníků v jednotlivých zemích.

DEFINICE KORUPCE A JEJÍ METODY

Ekonom Ian Senior (2006) definuje korupci jako „činnost utajeného poskytnutí zboží nebo služby třetí osobě se záměrem ovlivnění určitých činností, ze kterých profituje korupční strana, třetí strana nebo obě strany a při kterých má korupční strana autoritu.“² Korupce jako taková je považována za primární překážku ekonomického růstu (Mauro, 1995; Kaufmann a Kraay, 2002 in Kaufmann, Daniel; Vicente, Pedro, 2005) s dramatickými důsledky v rozvojovém světě. Je to (mimo jiné) způsobeno tím, že finanční prostředky, které jsou určeny na obecně prospěšný účel, končí u těch, kteří jsou v pozici autority a mají ze svého postavení osobní prospěch. Takové jednání tedy způsobuje překážku růstu, protože peníze, které měly být použity na konkrétní účel (např. podporu sportovců a jejich účasti na olympijských hrách) se použijí na jiný účel (např. vybavení kanceláří funkcionářů, případně jejich účast na olympijských hrách). Korupce však nemusí být nutně nelegální. Daniel Kaufmann (2011) ve svém výzkumu popisuje „legální korupci“, v níž je moc zneužívána v rámci zákonů, protože ti, kteří mají moc, často mají příležitost vytvářet zákony pro svou ochranu. Tím se stává korupce legální, avšak to neznamená, že by byla legitimní.

² Všechny cizojazyčné citace jsou do českého jazyka přeloženy autorem.

Robert Klitgaard (1991) tvrdí, že „ke korupci může dojít, jestliže zisk z korupce je větší než trest vynásobený pravděpodobností přistižení a stíhání.“ Opakem korupce je integrita, při které má jednotlivec vysoký morální profil, nepodléhá nebo odolává pokušením obejít pravidla a o dodržování stanovených pravidel je vnitřně přesvědčen. Integrita (Killinger, 2010) je osobní volbou, nekompromisním a předvídatelným závazkem ctít morální, etické, duchovní a umělecké hodnoty a principy.

„Integrita je integrace vnějších akcí a vnitřních hodnot. Osoba s integritou dělá to, co mu jeho vnitřní hodnoty říkají, že by měl dělat v souladu se svými přesvědčeními a principy. Osobě s integritou lze důvěřovat, protože se nikdy neodvrací od vnitřních hodnot, i když by to pro ni bylo výhodné. Klíčem k integritě je proto konzistence akcí, viděných jako čestných a pravdivých k vnitřním hodnotám [...]. Sportovec, který vykazuje integritu může být často viděn jako čestný a autentický ve svých jednáních, prosazující dobré sportovní chování, poskytující bezpečné, spravedlivé a inkluzivní prostředí pro všechny zúčastněné. Očekává se také, že bude hrát ‚podle pravidel‘, která jsou definována v kodexu“ (Treagus, Cover, & Beasley, 2011 in Gardiner, Parry & Robinson, 2017).

KORUPCE VE SPORTU

Robinson a Parry (2017) ve své stati poukazují na to, že „korupce je neúplný termín, protože jeho přesný význam závisí na určité specifikaci toho, co je to, co bylo korumpováno (poškozeno).“ Naznačují, že v případě moderního sportu to, co bylo poškozeno, je integrita sportu. „První a zásadní je integrita samotného sportu, zaměřená na identitu sportu udržovanou spolupracující komunitou, která uznává a respektuje dobro a dokonalost, jež vyplývají z vnitřních hodnot dané činnosti a mezi jejichž podstatné hodnoty patří např. spravedlnost, respekt (inkluze a péče), výborný výkon a soutěž. Rozpad integrity sportu znamená ztrátu důvěry ve smyslu samotného sportovního utkání a daného sportu“ (ibid).

Pro účely tohoto článku chápeme korupci ve sportu jako narušení integrity sportovních utkání v kombinaci s osobním zejména finančním obohacením se přímých aktérů korupce.

Korupci v dnešním sportu můžeme rozdělit podle oblastí nebo podoblastí, kterých se týká, nebo podle použití různých metod a modelů korupce. Oblasti korupce bychom mohli rozčlenit z pohledu aktérů korupce (funkcionáři, rozhodčí, hráči, korumpující), z pohledu cíle korupce (osobní nebo jiný zisk, postavení v hodnocení klubů, legalizace peněz z trestné činnosti, udržení moci apod.), nebo původu peněz (dotace od státu, nebo finanční prostředky ze soukromých zdrojů).

V současné době se ve sportu používají různé metody korupce s podobnými cíli. Mezi nejoblíbenější metody korupce ve sportu patří ovlivňování výsledků zápasů (match-fixing) (Machová, 2015), zatímco se jedná většinou o legalizaci příjmů z trestné činnosti prostřednictvím klubů nebo sázkových kanceláří. Jiné metody korupce ve sportu zahrnují například uplácení, podvod, nebo „praní špinavých peněz“. Uplácení hráčů anebo sportovních funkcionářů se může uskutečnit se záměrem ovlivnění výsledku zápasu nebo soutěže, zajištění volebních hlasů ve volbách nebo ve sportovní soutěži. Podvod může nastat, když hráči nebo sportovní funkcionáři dohodnou výsledek specifického zápasu, skutečný výběr konkrétních zápasů nebo dohodnou jednotlivé části zápasu, například jaký počet červených karet ve fotbalu

padne v konkrétním zápase, nebo jak si kluby můžou rozdělit body ze zápasu v basketbalu. Praní špinavých peněz ve sportu se může uskutečnit prostřednictvím nákupu a prodeje hráčů za nadsazené ceny mezi dvěma kluby, odčerpání části peněz a jejich převod na bankovní účty v zahraničí, ideálně v daňových rájích (Brooks, 2013).

Rozsah korupce ve sportu se v dnešní době pohybuje od drobné korupce, jako například malých laskavostí mezi malým počtem lidí, např. bedny jablek, kartony vín a menší sumy v stovkách eur, jako v případě bývalého funkcionáře Slovenského fotbalového svazu Vladimíra Wänkeho (Deník SME, 2010), až k velké korupci, která má mezinárodní přesah jako v případě FIFA, anebo ke korupci, která je přirozenou součástí společnosti, jež je běžná při organizovaném zločinu. Korupce ve sportu se zásadně neliší od korupce v jiných odvětvích, pouze se děje ve sportovních kruzích.

Při korupci ve sportu ovlivňují jednotlivce nebo skupiny různé faktory, díky kterým jsou ochotni upustit od etických a morálních principů. Při jejich identifikaci je třeba se zaměřit na modus operandi jednotlivých korumpujících, který v negativním smyslu znamená charakteristiku provedení korupce neboli způsobů a metod, které aktéři používají.

Lidé zapletení do jednotlivých případů korupce obvykle drží při sobě a platí mezi nimi pakt o neútočení, nebo také omerta, kde se o vině mlčí. Omerta je zločinecká solidarita a má svůj původ v nepsaném kodexu mafie, který klade důraz na povinnost zachovávat mlčenlivost vůči policii a úřadům nebo cizincům, dále nespolupráci s úřady, vládou nebo s cizími osobami a povinnost úmyslně ignorovat a obecně se vyhýbat zasahování do protiprávních aktivit druhých, tj. nekontaktovat orgány činné v trestním řízení nebo orgány, když si je jednotlivec vědom zločinu, je jeho svědkem nebo dokonce jeho obětí. Při korupci se vyskytují způsoby práce typické pro organizované zločinecké organizace, při kterých se lidé s korupčními praktikami organizují, aby vytvořili synergii, která jim dává větší sílu, vliv a peníze, jež by nikdy nenahromadili, pokud by konali individuálně a půjčovali si peníze legálními a legitimními kanály. Korupční sítě používají stejné struktury, metody a techniky jako síť mafie. Problém pro ně nastává, když členové sdružení tento nepsaný slib poruší.

Jedním ze základních problémů korupce ve sportu je vysoký stupeň autonomie sportu, která vytváří prostor k obcházení pravidel ve společnosti. Odpovědnost za posuzování trestných činů sportovní korupce je však v kompetenci jednotlivých zemí, proto by se korupce měla posuzovat na základě vnitrostátních právních norem. Také Evropský parlament ve svém usnesení ze dne 11. června 2013 o organizované trestné činnosti, korupci a praní špinavých peněz poukazuje na to, že „samoregulace jako přirozený mechanismus pro řešení korupce ve sportu a v sázení na sportovní soutěže se projevila jako neúčinná“ (Machová, 2015). Samotné sportovní svazy nejsou schopné řešit tyto případy korupce ve své vlastní kompetenci a mnohé případy je třeba řešit národními orgány činnými v trestním řízení.

ÚMLUVY A ZÁKONY TÝKAJÍCÍ SE KORUPCE VE SPORTU NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI

V souvislosti s přijatými pravidly proti korupci a manipulaci sportovních výsledků na mezinárodní úrovni v Evropě jsou v současné době v platnosti tři úmluvy Rady Evropy: Trestněprávní úmluva o korupci číslo 173 z ledna 1999, Občanskoprávní úmluva o korupci číslo 174 z listopadu 1999 a Úmluva Rady Evropy číslo 215 o manipulaci sportovních soutěží ze září 2014.

Také na mezinárodní celosvětové úrovni přebralo olympijské hnutí v prosinci 2015 problematiku manipulace sportovních soutěží do svého kodexu, v němž vychází z úmluvy Rady Evropy o manipulaci sportovních soutěží (IOC, 2015). Na mezinárodní celosvětové úrovni je v oblasti korupce také v platnosti Úmluva Spojených národů proti korupci z roku 2004.

Korupce ve sportu je řešena také na národních úrovních. Na vnitrostátní úrovni v rámci Evropy je problém sportovní korupce a manipulace výsledků řešen v legislativě několika evropských zemích, jako je například Velká Británie, Itálie a Řecko. Nejaktivněji je korupce ve sportu řešena v Německu, které je v současné době společně se Slovenskem jednou z mála evropských zemí, které mají platný a účinný soubor právních předpisů trestního práva v oblasti sportovní korupce a manipulace se sportovními výsledky (Machová, 2015).

ÚMLUVY A ZÁKONY TÝKAJÍCÍ SE KORUPCE VE SPORTU VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH

Definováním sportovní korupce a manipulace sportovních soutěží v legislativě v Německu a na Slovensku mají orgány činné v trestním řízení oporu v zákonu a mohou na základě níže uvedených paragrafů efektivněji konat. Tím je odstraněno právní vakuum v oblasti korupce ve sportu.

Německo

V německém Trestním zákoníku (*Strafgesetzbuch*) je definována korupce i sportovní korupce.

Obecně definována korupce v Trestním zákoníku je v paragrafu 263, v odstavci 1, kde se korupce dopouští ten: „*Kdo s úmyslem získat pro sebe nebo pro jiného protiprávné materiální výhody poškodí majetek jiného tak, že ho uvede do omylu nebo udržuje v omylu předstíráním nepravdivých skutečností nebo zkreslením nebo potlačením pravdivých skutečností [...]*“ a je potrestán odnětím svobody nepřesahujícím pět let, nebo pokutou, ve zvlášť závažných případech odnětím svobody od šest měsíců do deseti let.

Trestné činy řešící sportovní korupci a manipulaci, vycházející ze základní definice podvodu, jsou definovány v § 265c-e.

V § 265c – Podvod sportovních sázek je podvod v souvislosti se sázením. V § 265c v odstavci 1 jsou definovány trestné činy aktérů a manažerů sportovního utkání, a to sportovce nebo trenéra: „*Každý, kdo si jako sportovec nebo trenér nárokuje, nechá slíbit, nebo přijme pro sebe nebo třetí osobu protislužbu za to, že ovlivní průběh nebo výsledek organizované sportovní soutěže ve prospěch soutěžícího, a tudíž získá i protiprávní finanční zisk prostřednictvím veřejné sportovní sázky související s touto soutěží, bude potrestán trestem odnětí svobody až na tři roky nebo finanční pokutou.*“ V odstavci 2 jsou zmíněny trestné činy osob, které korumpují aktéry sportovního utkání a v odstavcích 3 a 4 trestné činy rozhodčích, které jsou trestány stejnou mírou jako trestné činy sportovců a trenérů.

Paragraf 265d – *Manipulace profesionálních sportovních soutěží* se věnuje běžné zmanipulované soutěži. V odstavci 1 jsou uvedeny tresty pro sportovce a trenéry, kteří přijmou protislužbu za zmanipulovaný zápas s tresty odnětí svobody do tří let nebo finanční pokutou. V odstavcích 2–4 se stejnou mírou postihují rozhodčí jako i osoby,

keré takové protislužby sportovcům, trenérům a rozhodčím nabízejí. V odstavci 5 stejného paragrafu, je pro účely tohoto zákona zavedena definice profesionální sportovní soutěže. V paragrafu 265e – *Zvláště závažné případy podvodů se sportovními sázkami a manipulace profesionálních sportovních soutěží* jsou uvedeny tresty pro případy, když se trestný čin vztahuje k velké výhodě, nebo je čin uskutečněn v organizované skupině s trestní sazbou odnětí svobody od tří měsíců do pěti let.

Slovenská republika

Novela Slovenského trestního řádu se také přímo zabývá korupcí ve sportu, ovšem tresty za stejné trestné činy jsou vyšší než v Německu. V § 336b – *Sportovní korupce* v odstavci 1 zákona č. 300/2005 Z. z. – Trestní zákon pojednává o korumpující osobě: „Kdo přímo nebo přes zprostředkovatele slíbí, nabídne nebo poskytne úplatek jinému, aby jednal nebo se zdržel jednání tak, že ovlivní průběh soutěže nebo výsledek soutěže, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.“ V odstavci 2 toho samého paragrafu se stejně potrestá přímý aktér sportovní korupce. Pro účely tohoto zákona už není definována osoba aktéra, můžeme se domnívat, že se jedná o sportovce nebo trenéra. Výklad sportovní korupce je i proto oproti německému trestnímu zákoníku značně strohý. V odstavci 3 je zvýšená trestní sazba pro pachatele, který se dopustil trestného činu sportovní korupce v předchozích dvou letech, nebo spáchal trestný čin závažným způsobem nebo ve větším rozsahu v délce odnětí svobody od dvou do osmi let. V odstavci 4 jsou v souvislosti s trestným činem sportovní korupce zmíněny osoby rozhodčích, delegátů nebo funkcionářů s trestem odnětí svobody v rozmezí od čtyř do deseti let. V odstavci 5 je uvedena zvýšená trestní sazba jakéhokoli pachatele sportovní korupce, který spáchal svůj trestný čin ve velkém rozsahu v odnětí svobody v rozmezí od pěti do dvanácti let. Klasifikace činu sportovní korupce velkého rozsahu už v zákoníku uvedena není.

Kdybychom porovnali výše trestů sportovní korupce v Německu a na Slovensku, tak tresty v Německu jsou nižší, a to i při trestných činech závažného rozsahu, které spadají do kategorie obecné korupce a nepřesahují délku deseti let. Zároveň jsou lépe definované a umožňují menší rozsah právního výkladu trestného činu. Na Slovensku jsou trestní sazby vyšší, definice vágnější, a tak se může stát, že pachatel sportovní korupce bude odsouzen exemplárním trestem, který může být, co se týče výše trestu, porovnatelný s jinými mnohem závažnějšími trestnými činy, například s vraždou.

Česká republika

Česká republika se zabývá korupcí prostřednictvím zákona č. 40/2009 Sb. – *Trestní zákoník*. Zde se pojem korupce, natož sportovní korupce nevyskytuje – jak poznamenává Bureš (2009), český trestní zákoník pouze vymezuje pojem úplatku, či už jeho přijetí nebo poskytnutí.

V zákoně č. 40/2009 Sb., hlavě X – *Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*, díle 3 – *Úplatkářství* se v § 331 – *Přijetí úplatku* v odstavci 1 zákon zmiňuje o příjemci úplatku, který jej přijme nebo si dá slíbit a trestní sazba je odnětí svobody na čtyři roky nebo zákaz činnosti. Úplatek jako trestný čin patří do kategorie trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných, proto v případě odsouzených pachatelů korupce z oblasti sportu na základě zmíněného paragrafu je de lege lata sport považován za věc veřejnou.

V odstavci 2 stejného paragrafu se jedná o příjemce úplatku, ale v tomto případě aktivního, kde je trestní sazba odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let. Z uvedeného je zřejmé, že nižší trestní sazbou je trestán pachatel, který přijme nebo si dá slíbit úplatek, a tou vyšší ten, který si o úplatek aktivně žádá. V odstavcích 3 a 4 je zvýšená trestní sazba pro pachatele, který páchá čin s úmyslem získání značného prospěchu, prospěchu velkého rozsahu nebo jako úřední osoba. V takovém případě může být pachatel potrestán trestem odnětí svobody až na dvanáct let.

Naproti tomu v § 332 – *Podplacení* v odstavci 1 se jedná o poskytovatele úplatku neboli korumpující osobu. Trestní sazba je odnětí svobody na dvě léta nebo peněžitý trest. Odstavec 2 stejného paragrafu popisuje zvýšenou trestní sazbu pro případy značných škod, při závažných následcích nebo když je čin spáchán vůči úřední osobě v rozsahu odnětí svobody od jednoho roku až po šest let, propadnutím majetku nebo peněžitým trestem.

Z definic přijetí úplatku a podplacení je vidět, že přijetí úplatku je trestáno víceletým trestem odnětí svobody než trestný čin podplacení.

V § 333 – *Nepřímé úplatkářství* je popsán trestný čin úplatku v případech, kdy by aktér v souvislosti s úplatkem ovlivňoval výkon pravomoci úřední osoby.

V § 334 – *Společné ustanovení* v odstavci 1 je definice úplatku, kterým se: „*rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě a na kterou není nárok.*“ V odstavci 2 stejného paragrafu je definice úřední osoby. Touto definicí mohou být identifikovány a potrestány osoby ve sportu, které se dopustili trestného činu úplatku v souvislosti s dotacemi od státu.

Podmíněné tresty, které odezněly na českých soudech v souvislosti s korupcí a uplácením ve sportu v porovnání s tresty sportovní korupce na Slovensku, jsou mírné, i když výše sazeb za jednotlivé trestné činy je téměř stejná. Stejně mírné jsou také v porovnání s Německem a tamním právním řádem řešícím sportovně specifické trestné činy. Lze říci, že problém nastává v případě postavení osoby, která úplatek dává a přijme, tedy jestli je tato osoba osobou úřední a nepřímo zastupuje stát, nebo je osobou soukromou, kde mohou být tresty nižší.

SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE

Jak jsme už výše zmínili, korupční sítě i ve sportu používají stejné struktury, metody a techniky jako mafie a základním nepsaným pravidlem je zločinecká solidarita – slib mlčení neboli omerta. Problém nastává, když jednotlivci zapojení do korupce tento slib poruší. V České republice situace porušení slibu mlčení (Omerta) nastala ve fotbale v roce 1995, když po ukončení sezóny vystoupil na tiskové konferenci Slavie Praha brankář Jan Stejskal s informací, že na protest proti dění ve fotbale se vzdává reprezentace. Tím spustil kritiku rozhodčích, kteří dle jeho názoru „ne vždy ctí zásadu nestrannosti a nechrání čistotu fotbalu“ (Felt, 2014). Prostřednictvím médií začala válka funkcionářů klubů proti rozhodčím a mluvilo se o částkách přesahujících mnohdy 100 tisíc korun, aby rozhodovali čestně, nebo dle dohody, a taky proti delegátům, aby dle dohody zlepšili nebo zhoršili známku rozhodčímu. Aktéři si začali vzpomínat i na staré, nikoliv promlčené případy korupce, kde byla vyčtena před médii konkrétní obvinění. Když byli jednotliví aktéři za své vyjádření předvoláni před

disciplinární komisi a později také před orgány činné v trestním řízení, svá odvážná obvinění popřeli nebo stáhli. Pravděpodobně si uvědomili vážné důsledky porušení slibu mlčení, které by postihli je samotné a stejně tak i jejich kluby. Pro nedostatek důkazů, tzv. důkazní nouzi, bylo třeba zastavit trestná stíhání a aktéři byli potrestáni pouze mírnými pokutami. Sport je věcí veřejnou a je nedílnou součástí společnosti, kterou tvoří lidé. Když je společnost náchylná ke korupčnímu chování, je hodně pravděpodobné, že sport a vztahy uvnitř něj budou stejně náchylné ke korupčnímu chování. Ke kauze se vyjádřil také manažer Sigmy Olomouc Jiří Kubíček, když uvedl: „Podívejte se, co se děje ve společnosti. Fotbal je její součástí. Proč by měl být jiný“ (Felt, 2014). Ke korupci ve fotbale a jeho nekalým korupčním praktikám se vyjádřil i bývalý nejmenovaný funkcionář, který si z titulu anonymity mohl dovolit říct tato odvážná slova. „Jít do sudího bylo dražší než jít do hráčů soupeře. Ale na druhou stranu to bylo jistější a méně riskantní. Nejelo v tom tolik lidí. A bylo málo těch, kteří nabídku odmítli. A když ano, tak mlčeli, jako mlčeli ti, které sudí zařizl. Dnes jsem to byl já, zítra ty nebo někdo jiný. I kdyby to někdo zkusil, těžko by to dokazoval. A ve fotbale by skončil. Ani já nebudu jmenovat konkrétní sudí nebo zápasy. Ve fotbale už nedělám, ale chodím na něj. A chci mít klid. Ale jedno si troufnu tvrdit. Korupce ve fotbale je nezničitelná. Skončí jedině s fotbalem, a to je nesmysl“ (Felt, 2014). I slova tohoto nejmenovaného funkcionáře potvrzují, že mnohé sportovní kluby, zejména fotbalové, fungují dle nepsaného kodexu mafie Omerta, kde porušení tohoto slibu by znamenalo dalekosáhlé důsledky pro jednotlivce, kluby jako i sport samotný. Nikdo ve sportovním hnutí nechce negativní reklamu a všechna sportovní odvětví si svým způsobem konkurují. Když se na přelomu 20 a 21. století začalo odhalovat promyšlené užívání dopingu profesionálními týmy v cyklistice, zájem fanoušků, sponzorů a médií o tento druh sportu poklesl. Proto si žádné sportovní odvětví, fotbal nevyjímaje, nechce dovolit riskovat ztrátu reputace.

Je třeba však zdůraznit, že na to, aby se ve sportu snížila úroveň korupce, je třeba ji soustavně odhalovat, nahlásit a aktivně řešit. Dle známého přísloví „Kde není žalobce, není soudce,“ je potřebná spolupráce s jednotlivými zúčastněnými stranami, aby bylo možné se na základě jednotlivých případů ve spolupráci s oznamovateli sportovní korupce dopracovat dle platné právní úpravy k rozsudkům, které by mohly sloužit jako pozitivní příklad integrity ve sportu.

DISCIPLINÁRNÍ A ETICKÉ KOMISE VE SPORTU

Jeden ze způsobů, jak očistit sportovní svazy od korupce, by mohla být samostatná etická či disciplinární komise, která je nezávislým orgánem a je složená z členů vybavených morální integritou. Historie etických komisí ve sportovních svazech však není většinou dlouhá. Je zřejmé, že v určité formě byly činnosti, za které jsou dnes zodpovědné etické komise, přítomné i před tím, než etické komise existovaly, chceme však poukázat na fakt, že fungování nezávislých orgánů je ve sportovním prostředí stále v začátcích.

V dnešní době má téměř každé sportovní odvětví svou disciplinární nebo etickou komisi, jak na národní, tak i mezinárodní úrovni, která požívá formální nezávislosti na samotném svazu nebo federaci a řídí se platným etickým kodexem, případně schválenými stanovami. Etické kodexy ve větší nebo menší míře obsahují také pasáže o korupci ve sportu.

Problémem však je, že disciplinární či etické komise jednotlivých sportovních odvětví na národních, ale také mezinárodních úrovních nejednají často zásadově. Stává se, že ty samé přestupky mají různou škálu disciplinárních trestů, v nichž se přihlíží na aktéry přestupků, tj. např. známé osobnosti či důležití funkcionáři, a ti pak můžou obdržet mírnější tresty. Jedním z důvodů, proč se to stává, by mohla být nízká odbornost a profesionalita jednotlivých orgánů, v horším případě pak např. střet zájmů. Tento problém popisuje například bývalý dlouholetý předseda disciplinární komise Českomoravského fotbalového svazu Alexander Károlyi, který pracoval v disciplinární komisi 31 let, v rozhovoru k fungování komise po svém odchodu uvádí několik rozdílů, které mohou být oprávněnou kritikou činnosti této disciplinární komise. „Oficiální komuniké ze zasedání je velmi neosobní, obecné a například výši finančních pokut, pohybující se na úrovni krajských soutěží, považují za alibistickou a formální – a hlavně, jak je vidět v opakujících se disciplinárních proviněních, (disciplinární komise) neřeší represi a prevenci“ (Felt, 2014).

Jako příklad etické komise lze uvést Etickou komisi FIFA, která byla založena v roce 2006. Její etický kodex obsahuje důležité body jako konflikt zájmů, nabízení a přijímání darů nebo jiných výhod, zneužití pravomocí, účast na sázení, hazardních hrách nebo obdobných činnostech, úplatkářství, zneužití finančních prostředků nebo manipulace s fotbalovými zápasy nebo soutěžemi (FIFA, 2018). Etická komise FIFA v souvislosti s vyšetřováním dokázala přijmout i velmi odvážná rozhodnutí, jako např. zákaz činnosti ve fotbale pro bývalého generálního sekretáře FIFA Jérôma Valckeho, prezidenta FIFA Seppa Blattera a prezidenta UEFA Michela Platiniho (The Guardian, 2016). Valcke byl potrestán dvanáctiletým zákazem činnosti v souvislosti s porušením sedmi bodů etického kodexu.

VYŠETŘOVÁNÍ KORUPCE NA MEZINÁRODNÍ ÚROVNI

Jedno z největších vyšetřování korupce ve sportu se událo v USA v roce 2015, na základě Zákona o vlivu kriminálních a korupčních organizací (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act), kdy byly členové FIFA vyšetřováni v souvislosti s korupcí a volbami při výběru hostitelských zemí mistrovství světa ve fotbale. Obžalováni byli mnozí současní a bývalí vysoce postavení funkcionáři FIFA a CONCACAF, protože zneužili organizaci, aby prostřednictvím ní shromáždili miliony dolarů na úplatky, kterými mohli ovlivnit vítězné nabídky Ruska a Kataru, aby hostily mistrovství světa ve fotbale (FIFA World Cup) v roce 2018 a 2022. Jak uvedla generální prokurátorka USA Loretta Lynch v procesu proti vysokým fotbalovým funkcionářům: „Obžaloba se týká korupce, která je nekontrolovatelná, systémová a hluboce zakořeněná jak v zahraničí, tak zde ve Spojených státech. To se týká nejméně dvou generací fotbalových funkcionářů, kteří, jak bylo konstatováno, zneužívali své důvěryhodné pozice k získání milionů dolarů na úplatky. To hluboce poškodilo množství obětí, od mládežnických lig a rozvojových zemí, které by mohly těžit z příjmů plynoucích z obchodních práv, jež tyto organizace vlastní, až po fanoušky doma i na celém světě, jejichž podpora dělá tato práva cennými. Dnešní opatření jasně ukazuje, že toto ministerstvo spravedlnosti má v úmyslu ukončit jakoukoli podobnou korupční praxi, vykořenit zneužití moci a přivést delikventy k spravedlnosti [...]“ (The United States, Department of Justice, 2015). Je nutno uvést, že začít vyšetřování a pokračovat v něm bylo možné v USA pouze kvůli tomu, že trestná činnost byla páchána právnickým subjektem na území USA, a to konkrétně CONCACAF, které má sídlo na Floridě v Miami.

Šéf Richard Weber z jednotky Vnitřní daňové služby – trestního vyšetřování (IRS-CI)³ řekl: „Když se lidé v organizaci uchýlí k podvádění samotných členů, které mají reprezentovat, musí za to nést odpovědnost“ (The United States, Department of Justice, 2015).

Declan Hill (2008) se zmínil ve své knize *The Fix* o setkání se dvěma významnými evropskými fotbalovými funkcionáři. Jeden z nich hovořil o korupci těmito slovy: „Možná nejlepší způsob, jak se vypořádat s korupcí, je pohrbit ji. Popřít, že existuje. Pokud příliš mnoho lidí začne pochybovat o sportu, co pak můžeme dělat?“ Novinář a akademik Hill už více než jedno desetiletí píše o match-fixingu a jako novinář v souvislosti s etickým kodexem novináře chrání identitu svých zdrojů. Díky novinářům mají členové sportovní obce možnost nahlédnout na korupci ve sportu očima těch, kteří ho řídí, nalézání řešení těchto problémů je však již úkolem zejména etických komisí jednotlivých federací a rozhodčího soudu pro sport.

ZÁVĚR

Korupce ve sportovním hnutí vzrostla po tom, co se upustilo od zdánlivého amatérismu a přešlo se k profesionalismu. Tím byl nastartován růst obratu finančních částek, který trvá dodnes. Některé přestupové částky při transferech hráčů jsou astronomicky vysoké a v mnohých sportovních odvětvích už byla zavedena pravidla v podobě finančního stropu, kdy kluby jsou omezeny finanční částkou na sezonu, aby byla zajištěna rovnost šancí a vyváženost soutěží.

Korupce také vzniká všude tam, kde stát nejeví zájem o řešení problému, případně i tam, kde stát přenáší výkon státní správy v oblasti sportu na jiné subjekty a spolu s přeneseným výkonem státní správy těmto subjektům poskytuje autonomii ve způsobech a metodách výkonu správy sportu. Jedním z faktorů ovlivňujících korupci je nesprávné a někdy i nedostatečné financování sportu, zvláště jsou-li aktéři sportovních utkání zranitelní k přijetí úplatku, zejména nejsou-li adekvátně ohodnoceni, případně nejsou-li vypláceni vůbec. Když aktéři pracují jako dobrovolníci, nakládání se svěřenými finančními prostředky je mnohdy nedůsledné.

Generální prokurátorka USA Loretta Lynch, která spustila vyšetřování FIFA v USA, řekla: „Když hovoříme o sportu, tak učíme naše děti fair play a sportovnímu chování. Chceme, aby k těmto sportovním vzorům vzhlíželi, je to cvičení budování charakteru, které jim pomáhá sportovat. Když to někdo sebere a otočí naopak a využije k tomu amerického finančního systému, tak proti tomu musíme zasáhnout. A to je podle mého názoru poučení z tohoto případu [...]. Korupce tak na mnoha úrovních [...] zabíjí ideály u mladých lidí, u lidí, kteří vzhlížejí ke svým vzorům a důvěřují organizacím“ (Harris, 2017).

Co na to říká sportovní obec? Když bychom citovali mnohé aktéry a svědky korupce, tak bychom došli k závěru, že korupce ve sportu, jakož i jiných sférách, byla a je běžnou součástí společnosti. Je správné, když se problémy ve sportu pojmenují, ale vždy je třeba najít také řešení, protože jinak bychom zůstali pouze při kritice, a to je málo. Nezbyvá nám než doufat, že se dožijeme doby, kdy integrita v hodnotovém řebříčku postupně vytlačí korupci.

³ I.R.S. je známá lovem daňových podvodníků, ale je také jednotkou pro některé z nejkzusenějších národních vyšetřovatelů finančních podvodů a praní špinavých peněz v USA. Více zde: <https://nyti.ms/1coAP3W>.

LITERATURA

- BROOKS, G. (2013). *Fraud, corruption and sport*. New York: Palgrave Macmillan.
- Department of Justice (2015, May 27). *Nine FIFA Officials and Five Corporate Executives Indicted for Racketeering Conspiracy and Corruption*. Dostupné z: <https://www.justice.gov/opa/pr/nine-fifa-officials-and-five-corporate-executives-indicted-racketeering-conspiracy-and>.
- FELT, K. (2014). *Fotbal v chapadlech korupce: historie uplácení v českém fotbale od první republiky po současnost*. Praha: Mladá fronta.
- FIFA (2018). *Code of Ethics*. Dostupné z: <https://resources.fifa.com/image/upload/fifa-code-of-ethics-2018-version-takes-effect-12-08-18.pdf?cloudid=uemlkcy8wwdtlll6sy3j>.
- GARDINER, S. (2001). *Sports Law*. (2nd ed.). London: Cavendish Publishing Limited: The Glass House.
- GARDINER, S., PARRY, J. & ROBINSON, S. (2017). Integrity and the corruption debate in sport: where is the integrity? *European Sport Management Quarterly*, 17(1), 6–23. DOI: 10.1080/16184742.2016.1259246.
- GIBSON, O. (2016, February 12). *Fifa's former secretary general Jérôme Valcke banned for 12 years*. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/football/2016/feb/12/jerome-valcke-banned-12-years-fifa-world-cup-tickets>.
- HARRIS, R. (2017, January 14). *US Attorney General reveals Fifa corruption probe is ongoing as first trial approaches*. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/sport/football/international/us-attorney-general-reveals-fifa-corruption-probe-is-ongoing-as-first-trial-approaches-a7527766.html>.
- HILL, D. (2008). *The fix: soccer and organized crime*. Toronto: McClelland & Stewart.
- KAUFMANN, D. & VICENTE, P. C. (2011). Legal Corruption. *Economics & Politics*, 23(2), 195–219. DOI: 10.1111/j.1468-0343.2010.00377.x.
- KILLINGER, B. (2010). *Integrity: Doing the Right Thing for the Right Reason*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- KLITGAARD, R. E. (1988). *Controlling corruption*. Berkeley: University of California Press.
- MACHOVÁ, M. (2015). Oplyvňovanie výsledkov športových zápasov novým trestným činom? *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 4. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/5282>.
- MOV (2015). *Olympic Movement code on the prevention of the manipulation of competitions*. Dostupné z: <https://www.olympic.org/prevention-competition-manipulation/regulations-legislation>.
- Německý trestní zákoník. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>.
- OSN (2004). *Convention against Corruption*. New York. Dostupné z: <https://bit.ly/1NwzMLS>.
- Rada Evropy (1999). *European Treaty Series No. 173. Criminal Law Convention on Corruption*. Strasbourg. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168007f3f5>.
- Rada Evropy (1999). *European Treaty Series No. 174. Civil Law Convention on Corruption*. Strasbourg. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168007f3f6>.
- Rada Evropy (2014). *European Treaty Series No. 215. Convention on the Manipulation of Sports Competitions*. Magglingen. Dostupné z: <https://bit.ly/2GO2yjh>.
- ROBINSON, S. & PARRY, J. (2018). Corruption in Sport: Impact on individual athletes and teams. In: Kihl, L. A. *Corruption in sport: Causes, Consequences, and Reform*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- SENIOR, I. (2006). *Corruption – the World's Big C*. IEA Research Paper No. 61. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.918474>.
- SME (2010, November 29). *Wanke si za korupciu vo futbale odsedí tri roky*. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/5661066/wanke-si-za-korupciu-vo-futbale-odsedi-tri-roky.html>.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. – *Trestný zákon*. Dostupné z: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>.
- Zákon č. 40/2009 Sb. – *Trestní zákoník*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Mgr. Ladislav Mravec

UK FTVS, José Martího 31, 162 52, Praha 6-Vešelavín

e-mail: ladislavmravec@gmail.com

VIRTUÁLNÍ REALITA V TERAPII NEKOMPLETNÍCH MÍŠNÍCH LÉZÍ

VIRTUAL REALITY IN INCOMPLETE SPINAL LESION THERAPY

ALOIS POLÁK

Katedra fyzioterapie

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Cílem této pilotní studie bylo zjistit možnost využití virtuální reality jako podpůrné léčebné metody v terapii nekompletních míšních lézí. Výzkumu se zúčastnilo 22 probandů (15 mužů a 7 žen) mezi 27 a 76 lety (průměrný věk 55 ± 14 let) z řad klientů Rehabilitačního ústavu (RÚ) Kladruby s inkompletní míšní lézí různé etiologie vzniku. Probandi byli náhodně rozděleni do dvou skupin vždy po 11 lidech, jedné výzkumné a druhé kontrolní. Pacientům ve výzkumné skupině bylo mimo běžného terapeutického plánu ústavu denně aplikováno terapeutické video pomocí helmy na virtuální realitu v celkovém počtu 30 aplikací, pacienti v kontrolní skupině podstupovali pouze pro RÚ Kladruby standardní metody v běžném rehabilitačním plánu. K objektivizaci klinického stavu probandů před a po terapii bylo použito standardizované vyšetření protokolem ASIA (American Spinal Injury Association) impairment scale (AIS). Výsledné relativní zlepšení stavu za jeden měsíc pobytu bylo u výzkumné skupiny 28,31 % se směrodatnou odchylkou 27,84 % a variačním koeficientem 0,98, což je oproti výsledkům kontrolní skupiny (relativní zlepšení 10,53 % se směrodatnou odchylkou 6,59 % a variačním koeficientem 0,63) výsledek téměř třikrát lepší, ovšem výrazně méně homogenní.

Klíčová slova: virtuální realita, zrcadlové neurony, nekompletní míšní léze

ABSTRACT

This pilot study is focused on the possibilities of virtual reality as a supplemental therapy for incomplete spinal cord lesions. The research was carried out with 22 participants (15 men and 7 women) from age 27 to 76 years (average age: 55 ± 14 years) who are clients of Rehabilitační ústav (RÚ) Kladruby with incomplete spinal cord lesions. The participants were randomly divided into two groups of 11 (test and control). The participants in the test group did, instead of normal therapeutic therapies, 30 therapeutic video using a special virtual reality headset. The control group used standard rehabilitation plans. For objectivity of the participants, we used the standard ASIA protocol (American Spinal Injury Association) impairment scale for clinical pictures (AIS). Relative improvement results in AIS after one month by the control group were 28.31% (s. d. 27.84%, variation coefficient: 0.98). Relative improvement

results in AIS after one month by the control group: 10.53% (s. d. 6.59%, variation coefficient: 0.63). The test group is three times better than the control, but not so homogenous.

Key words: virtual reality, mirror neurons, incomplete spinal cord lesions

ÚVOD

Díky neuvěřitelnému technologickému rozmachu posledních let, především v oblasti výpočetní techniky, jsme v současné době schopni vygenerovat relativně velmi přesvědčivým způsobem prostředí virtuální reality. Pomocí více či méně vyspělých přístrojů dokážeme již nyní „ošálit“ snad mimo chuti všechny lidské smysly a navodit tak dojem zcela jiné reality než té, ve které se právě nacházíme. Tohoto faktu lze využít i jinak, než je nyní běžnou praxí například v zábavním průmyslu. V medicínských oborech se v současnosti používá virtuální realita ve své dosti primitivní podobě (například zrcadlová terapie fantomových bolestí u amputovaných končetin, nácvik přecházení silnice u neglect syndromu, nácvik pohybů jemné motoriky v ergoterapii po CMP a podobně) a její plný potenciál tedy teprve čeká na své využití (Ji et al., 2016; Osumi et al., 2016; Pedrolí et al., 2015). Spojíme-li dostupnou technologii s již několik desítek let známou teorií zrcadlových neuronů v CNS člověka (Dedja, 2010; Hari et al., 2010; Turella et al., 2008), můžeme se vcelku úspěšně pomocí virtuálního prostředí snažit ovlivňovat také neurofyzilogické pochody v motorickém učení pacientů po míšní lézi.

METODOLOGIE

Výzkumný soubor

Výzkumu se zúčastnilo 22 probandů (15 mužů a 7 žen) mezi 27 a 76 lety (průměrný věk 55 ± 14 let) z řad klientů Rehabilitačního ústavu Kladruby. Probandi byli náhodně rozděleni do dvou skupin po 11, jedné výzkumné a druhé kontrolní. O cíli i průběhu výzkumu byli informováni prostřednictvím rozhovoru s hlavním řešitelem výzkumu a informovaného souhlasu, který byl schválen etickou komisí Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy a etickou komisí Rehabilitačního ústavu Kladruby. Probandi v obou skupinách absolvovali standardní rehabilitační program dle terapeutického plánu ústavu, probandům ve výzkumné skupině bylo k tomu navíc denně promítáno terapeutické video pomocí zařízení pro virtuální realitu v celkovém počtu 30 shlédnutí.

Obrázek 1

Figurant s nasazeným
zařízením na VR

Zařízení pro virtuální realitu

Pro účely této práce bylo využito virtuální reality pasivní. Proto i zařízení pro její generování nemuselo zdaleka splňovat tolik technických požadavků. Například je v tomto případě zcela postradatelné jakékoli vstupní zařízení, které by umožňovalo sledujícímu virtuální prostředí měnit nebo se v něm pohybovat. Celý přístroj (obr. 1) pro VR v této studii se tedy skládal pouze z Head mounted display (HMD) a sluchátek. HMD pak bylo složeno z mobilního telefonu vkládatelného do jednoduchých brýlí s odjímatelnou přední částí.

Nejdůležitější částí tohoto zařízení pro VR je pochopitelně právě mobilní telefon, na jehož grafických vlastnostech z velké části záleží celkový dojem reality. V této studii byl využit telefon Xiaomi Redmi Note 2 16GB s rozlišením displeje 1920×1080 o úhlopříčce 5,5 palce a osmijádrovým 64bitovým procesorem. Samotné video bylo v mobilním telefonu přehráváno pomocí aplikace VR Video Player od firmy After Breakdown Games, která jej převáděla ze standardního 2D záznamu do zobrazení ve virtuální realitě. Mobilní telefon byl vsunut do přední odnímatelné části brýlí pro virtuální realitu ColorCross VR Box a byla k němu připojena sluchátka Koss UR/20 pro kvalitní audio výstup.

Terapeutické video

Terapeutické video použité pro účely tohoto výzkumu je asi dvě minuty a padesát sekund dlouhé a bylo natočeno přímo v prostorách kladrubského ústavu. Video bylo natáčeno z pohledu první osoby (Point Of View – POV) kamerou Go Pro čtvrté generace umístěnou na hlavě kameramana a nastavenou pohledem mírně dolů tak, aby bylo neustále v záběru všechny čtyři končetiny aktéra snímku.

Terapeutické video můžeme rozdělit do tří hlavních částí. Jelikož bylo video určeno k přehrávání probandům vsedě na vozíku, také děj videa začíná a končí sedem na něm, aby bylo dosaženo co možná nejvyšší realističnosti. Na začátku se hlavní aktér videa ocitá v jedné z kladrubských cvičeben sedíc na vozíku, krátce se rozhlédne po místnosti, provede základní pohyby horními a následně dolními končetinami (obr. 2), pomalu vstává z vozíku a odchází otevřenými dveřmi na chodbu ústavu. Po přiznaném střihu se hlavní postava ocitá před probandům dobře známým vchodem do budovy a vydává se na krátkou procházku po areálu RÚ Kladruby. Při pohybu v exteriéru hlavní postava sice především chodí a běhá, ovšem tyto činnosti jsou protkány momenty jako sednutí na lavičku, odhrnutí větviček stromu, zakopnutí a následné vstávání, zdolání nízké zídky, zdolání několika desítek schodů a podobně. Ve třetí

Obrázek 2

V úvodu a závěru videa se sledující ocitá na vozíku

a poslední části videa se proband po opět přiznaném střihu ocitá znovu na chodbě před cvičebnou, ze které na začátku vyšel a vrací se zpět do sedu na invalidním vozíku, kde také video končí.

Při natáčení videa byl kladen důraz na co možná největší realističnost výsledného produktu, proto byla například zvuková stopa nahrávána zvlášť a později synchronizována, byly zachovány zvuky v pozadí (video bylo natáčeno za standardního provozu zařízení), pohyby kamery při rozhlížení byly poměrně rychlé, podobně jako při pohybech hlavou a tak dále. V průběhu celého videa je hlavní aktér bos.

Hodnotící nástroj

K hodnocení klinického stavu probandů ve smyslu úrovně a rozsahu míšní léze bylo využito standardizovaného měření ASIA Impairment Scale (AIS), které je běžnou součástí komplexního vstupního i výstupního vyšetření klinického stavu lékařem při započetí, respektive ukončení pobytu klienta v Rehabilitačním ústavu Kladruby. AIS stanovuje úroveň a míru senzitivního deficitu pomocí osmadvaceti párů takzvaných klíčových bodů na těle člověka (každý pár náleží jednomu míšnímu segmentu pro pravou, respektive levou stranu). V těchto klíčových bodech jsou vyšetřovány všechny druhy cití rozdělené do dvou modalit (první – lehký dotyk a diskriminační cití; druhá – tlak, teplo a chlad, polohocit a pohybecit) s kvantitativním ohodnocením 0 – žádné cití, 1 – změněné cití nebo 2 – normální cití. Úroveň a rozsah motorického deficitu stanovuje AIS opět pomocí tentokrát takzvaných klíčových svalů, a to pěti párů pro horní končetiny (odpovídajících segmentům C₅–Th₁) a pěti párů pro dolní končetiny (odpovídajících segmentům L₂–S₁). Kvantitativně je pak síla těchto svalů stanovována podobně jako v Jandově svalovém testu v konkrétních jasně definovaných polohách, kdy je jednotlivým svalům přiřazen konkrétní stupeň na škále 0 až 5, kde 5 je normální sval a 0 úplně denervovaný. Pro každou končetinu je tedy možnost získat 5 × 5 bodů čili dohromady 50 pro horní končetiny a 50 pro dolní končetiny. Podle míry a úrovně neurologického deficitu pak AIS rozděluje pacienty trpící míšním poraněním do 5 skupin A–E, kdy A je léze kompletní, B–D léze nekompletní a E zdravý člověk.

Jelikož se terapeutické video soustředilo především na facilitaci lokomoční funkce probanda, byl pro potřeby výzkumu stanoven jako hodnotící parametr součet bodů síly svalů dolních končetin (s celkovým maximem 50 bodů). Hodnocení klinického stavu probandů pomocí AIS bylo, jak již bylo výše řečeno, prováděno v rámci běžného vstupního a výstupního vyšetření lékaři kladrubského ústavu, kteří nevěděli o příslušnosti jednotlivých probandů do konkrétní skupiny.

Analýza dat

Z celého standardizovaného formuláře pro zaznamenání ASIA impairment scale byla jako sledovaná proměnná stanovena pouze hodnota součtu bodů svalové síly pěti párů klíčových svalů dolních končetin s maximem 50 bodů. Byla porovnána změna síly těchto svalů při vstupním a výstupním vyšetření a stanovena celková relativní změna vůči stavu počátečnímu. Tato hodnota pak byla podělena délkou pobytu (čili celkovou délkou terapie) v měsících (jeden měsíc je dlouhý 30 dnů). Tím byla získána hodnota relativní změny stavu síly dolních končetin za jeden měsíc pobytu. Byla stanovena průměrná relativní změna stavu svalové síly za jeden měsíc pobytu pro každou skupinu probandů, jejich směrodatné odchylky a jejich variační koeficienty.

VÝSLEDKY

V první tabulce (tab. 1) jsou zanesena naměřená data probandů z kontrolní skupiny a v tabulce druhé (tab. 2) probandů ze skupiny výzkumné.

Tabulka 1
Naměřená data kontrolní skupiny

A									B	
	T1	věk	A	B	Zr [%]	T1 [d]	T2 [m]	Zr/T2 [%]		
K-1	2	59	31	41	32,3	54	1,80	17,92	$\bar{\sigma}$ Zr/T2	10,53
K-2	2	55	11	15	36,4	57	1,90	19,14		
K-3	3	69	13	20	53,8	139	4,63	11,62	V	0,63
K-4	9	76	14	21	50,0	140	4,67	10,71		
K-5	2	20	31	40	29,0	97	3,23	8,98	k_{T1}	-0,20
K-6	6	68	29	31	6,9	91	3,03	2,27		
K-7	2	27	14	16	14,3	116	3,87	3,69	$k_{v\acute{e}k}$	0,39
K-8	2	76	18	30	66,7	91	3,03	21,98		
K-9	2	41	39	41	5,1	35	1,17	4,40	k_{T2}	-0,22
K-10	2	66	26	36	38,5	144	4,80	8,01		
K-11	2	56	19	24	26,3	112	3,73	7,05		

Pozn.: Část A: K-1 až K-11 – jednotliví probandi; T1 – doba od vzniku míšního léze v měsících; A – hodnota vstupního měření; B – hodnota výstupního měření; Zr – relativní změna klinického stavu; T2 [d] – doba pobytu v ústavu ve dnech; T2 [m] – doba pobytu v ústavu v měsících; Zr/T2 – relativní změna klinického stavu na jeden měsíc pobytu v ústavu.

Část B: $\bar{\sigma}$ Zr/T2 – průměr relativních změn klinického stavu za jeden měsíc pobytu v ústavu v procentech; σ Zr/T2 – směrodatná odchylka Zr/T2; V – variační koeficient $\bar{\sigma}$ Zr/T2 a σ Zr/T2; k_{T1} – Pearsonův korelační koeficient pro T1 a Zr/T2; $k_{v\acute{e}k}$ – Pearsonův korelační koeficient pro věk a Zr/T2; k_{T2} – Pearsonův korelační koeficient pro T2 a Zr/T2.

Tabulka 2

Naměřená data výzkumné skupiny

A	T1	věk	A		Zr [%]	T1 [d]	T2 [m]	Zr/T2 [%]	B	
V-1	3	48	12	15	25,0	69	2,30	10,87	$\bar{\sigma}$ Zr/T2	28,31
V-2	1	51	3	7	133,3	80	2,67	50,00	σ Zr/T2	27,84
V-3	2	41	13	28	115,4	78	2,60	44,38		
V-4	8	67	3	8	166,7	51	1,70	98,04	V	0,98
V-5	1	68	22	36	63,6	77	2,57	24,79		
V-6	5	52	23	26	13,0	99	3,30	3,95	k_{T1}	0,28
V-7	3	64	23	33	43,5	109	3,63	11,97		
V-8	3	44	14	26	85,7	76	2,53	33,83	$k_{\text{věk}}$	0,16
V-9	3	59	24	39	62,5	148	4,93	12,67		
V-10	6	49	31	36	16,1	106	3,53	4,56	k_{T2}	-0,52
V-11	4	65	22	28	27,3	50	1,67	16,36		

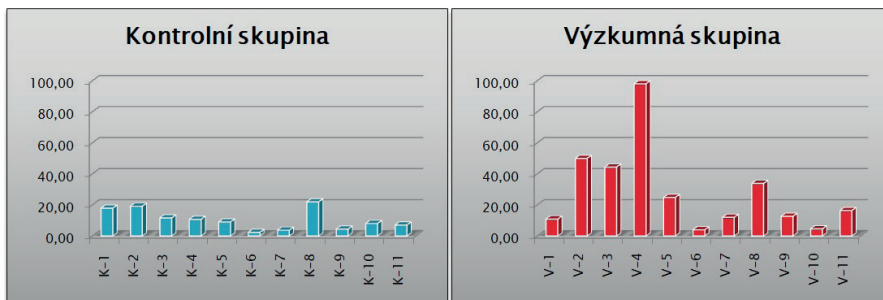
Pozn.: Část A: V-1 až V-11 – jednotliví probandí; T1 – doba od vzniku míšní léze v měsících; A – hodnota vstupního měření; B – hodnota výstupního měření; Zr – relativní změna klinického stavu; T2 [d] – doba pobytu v ústavu ve dnech; T2 [m] – doba pobytu v ústavu v měsících; Zr/T2 – relativní změna klinického stavu na jeden měsíc pobytu v ústavu.

Část B: $\bar{\sigma}$ Zr/T2 – průměr relativních změn klinického stavu za jeden měsíc pobytu v ústavu v procentech; σ Zr/T2 – směrodatná odchylka Zr/T2; V – variační koeficient $\bar{\sigma}$ Zr/T2 a σ Zr/T2; k_{T1} – Pearsonův korelační koeficient pro T1 a Zr/T2; $k_{\text{věk}}$ – Pearsonův korelační koeficient pro věk a Zr/T2; k_{T2} – Pearsonův korelační koeficient pro T2 a Zr/T2.

Každý z probandů byl označen písmenem (podle příslušnosti do konkrétní skupiny, kdy K je kontrolní a V je výzkumná) a číslicí. Celkové hodnoty svalové síly DKK nalézáme ve sloupcích A (vstupní) a B (výstupní). Z celkové délky terapie ve dnech (sloupec T1) byl stanoven počet měsíců (T2, kdy 1 měsíc je roven 30 dnům) a tím podělena relativní změna stavu Zr. Ve sloupcích Zr/T2 tedy nalézáme hodnoty relativního zlepšení stavu na jeden měsíc terapie probanda. Aritmetický průměr těchto hodnot probandů v kontrolní skupině vyšel na 10,53 %, přičemž směrodatná odchylka je rovna 6,59 % a variační koeficient je tedy 0,63. Pro skupinu výzkumnou pak aritmetický průměr hodnot ve sloupci Zr/T2 vychází 28,31 %, směrodatná odchylka 27,84 a variační koeficient je tedy 0,98. Probandi neudávali žádné subjektivně nepříjemné pocity ani stavy v průběhu terapie či po ní, ovšem zpravidla po desáté aplikaci a později udávali mírnou znučenost ze stále stejného děje videa.

DISKUSE

Výsledky relativního zlepšení za jeden měsíc terapie probanda vychází pro výzkumnou skupinu více než trojnásobně lépe oproti skupině kontrolní. Výrazný rozdíl ve variačních koeficientech těchto dvou skupin však naznačuje, že ve skupině kontrolní došlo u všech probandů k vzájemně výrazně podobnějšímu zlepšení než u probandů ze skupiny výzkumné. Z těchto informací můžeme usuzovat, že účinnost terapeutického videa promítaného ve virtuální realitě je značná, ovšem značně nehomogenní (graf 1).

Graf 1

Porovnání hodnot relativní změny klinického stavu u probandů v kontrolní a výzkumné skupině

Výsledky studie odpovídají také datům, ke kterým ve svých pracech došli i jiní autoři (Donati et al., 2016; Shokur et al., 2016), ovšem s některými jsou v přímém rozporu (Dimbwadyo-Terrer et al., 2016).

Nehomogenost výsledků výzkumné skupiny může naznačovat, že se na efektu terapie a tím i na celkovém relativním zlepšení značně podílí také nějaký další faktor. Lze předpokládat, že například každodenní důsledné soustředění při sledování neobměňovaného terapeutického videa bude významným činitelem v celkovém efektu terapie. Facilitační účinky terapeutického videa může do značné míry ovlivňovat také celková motivace probandů k terapii, realističnost a technické zpracování videa (s přihlédnutím k různé kvalitě zraku probandů a podobně), dále psychické nastavení probandů a mnoho dalších faktorů. Jelikož byli probandi vybíráni náhodně a všechny proměnné typu věk, časový úsek od vzniku míšní léze, výše míšní léze, klasifikace dle AIS a podobně byly v celé množině probandů zastoupeny velmi rovnoměrně, nemůžeme jim přisuzovat jednoznačnou souvislost s celkovým efektem terapie.

Při statistické analýze dat použité v této studii bylo počítáno s relativním zlepšením stavu vůči stavu výchozímu a ne s absolutní hodnotou zlepšení. Tato kalkulace ve výsledku znamená, že probandi, kteří začínali terapii na nižší absolutní hodnotě součtu svalové síly DKK než probandi se startovní hodnotou vyšší, se relativně zlepšili více při stejném absolutním nárůstu síly. Tento fakt by mohl celkové výsledky zkreslit, ovšem pouze za předpokladu, že je každý bod svalové síly stejně klinicky důležitý. Podle mého názoru je klinicky výrazně důležitější změna svalové síly z 0 na 1 bod (čili alespoň částečné zapojení na začátku úplně denervovaného svalu) než ze 4 na 5 bodů (čili „pouze“ posílení již na začátku funkčního svalu). Absolutní hodnota nárůstu svalové síly však zůstává stejná, tedy 1. Myslím si, že nelze všem bodům této škály přisuzovat stejnou klinickou váhu a z toho důvodu jsem k výpočtu změny stavu v analýze dat nepoužíval pouze absolutní hodnotu změny stavu, avšak její relativní hodnotu ve vztahu ke stavu původnímu.

ZÁVĚR

Z výsledků námi předložené studie vyplývá, že terapeutické video promítané v podobě virtuální reality, které má za cíl působit na zrcadlové neurony v CNS člověka a tím facilitovat regenerační a reinervační procesy v těle pacienta po míšní lézi, má

v kombinaci s konvenční terapií až třikrát lepší vliv na výslednou změnu klinického stavu pacienta než u samotné konvenční terapie. Sledovaný soubor probandů je však značně malý (pouze 11 klientů v každé skupině), a proto nemůžeme výsledky považovat za stoprocentně směrodatné. A tak nejen z důvodu značné nehomogenosti výsledků by bylo vhodné výzkum rozšířit o více probandů i sledovaných proměnných a pokusit se tak určit případné další závislosti výsledků terapie na jiných faktorech. Také lepší technické vybavení by mohlo terapeutické virtuální prostředí učinit více realistickým a tím znásobit výsledný účinek. Berme proto tento výzkum jako slibné vykročení v léčbě nekompletních míšních lézí novým směrem, který nám nabízejí moderní technologie. Po ověření výsledků a případném rozšíření výzkumu by se však mohlo zdát, že terapie virtuální realitou by mohla být vhodným doplňkem standardního terapeutického plánu rehabilitačních ústavů.

LITERATURA

- DEDJA, F. (2010). *Využití zrcadlových neuronů v rehabilitaci motorické funkce horní končetiny u pacientů po cévní mozkové příhodě*. Bakalářská práce. Praha: UK FTVS.
- DIMBWADYO-TERRER, I., GIL-AGUDO, A., SEGURA-FRAGOSO, A., DE LOS REYES-GUZMÁN, A., TRINCADO-ALONSO, F., PIAZZA, S. & POLONIO-LÓPEZ, B. (2016). Effectiveness of the Virtual Reality System Toyra on Upper Limb Function in People with Tetraplegia: A Pilot Randomized Clinical Trial. *BioMed Research international* [online]. 2016. [cit. 2018-1-26]. DOI: 10.1155/2016/6397828. ISBN 10.1155/2016/6397828.
- DONATI, A. R. C., SHOKUR, S., MORYA, E. et al. (2016). Long-Term Training with a Brain-Machine Interface-Based Gait Protocol Induces Partial Neurological Recovery in Paraplegic Patients. *Scientific Reports* [online]. 2016(6). [cit. 2018-1-26]. DOI: 10.1038/srep30383. ISBN 10.1038/srep30383.
- HARI, R. et al. (2010). Activation of human primary motor cortex during action observation: a neuromagnetic study. In: DEDJA, F. *Využití zrcadlových neuronů v rehabilitaci motorické funkce horní končetiny u pacientů po cévní mozkové příhodě*. Praha: UK FTVS, s. 20.
- Ji, E.-K. & LEE, S.-H. (2016). Effects of virtual reality training with modified constraint-induced movement therapy on upper extremity function in acute stage stroke: a preliminary study. *Journal of Physical Therapy Science* [online]. 28(11), 3168–3172. [cit. 2018-1-26]. DOI: 10.1589/jpts.28.3168. ISSN 0915-5287.
- OSUMI, M., ICHINOSE, A., SUMITANI, M. et al. (2016). Restoring movement representation and alleviating phantom limb pain through short-term neurorehabilitation with a virtual reality system. *European journal of pain* [online]. 20(7). [cit. 2018-1-26]. DOI: 10.1002/ejp.910. ISBN 10.1002/ejp.910.
- PEDROLI, E., SERINO, S., CIPRESSO, P., PALLAVICINI, F. & RIVA, G. (2015). Assessment and rehabilitation of neglect using virtual reality: a systematic review. *Frontiers in Behavioral Neuroscience* [online]. 9, 226. [cit. 2018-1-26]. DOI: 10.3389/fnbeh.2015.00226. ISSN 1662-5153.
- SHOKUR, S., GALLO, S., MOIOLI, R. C., DONATI, A. R. C., MORYA, E., BLEULER, H. & NICOLELIS, M. A. L. (2016). Assimilation of virtual legs and perception of floor texture by complete paraplegic patients receiving artificial tactile feedback. *Scientific reports* [online]. 2016(6). [cit. 2018-1-26]. DOI: 10.1038/srep32293. ISBN 10.1038/srep32293.
- TURELLA, L., PIERNO, A., TUBALDI, F. & CASTIELLO, U. (2008). Mirror neurons in humans: Consisting or confounding evidence? *Behavioral and Brain Functions*. 4(47). DOI: 10.1016/j.bandl.2007.11.002. ISBN 10.1016/j.bandl.2007.11.002.

Mgr. Alois Polák

UK FTVS, José Martího 31, 162 52 Praha 6-Veleslavín

e-mail: alois.polak.ap@gmail.com

VLIV INTERVENČNÍHO PROGRAMU NA POSTURÁLNÍ STABILITU VE STOJI NA RUKOU

INFLUENCE OF INTERVENTION PROGRAM ON POSTURAL STABILITY IN HANDSTAND

JAROSLAV KRIŠTOFIČ, TOMÁŠ FIALA

Katedra gymnastiky

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Posturální stabilita je schopnost odolávat účinku vnějších a vnitřních sil před nekontrolovaným pádem a její úroveň může být vyjádřena pomocí parametrů rovnováhových schopností. Stoj na rukou je vůči klasickému stoji na nohou polohou s výrazně vyšší labilitou a rozdílnou strategií jejího vyvažování. Tato studie je zaměřena na evaluaci změn trajektorií COP měřených na zařízení FOOTSCAN v postojových testech a v poloze stoje na rukou na začátku experimentu a po čtyřměsíční aplikaci intervenčního programu. Výzkumu se zúčastnilo 7 probandů, 2 muži a 5 žen ve věku $22,8 \pm 1,64$ roku, tělesné hmotnosti $61,5 \pm 7,45$ kg a tělesné výšce $169,5 \pm 7,51$ cm. Výsledné hodnocení posturální stability bylo odvozováno od hodnot parametru TTW (Total Traveled Way). V poloze stoj na rukou v celém intervalu (0–30 s) při výstupním měření vykázali zlepšení čtyři probandi, dva zhoršení a jeden stejné hodnoty. Při rozdělení intervalu měření 0–30 s na dva (0–15 s; 15–30 s) v součtu vstupního i výstupního měření (tedy 14 měření) byly naměřeny 11x lepší hodnoty TTW ve stoji na rukou v druhém intervalu, 3x zůstaly hodnoty stejné a ani jednou nebylo zaznamenáno zhoršení v druhém intervalu oproti prvnímu. Postojové testy jako celek nevykázaly mezi vstupním a výstupním měření signifikantní rozdíl.

Klíčová slova: posturální stabilita, stoj na rukou, rovnováhové schopnosti, koordinace

ABSTRACT

Postural stability is the ability to resist the effects of external and internal forces from uncontrolled fall and its level can be expressed using parameters balance abilities. The handstand is a position with a much higher lability and a different strategy of balancing in contrast to the classic foot stand. This study is focused on evaluating changes in COP trajectory measured on FOOTSCAN in standing tests and test in handstand position at the beginning of the experiment and in four months after application of the intervention program. Seven probands, 2 males and 5 females aged $22,8 \pm 1,64$ years, body weight $61,5 \pm 7,45$ kg and body height $169,5 \pm 7,51$ cm participated in the research. The resulting assessment of postural stability was derived from TTW (Total Traveled Way) parameter values. In the handstand item over the entire interval (0–30 s), four probands have improved, two got worse, and one

remained at the same values. When dividing the measurement interval of 0–30 s to two (0–15 s; 15–30 s) in the sum of input and output measurements (ie 14 measurements), 11x improvement values of TTW was measured in the second interval, 3x the same values and no one got worse. Tests in standing position as a whole did not show a significant difference between input and output measurements.

Key words: postural stability, handstand, balance skills, coordination

ÚVOD

Postura je aktivní držení segmentů těla proti působení vnějších sil a je zajišťována koordinovanou svalovou aktivitou řízenou z CNS. Posturální stabilitu lze definovat staticky jako schopnost udržovat základnu opory s minimálním pohybem, nebo dynamicky jako schopnost provádět pohybový úkol při zachování stabilní polohy (Winter, Patla & Frank, 1990). Korekce postury je ve vzpřímeném postoji dosahováno pomocí zpětnovazebních mechanismů, které generují aktuální korekční podněty na základě detekce senzorických systémů, zrakového, vestibulárního a propioceptivního. Primární však jsou informace z optického receptoru (Uchiyama & Demura, 2009). Vařeka & Vařeková (2009) vymezují v systému vzpřímeného držení těla tři hlavní složky – senzorickou, řídicí a výkonnou. Senzorickou složku představuje především propiocepce a exterocepce, zrak a vestibulární systém. Řídicí funkce zajišťuje CNS – mozek a mícha a výkonnou složku pohybový systém. Úroveň posturální stability lze vyjádřit prostřednictvím hodnot rovnováhových schopností, které jsou řazeny mezi koordinační pohybové schopnosti. Bressel, Yonker, Kras & Heath (2007) uvádějí, že úroveň komplexu koordinačních schopností je výrazně ovlivněna rovnováhovými schopnostmi, způsobilostí stabilizovat a udržet lidské tělo ve vyvážené poloze. Považují za prokázané, že existuje vztah mezi rovnováhovými funkcemi a dalšími koordinačními schopnostmi. Balancování je proces udržování polohy těžiště těla svisle nad základnou opory vycházející z rychlých kontinuálních zpětnovazebních informací z vizuálních, vestibulárních a somatosenzorických struktur, na jejichž základě jsou plynule spouštěny jednotlivé koordinované nervosvalové akce (Nasher, 1997). Z fyziologického hlediska se vyvažování skládá z několika fází a první fází je vždy detekce specifické situace prostřednictvím senzorických systémů.

Rovnováha může být považována za schopnost provést pohybový úkol při zachování nebo znovuzískání stabilního postavení, nebo jako schopnost udržet nebo obnovit stabilní polohu na „nestabilním povrchu“ s minimálními přídavnými pohyby (Paillard & Noe, 2006). Schopnost udržovat vyváženou polohu závisí z fyzikálního hlediska především na velikosti opěrné plochy, poloze těžiště, výšce centrálního segmentu a jeho projekci na základnu opory. Zachování rovnováhy je však komplexní fyziologický proces, který zahrnuje interakce mnoha dílčích tělesných systémů včetně obtížnosti úkolu a vlastností prostředí (Kašček & Supej, 2014). Při absenci vizuálních informací je ve vzpřímeném postoji senzomotorická kontrola založena především na informacích z kotníkových propioceptorů a plantárních mechanoceptorů (Accornero, Capozza, Rinalduzzi & Manfredi, 1997). Jejich funkce však může být ovlivněna předchozími zraněními (např. výrony). K tomuto tématu Vuillerme, Teasdale & Nougier (2001) dodávají, že při omezení vizuální kontroly dochází ke korektivním pohybům pro udržení dané polohy ve větší míře. Koordinační schopnosti, mezi něž řadíme i rovnováhové schopnosti, jsou geneticky determinované, ale při vhodně

zvoleném vnějším podnětu dostatečné intenzity jsou ve značné míře ovlivnitelné (Hirtz, 2002). Rovnováhové schopnosti hrají důležitou roli ve zlepšování a upevňování specifických pohybových návyků, které jsou základem pro zvládnutí složitých technických prvků nutných k dosažení významných sportovních výsledků (Poliszczuk, Broda & Poliszczuk, 2012). Vyšetřování posturální stability ve sportech, u kterých je úroveň výkonu závislá na úrovni rovnováhových schopností poskytuje náhled do rozvoje specifických posturálních strategií (Paillard & Noe', 2006). Pro optimální rozvoj rovnováhy jsou důležitější specifické senzomotorické intervence spíše než jen obecné sportovní aktivity. Tréninkové zkušenosti, které zlepšují neuromuskulární koordinaci, stabilitu kloubů a rozsah pohybu jsou také pravděpodobnými mechanismy, které vedou ke zlepšení rovnováhy (Bressel, Yonker, Kras & Heath, 2007).

Požadavky na dovednosti se v různých sportech liší a tím se liší i stimulace senzomotorických systémů, které mohou kumulativně ovlivnit vyváženost schopností trénovaných sportovců. Mnohé studie prokazují, že u sportovců lze diagnostikovat vzhledem k jejich tréninkové zátěži signifikantně vyšší úroveň rovnováhových schopností než u nesportovců (Balter, Stikroos, Akkermans & Kingma, 2004; Bressel, Yonker, Kras & Heath, 2007). Mechanismem tohoto zlepšení může být zvýšená citlivost zpětnovazebních cest z proprioceptivního senzorického vstupu, které regulují vztah mezi motorickým výkonem a okolím ovlivňujícím posturální stabilitu (Kawato, 1999). Paillard a Noe' (2006) ve své studii uvádějí, že fotbalisté mají lepší posturální stabilitu, spoléhají méně na vizuální informace a rozvíjejí lépe různé posturální strategie než netrénovaní jedinci. Lamothe, van Lummel a Beek (2009) ve své komparativní studii uvádějí, že gymnasté vykazují oproti jiným vysokoškolským sportovcům i nesportovcům lepší výsledky v mediolaterální a anterioposteriální stabilitě s otevřenými i zavřenými očima. Vyšší úroveň rovnováhových schopností gymnastů proti nesportovcům dokládá řada studií (Vuillerme & Nougier, 2004; Bressel, Yonker, Kras & Heath, 2007; Tsaklis, Karlsson, Grooten & Ang, 2008). Podle Hrysmallis (2011) je tomu tak proto, že gymnasté provádějí dovednosti náročné na statickou i dynamickou rovnováhu a mohou vylepšovat své senzorické a muskuloskeletální systémy tak, aby měli vynikající rovnováhu v porovnání se sportovci v některých jiných sportech či vůči nesportovcům. Ve výše zmíněné studii (Paillard & Noe', 2006) je uvedeno, že fotbalisté spoléhají méně na vizuální informace než netrénovaní jedinci, což může být dáno specifikou fotbalové zátěže. Dallas, G., Mavridis, Dallas, C. & Papouliakos (2017) se zaměřili na testování posturální stability u sportovních gymnastů a jejich výsledky vykazují naopak vysokou míru závislosti na vizuálních informacích. U gymnastů je vyvinuta zvláště schopnost integrovat relevantní informace pro regulaci držení těla ze senzorických systémů (Vuillerme, Forestier & Nougier, 2002). Gymnastika vyžaduje velkou rozmanitost pohybů, přechody z dynamických a statických prvků (a naopak) a časté změny polohy těla v prostoru (Pajek, Čuk, Kovač & Jakše, 2010). To představuje vysoké nároky na koordinační, respektive rovnováhové schopnosti. V gymnastice je rozvoj rovnováhových schopností a prostorově-časové orientace předpokladem úspěšné realizace obtížných dovedností. Pro řešení technických problémů v systému komplexní přípravy gymnasty je nezbytná i vysoká úroveň kondiční přípravy. Koordinační kapacita je stejně jako kondiční schopnosti založena na funkční kapacitě neuromotorického systému (Marella & Risaliti, 2007). Únava vyvolaná sérií cvičení

podobného zatížení jako při tréninku způsobila u elitních gymnastek měřitelné snížení dynamické stability tělesného jádra (van Dieën, Luger & van der Eb, 2012). Stabilita tělesného jádra je důležitá jak z hlediska prevence úrazů, tak z hlediska vlivu na sportovní výkon, zejména u sportů s velkými nároky na rovnováhu, jako je například gymnastika.

Stoj na rukou je značkový název pro vzpor střemhlav a řadí se mezi statické rovnovážné polohy. Její specifická je determinována z mechanického hlediska výškou těžiště, velikostí opěrné plochy a celkovou obtížností rovnovážné polohy, ve které udržujeme stabilitu (Hedbávný, Hupka & Sklenaříková, 2013). Oproti vyvažování těla v postoji je strategie balancování ve stoji na rukou komplexnější a vyžaduje specifickou posturální koordinaci, protože jsou v ní zapojeny čtyři klouby (zápěstí, lokty, ramena a kyčle), zatímco v postoji jen tři (Asseman, Caron & Crémieux, 2004). Většina autorů (Sobera, 2007; Hedbávný, Hupka & Sklenaříková, 2013) se shoduje v názoru, že nejvýraznější korektivní pohyby v rámci vyvažování této labilní polohy se dějí v zápěstním kloubu především zvětšením tlaku prstů na podložku jako odpověď na pohyb těžiště směrem k prstům nebo zvětšením tlaku pod zápěstním kloubem při pohybu těžiště k němu. Současně je nutné uvést, že je možné použít i jiné balanční strategie, například krčením a dopínáním paží v loktech, nebo vyvažování předo-zadním pohybem ramen. Předpokladem pro účelné provedení stoje na rukou a setrvání v této labilní poloze je zpevnění výškové osy těla, kdy jsou segmenty dolních končetin, trupu a paží téměř v přímce a hlava je v prodloužení trupu, respektive výškové osy těla.

Cílem této práce je zjistit, jestli a v jaké míře dojde ke zlepšení parametrů posturální stability v poloze stoje na rukou po aplikaci cíleného pohybového programu zaměřeného na zlepšení této dovednosti u skupiny probandů-studentů UK FTVS. Dále pak jestli bude mít aplikace tohoto pohybového programu vliv na hodnoty posturální stability v postojových testech v porovnání s hodnotami před započítím experimentu.

METODIKA

Úroveň posturální stability je v této studii hodnocena nepřímo, pomocí indikátorů rovnováhových schopností, které patří mezi základní koordinační předpoklady. Pro měření parametrů umožňujících kvantitativní vyjádření úrovně rovnováhových schopností bylo použito zařízení FOOTSCAN (RScan, International-Belgie) na registraci změn COP (Centre of Pressure) o velikosti 0,5 m x 0,4 m se snímacím polem 4100 snímačů s citlivostí 0,1 N/cm². Snímací frekvence byla stanovena 33 Hz. Pohyb COP měřený na silové plošině je obecně považován za zlatý standard pro měření rovnováhových schopností (Clark, Bryant, Pau, McCrory, Bennell & Hunt, 2010). Byly snímány parametry výchylek COP v předozadním směru (Δx), v pravolevém směru (Δy) a parametr celkové dráhy COP (Total Travelled Way – TTW). Při vyhodnocování byl použit pouze parametr TTW, který je komplexního charakteru a vzhledem k cíli práce má největší výpovědní hodnotu. Komparace vstupních a výstupních hodnot u jednotlivých měřených položek vycházela z prostého součtu zlepšení, zhoršení či stagnace, což bylo následně zpracováno v programu Excel do grafické podoby.

Výzkumný soubor

Experimentu se zúčastnilo 7 studentů a studentek UK FTVS (2 muži; 5 žen; věk $22,8 \pm 1,64$ roku, tělesná hmotnost $61,5 \pm 7,45$ kg, tělesná výška $169,5 \pm 7,51$ cm). Ve statistickém zpracování nebyly genderové rozdíly brány v úvahu. U každého probanda byla vyžadována zkušenost z některého z gymnastických sportů (sportovní gymnastika, moderní gymnastika, parkour apod.), k individuální výkonnostní úrovni nebylo přihlíženo, ale nutnou podmínkou byla schopnost bez dopomoci udržet stoj na rukou.

Harmonogram experimentu

1. První měření – FOOTSCAN. Testová baterie složená ze čtyř postojových testů (Kapteyn et al., 1983) a testu stability ve stoji na rukou:

- USO – úzký stoj na měřicí platformě, kotníky se nesmí dotýkat, otevřené oči, výdrž 30 s,
- USZO – úzký stoj na měřicí platformě, kotníky se nesmí dotýkat, zavřené oči, výdrž 30 s
- FLL – flamengo test, stoj na levé, pokrčit zánožmo pravou, otevřené oči, výdrž 60 s,
- FLP – flamengo test, stoj na pravé, pokrčit zánožmo levou, otevřené oči, výdrž 60 s,
- Stoj NR (stoj na rukou) – výdrž 30 s ve stoji na rukou na platformě FOOTSCAN, dva pokusy (počítal se pouze lepší pokus). Zvláště se vyhodnocovalo prvních 15 s a následujících 15 s v rámci jednoho měření (0–30 s).

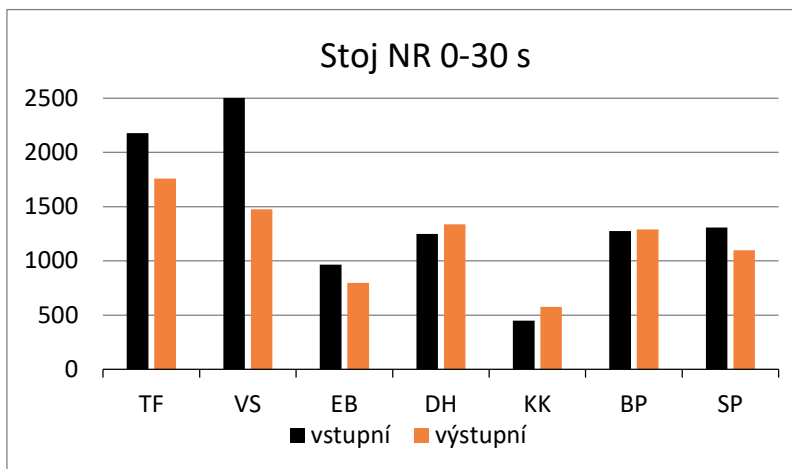
2. Čtyři měsíce probandi docházeli jednou týdně na řízený trénink, jehož součástí byl specifický „stojkový program“ v trvání cca 30 min. V jeho rámci bylo důsledně dbáno na to, aby poskytovaná dopomoc byla jen v nutné míře a nebyly tak oslabovány kompetence cvičícího. Do obsahu této pohybové intervence byla kromě různých modifikací stoje na rukou zařazena i klasická zpevňovací cvičení. Současně se probandi zavázali minimálně 3x týdně provádět tento program v rámci svých individuálních tréninků, respektive volnočasových aktivit.

3. Druhé měření – FOOTSCAN (stejný obsah jako při prvním měření)

Tento příspěvek je souhrnem výsledků bakalářské práce jednoho ze spoluautorů při respektování závěrů Helsinské deklarace a se souhlasným stanoviskem etické komise.

VÝSLEDKY

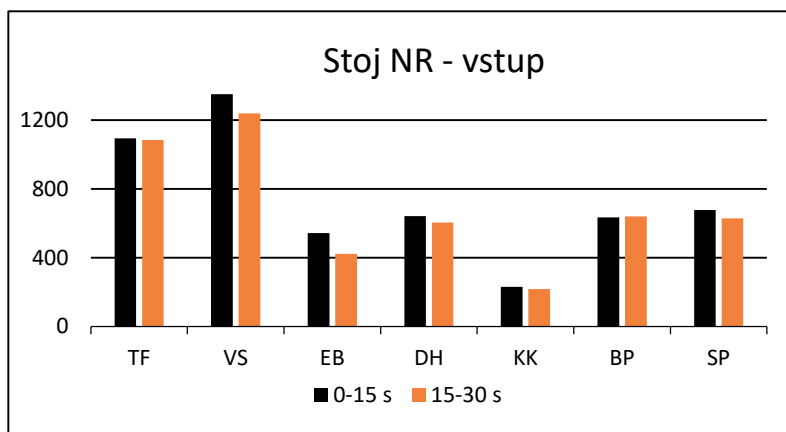
Prezentované grafy vyjadřují „míru balancování“, respektive celkovou dráhu COP v průběhu měřeného intervalu u jednotlivých položek reprezentovanou parametrem TTW v mm. Na ose x jsou zkratky jmen jednotlivých probandů. Nižší sloupec v grafu odráží kratší dráhu COP a vůči vyššímu sloupci zlepšení v tomto parametru.

Graf 1

Hodnoty TTW (v mm) ve stoji na rukou v intervalu 0–30 s

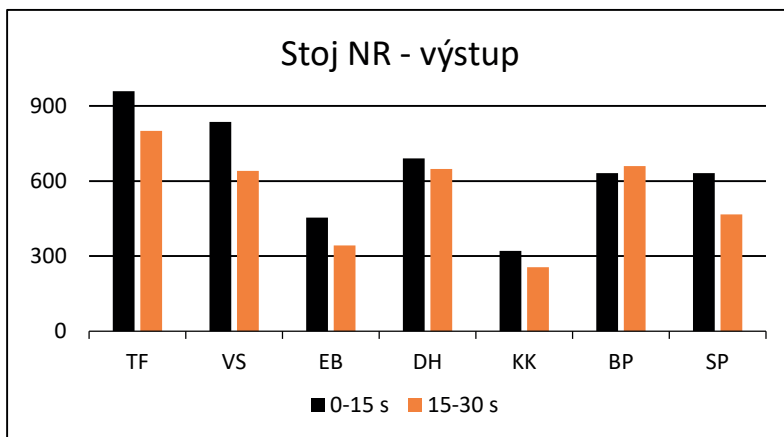
Na grafu 1 je komparace hodnot TTW ve stoji na rukou mezi vstupním a výstupním měřením v celém měřeném intervalu 0–30 s. Tento interval byl následně softwarově rozdělen na dva menší (0–15 s; 15–30 s), které byly vyhodnocovány separovaně (viz kapitola Diskuse). Z tohoto grafu je patrné zlepšení parametru TTW ve stoji na rukou po aplikaci intervenčního programu u čtyř ze sedmi probandů.

Graf 2

Hodnoty TTW (v mm) ve stoji na rukou v obou intervalech – vstupní měření

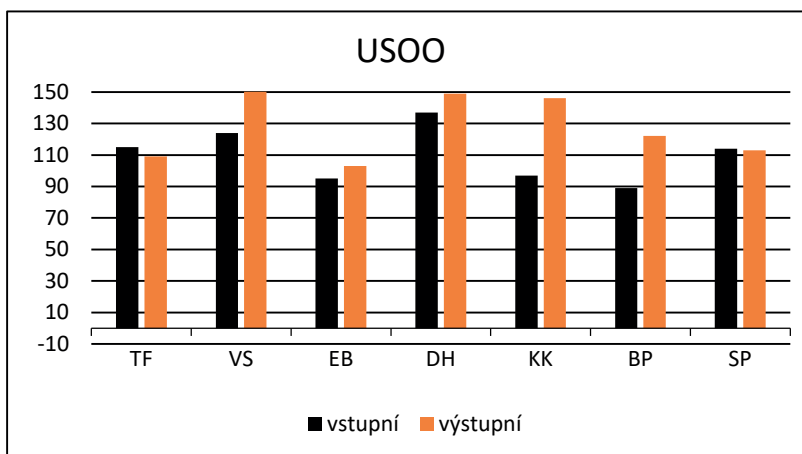
Na druhém grafu je komparace hodnot TTW ve stoji na rukou mezi prvním (0–15 s) a druhým intervalem (15–30 s), ale pouze v rámci vstupního měření. Při vstupním měření vykázalo pět probandů ze sedmi lepší parametry TTW v druhém měřeném intervalu.

Graf 3

Hodnoty TTT (v mm) ve stoji na rukou v obou intervalech – výstupní měření

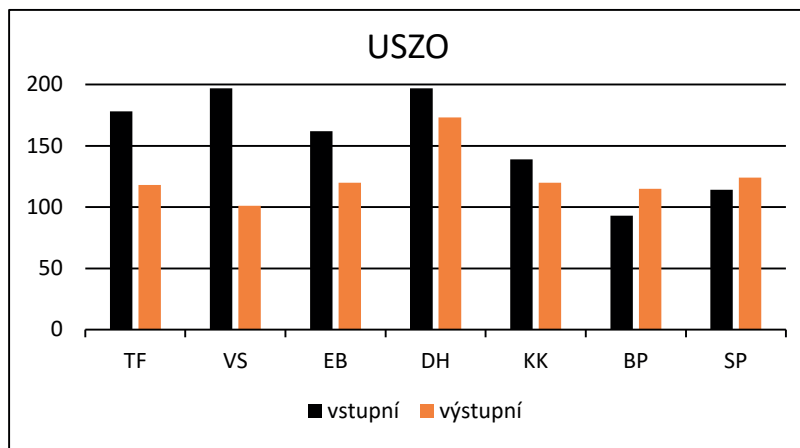
Na třetím grafu je komparace hodnot TTT ve stoji na rukou mezi prvním (0–15 s) a druhým intervalem (15–30 s), ale pouze v rámci výstupního měření. Při výstupním měření vykázalo šest probandů ze sedmi lepší parametry TTT v druhém měřeném intervalu.

Graf 4

Hodnoty TTT (v mm) v úzkém stoji s otevřenými očima

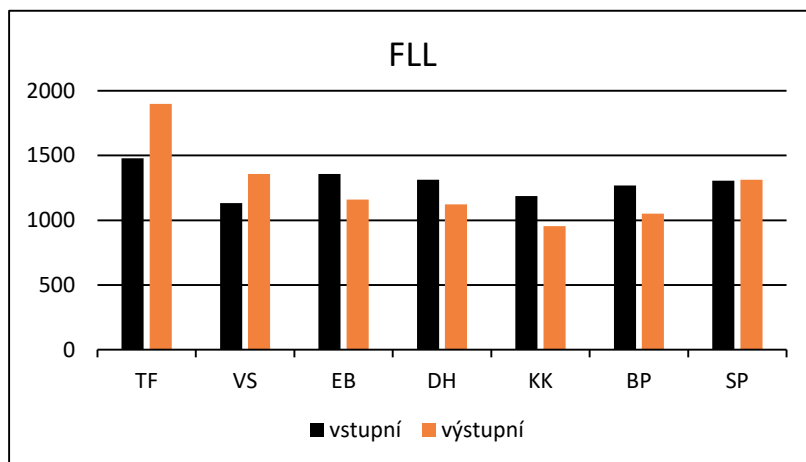
Na čtvrtém grafu je komparace hodnot TTT mezi vstupním a výstupním měřením u postojového testu v poloze úzký stoj s otevřenými očima (USOO). V této poloze vykázalo pět probandů ze sedmi při výstupním měření zhoršení parametru TTT proti vstupnímu měření.

Graf 5

Hodnoty TTW (v mm) v úzkém stoji se zavřenýma očima

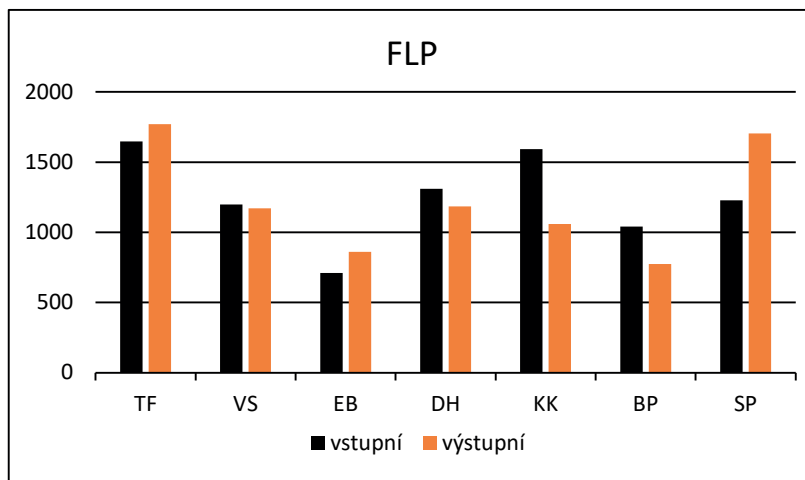
Na pátém grafu je komparace hodnot TTW mezi vstupním a výstupním měřením u postojového testu v poloze úzký stoj se zavřenýma očima (USZO). V této poloze vykázalo pět probandů ze sedmi při výstupním měření zlepšení parametru TTW oproti vstupnímu měření.

Graf 6

Hodnoty TTW (v mm) ve stoji na levé noze

Na šestém grafu je komparace hodnot TTW mezi vstupním a výstupním měřením u postojového testu (tzv. flamenco test) v poloze stoj na levé noze (FLL). V této poloze vykázali čtyři probandi ze sedmi při výstupním měření zlepšení parametru TTW oproti vstupnímu měření.

Graf 7

Hodnoty TTW (v mm) ve stoji na pravé noze

Na sedmém grafu je komparace hodnot TTW mezi vstupním a výstupním měřením u postojového testu v poloze stoj na pravé noze (FLP). V této poloze vykázali pouze tři probandi ze sedmi při výstupním měření zlepšení.

DISKUSE

Některé důkazy v literatuře naznačují, že vynikající rovnováha u zkušených sportovců je z velké části výsledkem zkušeností z opakování tréninkového procesu, které ovlivňují motorické reakce, a ne větší citlivosti vestibulárního systému (Balter, Stokroos, Akkermans & Kingma, 2004). Ve vztahu k této tezi Strešková (2003) ve své studii uvádí, že tělesná cvičení mají pozitivní vliv na funkci vestibulárního aparátu a současně tuto funkci ovlivňuje poloha hlavy v průběhu pohybu (předklon, záklon). Poloha hlavy ve stoji na rukou ovlivňuje nejen funkci vestibulárního aparátu, ale její případný záklon spouští i šijové reflexy s důsledkem krčení nohou a prohýbání v bederní oblasti. Rud et al. (2017) považují za prokázané, že gymnastická cvičení zlepšují u mládeže všechny aspekty pohybových kompetencí včetně kontrolních mechanismů. Mellos, Dallas, Kirialanis, Fiorilli & Di Cagno (2014) ve své studii porovnávají hodnoty kondičních parametrů a rovnováhových schopností mezi skupinou mladých gymnastů (9–12 let) se stejně starými nesportovci. Ve všech testech, tedy i v testu rovnováhových schopností dosáhla lepších výsledků skupina gymnastů a podpořila tak tezi o účelnosti zařazování gymnastických aktivit do školního programu pro adolescenty. Pohybovým učením, respektive gymnastickým tréninkem jsou vytvářeny podmínky pro dosažení lepších hodnot posturální stability u gymnastů proti nesportovcům či zástupcům některých jiných sportů (Vuillerme & Nougier, 2004). Arazi, Faraji & Mehrtash (2013) ve své studii uvádějí, že se hodnoty posturální stability a aktivního vyvažování polohy zvyšují se zvyšující se výkonnostní úrovní gymnastů.

Navzdory různým názorům odborníků na mechanismus výzkumy naznačují, že rovnováhové schopnosti jsou ovlivňovány změnami v senzorických i motorických systémech. Stoj na rukou a způsob provedení tohoto cviku lze považovat za terénní diagnostiku ve vztahu ke způsobilosti zpevnit výškovou osu těla a způsobilosti orientovat se v prostoru v poloze střemhlav. Výdrž ve stoji na rukou je specifická dovednost, kterou kromě sportovních gymnastů a gymnastek přiliš jedinců nezvládá, a to se projevilo při výběru probandů pro náš výzkum z řad studentů UK FTVS. Přes to, že jsme nepřihlíželi k genderovým rozdílům, se nám nepodařilo zajistit více než 7 probandů (5 žen a 2 muže), což je z hlediska prokazování statistické významnosti problematické. Porovnávání absolutních hodnot jednotlivých parametrů ve smyslu vyjádření míry jejich poklesu, nárůstu či průměrování hodnot by nebylo podkladem pro vyvození smysluplných závěrů. Proto jsme při vyhodnocování dat upustili od využití některého ze sofistikovaných statistických programů a zaměřili se na komparační statistiku prostého součtu, kdy jsme k jednotlivým měřeným položkám, respektive komparacím, přiřadili plus (+) pouze v případě, že hodnota B (výstupní měření TTW) byla minimálně o 5 % nižší (tedy lepší výsledek) než hodnota A (vstupní měření TTW), mínus (−) v případě, že hodnota B byla o 5 a více % vyšší než hodnota A a znaménko (=), byl-li rozdíl mezi hodnotami A a B menší než 5 %.

V poloze stoje na rukou je značně ztíženo dýchání, proto jsme v rámci měření posturální stability v této poloze vymezili v průběhu jednoho měření dva intervaly, 0–15 s a následující 15–30 s v domněnání, že v důsledku obtížného dýchání mohou být parametry TTW v druhém intervalu horší. Tento překlad se však nenaplnil. U vstupního měření vykázalo 5 probandů lepší hodnoty TTW v druhém intervalu (15–30 s) a u zbylých dvou nepřesáhl rozdíl hodnot mezi prvním a druhým intervalem 5 %. I u výstupního měření této položky vykázalo 6 probandů nižší (a tedy lepší) hodnoty TTW také v druhém intervalu a u jednoho byl rozdíl hodnot mezi intervaly menší než 5 %. Sumárně z celkového počtu čtrnácti měření této položky byly 11x zaznamenány lepší výsledky v druhém intervalu, 3x byly stejné v obou intervalech (do 5 %) a ani jednou nebyl zaznamenán lepší výsledek v prvním intervalu oproti druhému. Tuto skutečnost lze zdůvodnit strategií vyvažování, zklidněním, kdy v prvním intervalu se proband snaží jemnými pohyby stabilizovat polohu těžiště nad místem opory a v druhém intervalu tuto stabilitu již jen udržuje, jak je patrné z výsledků ještě jemnějšími pohyby, a především účelným tlakovým působením částí dlaní do podložky. Vizualně bylo u většiny probandů po absolvování intervenčního programu patrné zlepšení, kdy opakované provádění výdrže ve stoji na rukou získávalo na jistotě a byla patrná i vyšší úroveň zvládnutí strategie vyvažování této labilní polohy. Míra vizuálního zlepšení však nemusí odpovídat naměřeným výsledkům, kdy přístroj zaznamenaná i odchylky okem nepostřehnutelné. Výsledná dráha COP (TTW) může být ovlivněna např. jedním či několika většími vyrovnávacími pohyby nebo sumou drobných téměř nepostřehnutelných akcí. Ze sedmi probandů se v porovnání vstupního a výstupního měření v prvním intervalu (0–15 s) čtyři zlepšili, dva se zhoršili a jeden zůstal na stejných hodnotách. V druhém intervalu (15–30 s) se zlepšili taktéž čtyři probandi a u třech bylo zaznamenáno zhoršení. Při vyhodnocování této položky jako jednoho intervalu (0–30 s) vykázali čtyři probandi zlepšení, dva zhoršení a jeden zůstal na stejných hodnotách. Sumárně bylo po aplikaci intervenčního programu zaznamenáno mírné zlepšení posturální stability ve stoji na rukou, ale je nutné zmínit

skutečnost, že při tomto počtu probandů může momentální indispozice každého jedince významně ovlivnit celkový výsledek a pro další výzkumy v této oblasti je nutný větší počet probandů.

Zajímalo nás, jestli se případné zlepšení posturální stability ve stoji na rukou po absolvování intervenčního programu projeví na výsledcích posturální stability v postojových testech. Byly realizovány čtyři postojové testy (USOO, USZO, FLL, FLP) u sedmi probandů, tedy celkem 28 měření postojové posturální stability. Z tohoto počtu měření sumárně bez rozlišování specifiky jednotlivých položek bylo mezi vstupním a výstupním měřením zaznamenáno 13x zlepšení, 12x zhoršení a 3x stejný výsledek. Toto sumární vyjádření výsledků lze interpretovat tak, že nebylo prokázáno, že by došlo po aplikaci intervenčního programu k signifikantní změně postojové posturální stability jako celku. Jinak tomu ale je při separovaném posouzení jednotlivých postojových testů. V testu USOO vykázalo 5 probandů zhoršení, jeden zlepšení a jeden zůstal na stejných hodnotách. Naopak u testu USZO vykázalo pět probandů zlepšení a dva zhoršení. U testu FLL se zlepšili čtyři probandi, dva se zhoršili, jeden zůstal na stejných hodnotách a u testu FLP se zlepšili tři probandi, tři se zhoršili a jeden zůstal na stejných hodnotách. Za pozornost stojí výrazný rozdíl mezi výsledky testů USOO a USZO, kdy funkční rozdíl v těchto testech je pouze zraková kontrola (USOO ano – USZO ne). Výrazné zlepšení v testu se zavřenými očima by mohlo asociovat spojitost s tréninkem stoje na rukou, kdy cvičenec zaměřuje svůj pohled na ruce a je tedy omezeno zrakové pole, ale na prokázání této souvislosti by bylo potřebné provést další výzkumy.

ZÁVĚR

Stoj na rukou je základem gymnastických dovedností a předpokladem pro zvládnutí obtížnějších pohybových struktur. Gymnastická zpevňovací cvičení, která se v současnosti prezentují především jako „core training“ jsou prostředkem pro vytvoření „fyzilogické dlahy“, která umožňuje stabilizovat výškovou osu těla, respektive udržovat posturální stabilitu v poloze stoje na rukou. Pro zlepšování stability v této poloze je účelné při tréninku postupně zmenšovat míru dopomoci tak, aby se cvičencům dostávaly proprioceptivní informace, které jsou podkladem následných korektivních akcí. Při větší míře dopomoci jsou tyto kompetence přenášeny na trenéra a efektivita učení je omezena. Intervenční program použitý v rámci této studie vycházel z přístupu nezaměřovat se pouze na finální cvik, tedy stoj na rukou, ale i na zpevňovací cvičení, která osvojení této dovednosti podporují. Výsledky studie potvrdily mírné zlepšení posturální stability ve stoji na rukou po aplikaci intervenčního programu, ale ne v postojových testech. V závislosti na vyrovnávací strategii nemusí vizuální zlepšení výdrže ve stoji na rukou vždy korespondovat s parametry TTW. Pro objektivní zhodnocení této problematiky by bylo potřebné navýšit počet probandů.

LITERATURA

- ACCORNERO, N., CAPOZZA, M., RINALDUZZI, S. & MANFREDI, G. M. (1997). Clinical multi segmental posturography: age-related changes in stance control. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology/Electromyography and Motor Control*, 105, 213–219.
- ASSEMAN, F., CARON, O. & CRÉMIEUX, J. (2004). Is there a transfer of postural ability from specific to unspecific postures in elite gymnasts? *Neuroscience Letters*, 358(2), 83–86.

- BALTER, S. G. T., STOKROOS, R. J., AKKERMANS, E. & KINGMA, H. (2004). Habituation to galvanic vestibular stimulation for analysis of postural control abilities in gymnasts. *Neuroscience Letters*, 366, 71–75.
- BRESSEL, E., YONKER, J. C., KRAS, J. & HEATH, E. M. (2007). Comparison of static and dynamic balance in female collegiate soccer, basketball, and gymnastics athletes. *Journal of Athletic Training*, 42(1), 42–46.
- CLARK, R. A., BRYANT, A. L., PAU, Y., MCCRORY, P., BENNELL, K. & HUNT, M. (2010). Validity and reliability of the Nintendo Wii Balance Board for assessment of standing balance. *Gait & Posture*, 31(3), 307–310.
- DALLAS, G., MAVIDIS, A., DALLAS, C. & PAPOULIAKOS, S. (2017). Gender differences of high level gymnasts on postural stability: The effect of ankle sprain injuries. *Science of Gymnastics Journal*, 9(3), 291–301.
- HEDBÁVNÝ, P., HUPKA, D. & SKLENÁŘÍKOVÁ, J. (2013). Analýza balancování stoje na rukou. *Studia Sportiva*, 1, 51–62.
- HIRTZ, P. (2002). Acht Thesen zu den koordinativen Fähigkeiten zwischen Tradition und Perspektive. *Leipziger sportwissenschaftliche Beiträge*, 43(2), 107–115.
- HRYSOMALLIS, C. (2011). Balance ability and athletic performance. *Sports Medicine*, 41(3), 221–232.
- KAPTEYN, T. S., BLES, W., NJOKIKTJEN, Ch. J., KODDE, L., MASSEN, C. H. & MOL, J. M. F. (1983). Standardization in platform stabilometry being a part of posturography. *Agressologie*, 24(7), 321–326.
- KAWATO, M. (1999). Internal models for motor control and trajectory planning. *Current opinion in neurobiology*, 9(6), 718–727.
- LAMOTH, C. J., VAN LUMMEL, R. C. & BEEK, P. J. (2009). Athletic skill level is reflected in body sway: a test case for accelometry in combination with stochastic dynamics. *Gait Posture*, 29(4), 546–551.
- MARELLA, M. & RISALITI, M. (2007). Il libro dei Test. Le prove di valutazione fisica per tutti gli sport. *Correre* (Eds.), 17.
- MELLOS, V., DALLAS, G., KIRIALANIS, P., FIORILLI, G. & DI CAGNO, A. (2014). Comparison between physical conditioning status and improvement in artistic gymnasts and non-athletes peers. *Science of Gymnastics Journal*, 6(1), 33–43.
- NASHNER, L. M. (1997). Practical biomechanics and physiology of balance. In: Jacobson, G. P., Newman, C. W., Kartush, J. M. (Eds.) *Handbook of balance function testing*. San Diego (CA): Singular Publishing Group. 261–279.
- PAILLARD, T. & NOE, F. (2006). Effect of expertise and visual contribution on postural control in soccer. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 16, 345–348.
- PAJEK, M. B., ČUK, I., KOVAČ, M. & JAKŠE, B. (2010). Implementation of the Gymnastics Curriculum in the Third Cycle of Basic School in Slovenia. *Science of Gymnastics Journal*, 2(3), 15–17.
- POLISZCZUK, T., BRODA, D. & POLISZCZUK, D. (2012). Changes in Somatic Parameters and Dynamic Balance in Female Rhythmic Gymnasts Over a Space of Two Years. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 19(4), 240–245.
- RUDD, J., BARNETT, L. M., FARROW, D., BERRY, J., BORKOLES, E. & POLMAN, R. (2017). Effectiveness of a 16 week gymnastics curriculum at developing movement competence in children. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 20(2), 164–169.
- SOBERA, M. (2007). Maintaining body balance in extreme positions. *Biology of Sport*, 24(1), 81–88.
- STREŠKOVÁ, E. (2003). *Koordináčné schopnosti v športovej príprave mládeže*. Bratislava: NIŠ.
- TSAKLIS, P., KARLSSON, J. E., GROOTEN, W. J. & ANG, B. O. A. (2008). Combined Sensorimotor Skill and Strength Training Program Improves Postural Steadiness in Rhythmic Sports Athletes. *Human movement*, 9(1), 34–40.
- UCHIYAMA, M. & DEMURA, S. (2009). The role of eye movement in upright postural control. *Sport Sciences for Health*, 5, 21–27.
- VÁŘKA, I. & VÁŘKOVÁ, R. (2009). *Kineziologie nohy*. Olomouc: Vydavatelství UP.
- VUILLERME, N., TEASDALE, N. & NOUGIER, V. (2001). The effect of expertise in gymnastics on proprioceptive sensory integration in human subjects. *Neuroscience Letters*, 311, 73–76.

- VUILLERME, N., FORESTIER, N. & NOUGIER, V. (2002). Attentional demands and postural sway: the effect of the calf muscles fatigue. *Medicine and science in sports and exercise*, 34, 1907–1912.
- VUILLERME, N. & NOUGIER, V. (2004). Attentional demands for regulating postural sway: the effect of expertise in gymnastics. *Brain Research Bulletin*, 63, 161–165.
- VAN DIEËN, J. H., LUGER, T. & VAN DER EB, J. (2012). Effects of fatigue on trunk stability in elite gymnasts. *European journal of applied physiology*, 112, 1307–1313.
- WINTER, D. A., PATLA, A. E. & FRANK, J. S. (1990). Assessment of balance control in humans. *Medical Progress through Technology*, 16, 31–51.

PhDr. Jaroslav Křištofič

UK FTVS, J. Martího 31, 162 52 Praha 6-Veleslavín

e-mail: jkristofic@ftvs.cuni.cz

PLOVÁRNY NA VLTAVĚ V PRAZE VZNIKLÉ OD POČÁTKU 19. STOLETÍ DO ZAČÁTKU 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

OUTDOOR SWIMMING POOLS (LIDO) ON THE VLTAVA RIVER IN PRAGUE FROM THE BEGINNING OF THE 19TH CENTURY UNTIL THE BEGINNING WORLD WAR II

PETRA TOMŠOVÁ

Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

O prvních plovárnách na území dnešní České republiky můžeme hovořit od počátku 19. století, kdy se také začalo rozvíjet plavání a koupání široké veřejnosti, jakožto aktivního trávení volného času. Lidé zprvu využívali zejména vhodná místa ve volné přírodě, až později se začaly stavět hlavně na řekách plovárny, které nabízely lidem kromě možnosti si zaplavat, také další sportovní a společenské vyžití. K postupnému zániku plováren a říčních lázní v Praze docházelo ke konci 1. poloviny 20. století, zejména v důsledku výstavby umělých koupališť a plaveckých bazénů, dále díky vybudování vltavské kaskády, což vedlo k ochlazení vody v Praze a v neposlední řadě k tomu dopomohl i stavební rozvoj hlavního města.

Po krátkém úvodu ohledně vzniku plováren na území dnešní České republiky na počátku 19. století článek nastiňuje přehled nejznámějších plováren a bazénů v Českých zemích a Československu do 2. sv. války. Stěžejní část práce potom tvoří přehled nejznámějších plováren na Vltavě v Praze, které vznikly od počátku 19. století do začátku 2. světové války.

Klíčová slova: plavání, koupání, plovárny, říční lázně, Praha, Vltava

ABSTRACT

We can talk about the first outdoor swimming pools in our area at the beginning of the 19th century, when swimming and bathing of the general public as well as active leisure time began to develop. At the first, people used the right places in the wild, until later they began to build mainly on the rivers lidos and rivers baths, which offered people, besides the opportunity to swim, also other sports and social activities. The gradual extinction of swimming pools and river baths took place at the end of the first half of the 20th century, mainly due to the construction of artificial swimming pools and thanks to the construction of the Vltava cascade, which led to the cooling of water in Prague and, last but not least, the building development capital city.

After a short introduction to the emergence of outdoor swimming pools in the territory of today's Czech Republic at the beginning of the 19th century, the article outlines an overview of the most famous swimming baths and swimming pools in the Czech lands and Czechoslovakia until World War II. The main part of the thesis is an overview of swimming baths on the Vltava river in Prague, which originated from the beginning of the 19th century until the beginning of World War II.

Key words: swimming, bathing, outdoor swimming pools (lido), river baths, Prague, Vltava

ÚVOD

Plavání a koupání se u nás začalo rozvíjet na počátku 19. století. Pobyt lidí u vody, včetně amatérského sportování v plaveckých drahách bazénu nebo míčových her poblíž mola, naplňoval dobový ideál demokratického životního stylu – budeme si všichni rovni, když se svlečeme ze statusových šatů a odhodíme při plavání nebo při posezení na trávníku masky své společenské povýšenosti (Švácha, 2012, s. 122). Nejprve se využívala vhodná místa v přírodě, později se začaly stavět první speciální plovárny, a to hlavně na řekách. Nejstarší plovárnou v celém tehdejší Rakousku a první stavbou tohoto druhu ve střední Evropě byla Vojenská plovárna z roku 1809 na Klárově v Praze. Tato plovárna sloužila především k výuce plavání příslušníků pražské vojenské posádky, ale přístupná byla i pro veřejnost, a to každou neděli. V roce 1840 byla otevřena Občanská plovárna s velkou restaurací a výhledem na řeku, nedaleko té Vojenské. Navštěvovali ji zejména muži a děti, protože koupání žen na veřejnosti bylo proti „dobrým mravům“. Různá přírodní koupaliště a říční lázně postupně vznikaly i v dalších městech Čech a Moravy (Hrubeš, 1997, s. 78–80).

METODIKA

Cílem tohoto příspěvku je nastínit historii nejznámějších plováren, které vznikly v období od počátku 19. století do začátku 2. sv. války, a to na Vltavě v Praze.

Metodologickým základem pro zpracování tohoto tématu byla obsahová analýza dostupné literatury a internetových stránek, zabývajících se danou problematikou. Konkrétně byla použita přímá progresivní metoda.

PLOVÁRNY A BAZÉNY V ČESKÝCH ZEMÍCH A ČESKOSLOVENSKU DO 2. SV. VÁLKY

První plavecké závody a soutěže se konaly hlavně na řekách. První plavecké závody ve Vltavě uspořádal 25. 8. 1895 A. C. Sparta. Závodníci plavali na trati mezi Žofínským a Střeleckým ostrovem. Závod pod názvem „Napříč Prahou“ se v dalších letech pravidelně opakoval. Po roce 1900 byly pořádány plavecké závody na delší vzdálenosti, například z Chuchle nebo z Podolí do Prahy. Plavecké závody byly zpočátku pouze mužskou záležitostí, až od počátku 20. století se začaly na startu objevovat i ženy a dívky. Plaveckému sportu významně napomáhaly nejstarší plovárny na Vltavě, na nichž bylo možné absolvovat plavecký výcvik a získat certifikát o jeho ukončení (Míka, 211, s. 48–49).

Jak již bylo zmíněno výše, různá přírodní koupaliště, říční plovárny a také plavecké bazény vznikaly postupně i v dalších městech Čech a Moravy.

Kolem roku 1900 byly v Liberci postaveny kryté lázně s bazénem o rozměrech 20 x 10 m a v roce 1909 vybudovala teplická spořitelna zimní lázně v Teplicích

s bazénem o rozměrech 20 x 12 m, který byl napuštěný teplou vřidelní vodou (Čsl. Plavectví, 1925, s. 2). 1. prosince 1923 byl otevřen v Praze bazén Klárov, a i když neměl regulérní rozměry, byl pro naše plavectví velmi důležitý, protože plavci mohli trénovat i v zimě (Čsl. Plavectví, 1923, s. 3). V Praze neměli plavci 25metrový bazén ještě dlouho po 1. sv. válce. Až v roce 1927 byl otevřen první regulérní¹ krytý 25 metrů dlouhý plavecký bazén v českých zemích², a to v Praze v Klimentské ulici. Poté následovaly další 25metrové bazény, a to v Paláci YMCA v Praze v roce 1928, tzv. Schichtův bazén v Ústí nad Labem z roku 1931, bazén v Plzni z roku 1932 a bazén v hotelu AXA v Praze. V roce 1932 otevřeli krytý bazén v Hradci Králové, ten měl ale rozměry 30 x 12 m. Ještě v roce 1938 bylo na našem území pouze 8 krytých bazénů, čemuž odpovídaly i sporadické úspěchy našich plavců na ME a prakticky žádné na OH. V roce 1930 byl pak slavnostně otevřen plavecký stadion v Praze pod Barrandovem (Štumbauer, 2016, s. 143–150).

V meziválečném období vzniklo na území Československa mnoho přírodních, oblíbených a hojně navštěvovaných koupališť a říčních lázní. Mezi nejznámější patřil výše zmíněný plavecký areál pod Barrandovem v Praze, otevřený v srpnu 1930. V Praze fungovalo i mnoho říčních plováren, jako Žluté lázně v Praze v Podolí z roku 1910, lázně Na Mlýnku, lázně na pontonech u Žofína nebo Občanská plovárna na Klárově. Velké množství přírodních koupališť bylo pro veřejnost k dispozici i v okolí Prahy. Byly to např. říční lázně Antonína Šůry na Zbraslavi, lázně v Měchenicích, říční koupaliště na Káránském ostrově na Labi tzv. České Grado, z roku 1926 lázně v Klánovicích, rybník Vyžlovka a Jevany v okolí Kostelce nad Černými lesy. Ale ani v dalších městech meziválečného Československa nechyběly krásné plovárny. Tak např. Sokolské plovárny v Českých Budějovicích vybudované v letech 1930–1932, plovárna na Radbuze v Plzni z roku 1910, přírodní koupaliště na Berounce v Bukovci z roku 1936, koupaliště Babylon u Domažlic, Klíšské termální lázně v Ústí nad Labem z roku 1930, Máchovo jezero u Doks, Radvanecký rybník u obce Sloup v Čechách, plovárna v Rovensku v Českém ráji, koupaliště v Dobrovi na Mladoboleslavsku, říční koupaliště na Labi v Nymburku a Poděbradech, plovárna v Křivolíku U České Třebové z roku 1938, Tereziiny lázně v Lanškrouně z roku 1927, rybník Benátky v Šumperku z roku 1925, lázně Zábrdovice u Brna a lázně Riviera na řece Svratce, lázně na Starém Brně a největší vodní dílo na území Československa, Vranovská přehrada na Dyji (Štumbauer, 2016, s. 153–163).

NEJZNÁMĚJŠÍ PLOVÁRNY NA VLTAVĚ V PRAZE

Na úvod se pokusíme rozlišit pojmy lázně, plovárna, koupaliště a budeme vycházet z dobové literatury našeho největšího odborníka na tuto problematiku, a to Václava Kolátora, který spolu s Alexandrem Hofbauerem vydal v roce 1935 publikaci s názvem *Lázně. Stavba lázní, koupališť a plováren, jejich úprava a zařízení*.

¹ Neregulérní (kratší než 25 m) bazény byly většinou u městských lázní a sloužili zejména pro lázeňský provoz.

Byly to např. Charlottiny lázně Na Ponávce v Brně z roku 1885 s bazénem o rozměrech 20 x 8 m pro letní i zimní využití. Dále 20metrový bazén v Liberci z roku 1902, v Ústí nad Labem z roku 1908 nebo krytý bazén v lázních Koruna na Václavském náměstí z roku 1914, který měl tvar šestiúhelníku. V roce 1926 byl otevřen 20metrový čistě plavecký bazén v Tyršově domě.

² Úplně první krytý vyhříváný bazén na našem území byl bratislavský Grössling postavený v roce 1895.

Pojem **lázně** zastřešoval v 1. polovině 20. století jak stavby pro vodní sporty (pro plavání, koupání neplavců, skoky do vody, vodní polo), tak i zařízení pro hygienu a relaxaci. Lázně pro hygienu a relaxaci nejsou předmětem našeho zájmu, ale lázně pro vodní sporty ano. Pro tento druh lázní se v 1. polovině 20. století používaly dva pojmy, a to **plovárna** a **koupaliště**.

Termín **plovárna** byl hojně používaný zejména v prvorepublikovém období, kdy byly nejčastěji k vidění typické říční plovárny – plovoucí plovárny a pojem **koupaliště** **převažoval až v období po 2. světové válce, když se začaly stavět více umělá koupaliště a plavecké bazény.**

Každopádně v námi sledovaném období moc nezáleželo na tom, zda se jedná o areál s bazénem nebo čistě přírodní místo, v obou případech to mohla být plovárna i koupaliště (Hofbauer a Kolátor, 1935, s. 14–19).

Plovárnou byl potom označován vřdycky jakýkoliv krytý bazén (krytá plovárna nebo také zimní plovárna), kterých bylo v prvorepublikovém Československu jen 25 a většinou byly součástí většího objektu spolu s očišťnými a léčebnými lázněmi (Hofbauer a Kolátor, 1935, s. 81).

Koupaliště dělil Václav Kolátor na přirozená a umělá. Přirozená koupaliště byla jak na tekoucích vodách (řeky, potoky), tak ve stojatých vodách (jezera, rybníky, přehrady). Umělé koupaliště byla potom umělá nádrž naplněná vodou z jakéhokoli přírodního vodního toku (Hofbauer a Kolátor, 1935, s. 13).

V dnešní době se nejčastěji setkáváme s pojmy plavecký bazén, koupaliště a aquapark.

I pojem plovárna nebyl zcela zapomenut, ale jeho význam je trochu jiný. Dnes se používá zejména ve spojení s otevřeným venkovním plaveckým bazénem či přírodním koupalištěm – biotopem, pro vodní sporty a relaxaci v létě.

Nyní se zaměříme na osm nejznámějších říčních plováren na Vltavě v Praze podle data jejich vzniku. Dvě plovárny, a to říční lázně pana Antonína Šůry na Zbraslavi a plovárna U Veselíka v Divoké Šárce, nebyly v době jejich vzniku ještě součástí Prahy, ale dnes už to jsou pražské městské části, proto jsme je do přehledu zařadili.

Vojenská plovárna

Na počátku 19. století platila v Praze vyhláška z roku 1781, která Pražanům striktně zakazovala koupání pod širým nebem a její mírnější nařízení z roku 1799 umožňovalo koupání pouze na vyhrazených místech ohraničených kůly. Důvodem těchto dvou nařízení byla hrozba utonutí osob neobezřetně si počínajících ve vodě, která trápila vojenské důstojníky stejně jako pražský magistrát.

Právě kvůli plaveckému výcviku vojáků vznikly **v roce 1809 první nejstarší říční lázně v českých zemích**, tehdejším Rakousku-Uhersku, a to v Praze na Klárově. Nová plovárna byla zřízena na staré lodi kotvící na Vltavě. Zakladatelem Vojenské plovárny byl Ernst von Pfuel. Tento Prus narozený roku 1779, který byl o několik desetiletí později ve své rodné zemi jmenován generálem pěchoty a stal se ministrem války i ministerským předsedou, byl roku 1810 přeložen do Prahy jako setník řadového pěšího pluku arcivévodý Rainera č. 11.

Pfuel nadšeně propagoval gymnastická cvičení, především však plavání. Pravidelná tempa údajně odpozoval z plavecké techniky žab a první plavci jeho „učiliště“ byli přidržováni nad hladinou provazem. Stará loď fungující jako plovárna přestala brzy vyhovovat, a proto byla z Pfuelova podnětu zbudována nová a větší.

Tvořil ji prám z nehoblovaných fošen a trámů umístěný nově do zátoky u Křižovnického kláštera. Plovárna, kterou doplnily prostorné kabinky, můstky a galerie, se stala vyhledávanou pražskou atrakcí. Dvakrát do týdne zde armáda pořádala představení, v jejichž rámci manévrovalo ve vodě až 150 plavců. Oblíbenou podívanou také bývalo potápění na vltavské dno, odkud plavci vynášeli vhozené dělové koule. Dvorské válečné radě Pfuel navrhl projekt, v jehož rámci mělo být vycvičeno až 30 000 plavců. V listopadu 1811 byl však přeložen do Vídeňského vojenského archivu a v roce 1813 přestoupil do služeb carské ruské armády.

Jeho pražská plovárna byla postupně rozšiřována a roku 1817 zpřístupněna také civilním zájemcům. V neděli se zde pořádaly koncerty vojenských kapel a část její výzdoby tvořily dělové koule i vyřazená děla.

V roce 1824 poničila plovárnu povodeň, která ji odnesla až do Roztok, kde ji chytili rybáři. Plovárna byla obnovena na původním místě, avšak o deset let později ji znovu odnesla povodeň. Zachytila se u Jezuitské zahrady, kde zůstala připevněna a sloužila ještě řadu let.

Podle historiků míšení vojenského a civilního živlu nedělalo dobrotu, a tak bylo roku 1840 rozhodnuto o založení ryze civilní plovárny ležící pár desítek metrů níže po proudu Vltavy, a to Občanské plovárny, která se stala centrem nejenom hygieny a společenského setkávání, ale také pražskou architektonickou chloubou (Primaplana.cz).

Obr. 1 Vojenská plovárna z roku 1870

(Zdroj: Sportovnílisty.cz)

Občanská plovárna

Od roku 1840 se mohli Pražané koupat pod letenským kopcem vedle dnešního Čechova mostu v jedné z nejoblíbenějších přírodních lázní – Občanské plovárně.

Občanská plovárna byla postavena v klasicistním stylu podle návrhu architekta Josefa Krannerera (mimo jiné autora schodů z Karlova mostu na Kampu). Pražané se tam koupali v řece mezi dřevěnými pontony, které byly

každé jaro pravidelně stavěny a na podzim zase sklízěny. Součástí lázní byla také plavecká škola a restaurant, pořádaly se zde i nejrůznější koncerty, plavecké či veslařské soutěže, scházeli se zde i otužilci. Jako malý sem pravidelně chodíval i Franz Kafka s otcem, jehož rodina bydlela nedaleko od lázní.

Četné pražské povodně však zapříčinily, že z původního Krannerova návrhu budovy zůstala dodnes zachována jen střední část se sloupovím, křídla budovy jsou dostavovaná. I tak Pražanům sloužila do třetí čtvrtiny dvacátého století (Hubertová, Ceskatelivize.cz).

Obr. 2 Občanská plovárna v 19. století a v 21. století (Zdroj: Ceskatelevize.cz)

Slovanka

Nejenom levý břeh Vltavy sehrával stěžejní roli v historii pražského koupání v dobách, kdy se do vody ještě dalo vlézt. Podobnou roli sehrávaly i pražské ostrovy. Vyhlášenou říční plovárnou byla **třetí nejstarší plovárna na Vltavě Slovanka, z 90. let 19. století**, nacházející se v severozápadní části Žofina neboli Slovanského ostrova.

Tato plovárna byla ve své době největší říční plovoucí plovárnou ve střední Evropě. Uprostřed dřevěných pontonů nabízela Slovanka různě hluboké bazény pro plavce i neplavce z prkenných konstrukcí a v parných dnech praskala ve švech (Hubertová, Ceskatelevize.cz)

Vyšehradské říční lázně

Plovárny byly na Vltavě také pod Vyšehradem (kde byla Vltava až 12 metrů hluboká), v Podolí, v Braníku Na Mlýnku, na ostrově Štvanice či na Císařské louce, kam se chodilo po pontonovém mostě.

Vyšehradské říční lázně měly zejména oproti Vojenské a Občanské plovárně, které stály níž po proudu Vltavy, výhodu v tom, že se nacházely v místě mezi železničním mostem a vyšehradskou skálou, kde Vltava bývala ještě čistá.

O vznik lázní se **roku 1894** zasadil Jan Podlipný, pozdější pražský primátor.

Občanská plovárna a koupele.

Ceny:	
Listek pro dobu letní ku cvičení se v plování pro	
dámy a pány	10 zl.
Poloviční listek ku cvičení se v plování	6 zl.
Roční listek ku pokračování v cvičení se v plování	8 zl.
Poloviční listek pro dobu letní k pokračování v cvičení se v plování	5 zl.
Roční listek k volnému plování	7 zl.
Poloviční listek pro dobu letní k volnému plování	4 zl.
Odměna plavčímu mistru při polovičních neb celých listkách pro dobu letní:	
Za cvičení v plování aneb za pokračování v tomtéž	3 zl.
O samoplavců	1 zl.
Poloviční listky pro dobu letní mají platnost pro první polovici doby od 1. května do 15. července, druhá polovice počíná 16. července a končí uzavřením plovárny.	
Denní listky.	
Za jedno cvičení v plování	287
Za volné plování	60 kr.
Ceny za koupelo v komůrkách a ve vodojemu.	
12 koupelí s ručníkem	2 40
1 koupel s ručníkem	25 kr.
6 " " " " " "	1 40
Poloviční listek ke koupeli neb dětská koupel	12 kr.
Prádlo.	
Za upotřebení prostér.	6 kr.
Za upotř. kazajky pl.	5 kr.
ručníku 3 kr.	" " kalhot " 5 kr.

Obr. 3 Ceník služeb na Občanské plovárně z roku 1880 (Zdroj: Wikipedie)

Obr. 4 Plovárna Slovanka na konci 19. století (Zdroj: Ceskatelevize.cz)

A třebaže šlo o obecní říční lázně, od svého vzniku se pravidelně pronajímaly soukromým provozovatelům. Tím prvním byl hostinský Václav Paul, který podepsal nájemní smlouvu na tři roky za roční poplatek 550 zlatých. Osud mu ovšem dopřál jen jednu sezónu.

V říjnu téhož roku zasáhla Prahu povodeň, která plovoucí dřevěnou konstrukci strhla od břehu a hnala napříč městem. Větší část plovárny se naštěstí zachytila za pilíř Palackého mostu, ale zbytek byl vyloven až v Holešovicích a Libni.

Následujícího roku se museli vyšehradští obejít bez plovárny. Čekalo se na rozhodnutí speciálně ustavené komise, která měla za úkol posoudit bezpečnost dalšího provozu. Komise rozhodla posunout lázně zhruba o 30 metrů dále po proudu řeky a nahradit čtvercový půdorys obdélníkovým. Zároveň se výrazně zlepšilo ukotvení dřevostavby, neboť do pobřežní navigace byly zabudovány žulové kvádry s železnými kruhy, kterými se provlékaly kotevní řetězy. O správnosti takových opatření všechny přesvědčila další povodeň roku 1896, kterou už lázně přečkaly bez potíží.

Nové lázně patřily k největším v Praze. Sestávaly ze tří prostorných bazénů (zvláště pro muže, chlapce a ženy) a 33 kupadel. Tak se označovaly uzavřené kabinky, ve kterých se zájemci mohli oddávat koupeli v soukromí a bez okukování ostatních. Ostatně snad všechny plovárny bývaly v těch dobách obehnané ohradami, aby nikdo zvenčí nebyl pohoršován polonahými koupáči.

Spádovou oblastí Vyšehradských lázní byla větší část Nového města, Vyšehrad, Vinohrady, Nusle a Podolí. Není proto divu, že během vrcholící letní sezóny občas přeplněná plovárna nevydržela nápor zájemců a pod jejich tíhou se začala potápět. Z toho důvodu vartoval před vstupem v kritických dnech policista, kontrolující počet návštěvníků a dbající na bezpečnost vodních radovánek spolu s plavčíkem.

V roce 1907 musela plovárna na čas změnit místo působnosti kvůli výstavbě nového nábreží pod Vyšehradem. Dočasný azyl našla na protějším smíchovském břehu u vorového přístavu. Už rok předtím se ale v lázních zrodila sportovní tradice, která s drobnými přestávkami vydržela přes 30 let. Je řeč o plaveckém závodu Napříč Prahou, který se odehrával každoročně mezi Vyšehradskou a Občanskou plovárnou, potažmo Čechovým mostem.

Jak je popsáno výše, ačkoliv lázně patřily městu, bývaly pravidelně pronajímány soukromníkům. Například mezi lety 1915–1918 plovárnu provozoval František Mejzlík, pozdější majitel nedaleké „Mejzlíkárný“ na opačné straně vyšehradské skály.

Až v roce 1935 se magistrát rozhodl Vyšehradskou plovárnu prodat z důvodu neustále se zvyšujících nákladů na provoz.

Majitelem se stal tehdejší nájemce Antonín Špaček z Podolí, který za ni nabídl víc než 50 tisíc korun. Po něm pak plovárna získala své neformální pojmenování „Špačkárna“.

Obr. 5 Vyšehradské říční lázně
(Zdroj: Vyšehradsej.cz)

Krátce po válce stihnul plovárnu stejný osud jako ostatní její pražské sourozence – znárodnění a postupný zánik. V provozu zůstala až do šedesátých let. Poté její dřevěná konstrukce sloužila jako loděnice vodáckého oddílu (Vysehradskej.cz).

Říční lázně pana Antonína Šůry

Na Zbraslavi, na levém břehu Vltavy proti vrchu Závist, pluly **od konce 19. století** říční lázně pana Antonína Šůry. Jeho plovárna byla plovoucí, a tak bylo-li třeba, přeplul s ní na protější pravý břeh. V romantickém místě obklopeném skalami a zalesněnými vrchy, na dohled od zbraslavského nádraží i přístaviště parníků pronajímal Antonín Šůra dřevěné kabinky a zájemce z řad dětí i dospělých učil plavat. Používal k tomu bidlo, k němuž bylo připevněno lano, jež měl budoucí plavec obtočeno kolem pasu. Pan Šůra chodil s bidlem po dřevěném molu a na svého svěřence, pokoušejícího se o první tempa, volal zvučným hlasem: „Á dva-tři, á dva tři...“ Řeku miloval, své řemeslo dokonale ovládal, jako plavčík prý před utonutím zachránil přes sedmdesát lidí. Na jeho plovárnu, která fungovala až do roku 1954, rád chodil kromě Vladislava Vančury třeba Saša Rašilov (Xantypa.cz).

Obr. 6 Říční lázně pod Vyšehradem (Vysehradskej.cz)

Podolí – Žluté a Modré lázně

Prokopání pouze pětaticet metrů dlouhého, ale o to dopravně důležitějšího vysehradskeho tunelu v roce 1904 znamenalo pro hlavní město signál k masivnímu rozvoji nejenom Podolí, ale i dalších sousedících čtvrtí. Od roku 1910 začaly tunelem jezdit tramvaje, a právě Podolí se stalo novým cílem výletů a koupele chtivých Pražanů. **Roku 1910** založilo Družstvo říčních lázní na místě někdejšího kotviště vorů zbrusu nové koupaliště, které podle barvy nátěru plotu dostalo jméno Žluté a Modré lázně. Žluté lázně byly určeny běžné populaci, Modré byly o něco luxusnější, oboje se však staly vyhledávaným cílem tisíců Pražanů.

A nezůstávalo pouze u koupání. V době největšího rozkvětu lázní za první republiky zde fungovaly nejenom restaurace, stánky s občerstvením či atrakce jako houpačky a kolotoče, ale k mání zde byly například i holičské služby. Návštěvníci tu měli předplacené dřevěné kabinky (a to někteří z nich i více než padesát let), jichž bylo možno napočítat ke čtyřem stovkám.

Zlatá éra Žlutých lázní sloučených s Modrými v roce 1949 vzala za své v padesátých letech, kdy se teplota Vltavy v Praze kvůli Slapské přehradě snížila (Ceskatelevize.cz).

Podolí – Mejlíkárna

Podolský „háfn“ vznikl v druhé polovině 19. století jako vorový přístav a zimoviště parníků. S postupným utlumováním voroplavby a výstavbou velkorysého smíchovského přístaviště však přestal plnit původní účel a místo toho se stal Mekkou pražských sportovců. Jachtařům a kanoistům tady velel Josef Rössler-Ořovský, zatímco plavce měl na starosti František Mejlík.

Rodák z jihočeského Týna nad Vltavou žil už od dětství jednou nohou v řece. Vyučil se sice pilařem, ale po přestěhování do Prahy se v letních sezónách živil jako plavčík na vysehradských a podolských plovárnách. **V roce 1922** pak na ochranné hrázi podolského přístavu postavil převlékárny a na hladinu řeky spustil typické dřevěné plato. Provoz mohl začít.

Jako vášnivý plavec měl František Mejzlík velmi dobré vztahy s pražskými sportovními kluby. Záhy po otevření se tedy domluvil s nedalekým ČSK Vyšehrad 1907, že plovárna bude zároveň fungovat jako klubové tréninkové centrum. Sportovní plavci tu měli vyhrazeny vlastní kabinky a nad jejich přípravou bděl olympionik Alois Hrášek. Není tudíž divu, že podnik nesl oficiální název Sportovní plovárna. Už za pár let jí ale nikdo neřekl jinak než „Mejzlíkárna“.

Otec zakladatel se bohužel nestačil plovárny pořádně nabažit. Zemřel čtyři roky po jejím otevření ve věku pouhých 50 let. Naštěstí ale vychoval zdatné nástupce. Provoz plovárny převzal syn Josef a dcera Marie, která byla vynikající československou sprinterkou. Také další dvě Mejzlíkovy dcery se prosadily ve sportu – jedna závodně plavala a druhá hrála házenou.

„Mejzlíkárna“ prošla ve 30. letech rozšířením a modernizací, aby obstála v konkurenci ostatních říčních plováren. Zásahu na tom nesl především Josef, neboť Marie přijala v roce 1939 nabídku na místo ředitelky nově vybudovaného koupaliště v Prachovských skalách. Každopádně v tomto období probíhala na podolském břehu zlatá léta.

Když se po druhé světové válce vrátil život jakžtakž do starých kolejí, přišlo neštěstí. V roce 1949 náhle zemřel Josef Mejzlík. Zbytek početné rodiny byl ovšem odhodlaný udržet plovárnu stůj co stůj. Nicméně proti znárodnění v následujícím roce nezmohl nic. „Mejzlíkárna“ přešla do správy Lázeňské a rekreační služby hl. m. Prahy.

V rukou lidu fungovala „Mejzlíkárna“ až do začátku 60. let, kdy definitivně zanikla. K tomu významnou měrou přispěla výstavba Vltavské kaskády, kvůli které se voda v řece nestačí cestou do Prahy pořádně ohřát. Dnes na místě bývalé plovárny kotví soukromé jachty a k posezení zve restaurace Podolka (Vysehradskej.cz).

Obr. 7 Plovoucí bazén s mělkým dnem pro neplavce (Vysehradskej.cz)

Divoká Šárka – plovárna U Veselíka

Přestože plovárna U Veselíka v Divoké Šárce nebyla a není na Vltavě a článek se zabývá plovárnami na Vltavě, měli jsme díky vyhlášenosti a oblibě této plovárny potřebu ji sem zařadit.

Turistický potenciál Šáreckého údolí brzy rozpoznal podnikatel Jan Veselík. Ten na sklonku devatenáctého století koupil v té době už nefungující mlýn na Šáreckém potoce a začal zde výletníkům nabízet občerstvení. Protože živnost vzkvétala,

mohl už na počátku dvacátých let jeho syn Alois postavit na místě bývalého mlýna honosný výletní velkorestaurant s názvem Dívčí skok. Ten čítal až šest set míst k sezení uvnitř i na letních terasách, hosté zde měli k dispozici tančírnu anebo kulečnick.

Místo schované uprostřed skal, které získalo přívěsisko Pražský ráj anebo Pražské Švýcarsko, se těšilo za první republiky značné oblibě.

Podnikavý Alois Veselík nezůstal pouze u restaurátérství a připravil **ve druhé polovině třicátých let 20. století** návštěvníkům další atrakci. Na místě mlýnského rybníka někdejšího Hovorkova mlýna nechal postavit plovárnu, již se nejenom dodnes říká „U Veselíka“.

Kromě koupání a opalování na travnaté pláži se už desítky let na místním hřišti hraje volejbal nebo nohejbal. Šárecká plovárna, kam příliv Pražanů neustal dokonce ani během druhé světové války, je bezesporu nejhezčím pražským bazénem. Přestože je vyhlášena ledově studenou vodou, o to příjemnější atmosféra zde dodnes vládne. I tady mají skalní příznivci tohoto zařízení své kabinky pronajaté už desítky let a na svou plovárnu, která se právem pyšní přídomek nejkldnější koupaliště v Praze, nedají dopustit (Starysmichov.cz).

ZÁVĚR

19. století se datuje jako počátky plavání a koupání v Českých zemích. To, že lidé mohli trávit svůj volný čas u vody, byl projev demokratického životního stylu dané doby.

K amatérskému plaveckému sportování se využívala zejména vhodná místa v přírodě, až později si lidé začali na řekách stavět speciální plovárny, tzv. říční lázně.

K největšímu rozmachu říčních lázní došlo na počátku 19. století zejména v Praze, na levém břehu Vltavy mezi Mánesovým a Čechovým mostem, a dále v jejím okolí. Až později, na počátku 20. století, začala vznikat další přírodní koupaliště i v dalších městech.

Pražané trávili na plovárnách v horkých letních dnech pozdní odpoledne. V neděli, což býval jediný volný den, sem přicházeli již ráno a odcházeli večer. Řada pražských dětí tady prožívala celé prázdniny. Na každé z nich bývala restaurace nebo alespoň stánek, kde si bylo možné koupit občerstvení, na některých měli návštěvníci kromě běžných převlékacích kabelek také ty se soukromými bazénky, mohli si půjčit lodičky nebo šlapadla.

K zániku těchto půvabných míst kupodivu nepřispěly obě světové války, jak by se mohlo zdát. Bylo to zejména vybudování první fáze vltavské kaskády ve 30. letech 20. století, v důsledku čehož se voda v Praze silně ochladila, a také výstavba umělých koupališť a bazénů, což vedlo k postupnému chýtrání říčních lázní v důsledku malé návštěvnosti. Dalším důvodem u nás, to v 50. letech 20. století, bylo znárodnování majetku.

PRAMENY A LITERATURA

Periodika

Českosl. Plavectví, 1925(2), 19, s. 2.

Českosl. Plavectví, 1923(1), 5, s. 3.

Literatura

HOFBAUER, A., KOLÁTOR, V. (1935). *Lázně. Stavba lázní, koupališť a plováren, jejich úprava a zařízení*. Praha: Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.

HRUBEŠ, J., HRUBEŠOVÁ, E. (1997). *Pražské domy vyprávějí II*. 1. vyd. Roztoky u Prahy: Orion.

MÍKA, Z. (2011). *Zmizelá Praha, Sporty a sportoviště*. 1. vyd. Praha: Paseka.

ŠTUMBAUER, J. (2016). *Výbrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v meziválečném Československu*. České Budějovice: JU.

ŠVÁCHA, R. a kol. (2012). *Naprej! Česká sportovní architektura 1567–2012*. 1. vyd. Praha: Prostor.

Internetové zdroje

HUBERTOVÁ, K., LANGER, J. <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1559212-prazske-plovarny-kdysi-a-dnes>.

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1335468-zlute-lazne-oblibeny-odlesk-tradice-prazskych-plovaren>.

<http://www.primaplana.cz/news/prazska-vojenska-plovarna-a-setnik-von-pfuel/>.

<http://www.sportovnilisty.cz/nejstarsi-historie-plaveckych-sportu-v-cechach/> 23.5.2015.

<http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2012070002> 11.7.2012.

<https://vysehradskej.cz/z-historie-prazskych-plovaren-vysehradske-ricni-lazne/>.

<http://vysehradskej.cz/z-historie-prazskych-plovaren-zlute-lazne/>.

<http://vysehradskej.cz/z-historie-prazskych-plovaren-mejzlikarna/>.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Ob%C4%8Dansk%C3%A1_l_plov%C3%A1rna.

<http://www.xantypa.cz/archiv/cislo-9-14/2536-3/nostalgicky-svet-ricnich-lazni-a-plovaren->.

Mgr. Petra Tomšová

UK FTVS, José Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešelavín

e-mail: petra.tomsa@seznam.cz

Recenze

Critical reviews
of professional
publications

RODIČE A SPORT DĚTÍ

PARENTS AND CHILDREN'S SPORT

SEKOT, A.

Brno: Muni Press, 2019, 1. vyd., 126 s.
ISBN 978-80-2109-292-1

Nejnovější odborná monografie „Rodiče a sport dětí“ od profesora Aleše Sekota, který je jedním z nejrespektovanějších odborníků a zároveň i nejpłodnějších tuzemských autorů v oblasti sociologie sportu, se zabývá hned několika velmi aktuálními otázkami v kontextu soudobé sedavé společnosti. Ústřední pozornost monografie je věnována problematice rodičovských výchovných stylů a jejich dopadu na aktivní přístup dětí a mládeže k aktivnímu přístupu k životu, včetně trávení volného času, resp. pravidelného sportování. Navíc autor rozšiřuje pohled na otázku sportování dětí např. i směrem k výchovně socializační roli jejich trenérů. Možné střety motivací a směřování jednotlivých aktérů trojúhelníku dítě – rodiče – trenér navíc dokládá autor i na řadě empirických poznatků získaných z tuzemského i zahraničního prostředí.

Téma této monografie považuji za vysoce aktuální a zároveň též velmi

přínosné, nejen v souvislosti s hledáním cest k překonání nástrah, resp. negativních dopadů dnešní tzv. sedavé společnosti, ale také z hlediska velmi zásadního vlivu rodičovských výchovných stylů, stejně jako výchovně socializačního významu práce trenérů na sportování dětí a mládeže. Autor v celé publikaci v mnoha směrech ukazuje, že právě rodiče a jejich vhodné výchovné styly sehrávají nejen v zapojení dětí a mládeže do sportu, ale i v jejich celoživotní lásce ke sportu zásadní roli. V tomto směru ostatně i velmi výstižně a jednoznačně ve své monografii také konstatuje, že čím vyšší význam přisuzují rodiče sportu, tím silněji děti chápou sport jako hodnotnou a atraktivní činnost.

Vlastní text monografie je rozdělen do osmnácti hlavních kapitol, navíc její nedílnou součástí je i úvodní poznámka, summary, soupis použité literatury a rejstřík. V úvodní poznámce k této monografii si autor podrobněji všímá nejen kulturních, ale právě i sociálních souvislostí fungování sportovně pohybových aktivit. Sekot osvětluje, že sport působí vždy v součinnosti s vlivy specifík daného sociálního a kulturního prostředí v širším kontextu socializačních a výchovných procesů. Vedle toho výstižně poukazuje i na zásadní posuny ve sféře hodnotových orientací sociálně a ekonomicky rozrůzněných skupin, stimulované zejména kulturně přelomovým fenoménem tzv. konzumní společnosti, přičemž nezapomíná zdůraznit ani jeden z nejzávažnějších nepřímých důsledků konzumerismu na současný stav sportovně pohybových aktivit. V pozadí tohoto problému si autor všímá i procesu tzv. sedentarismu, kdy zejména v důsledku technologicky vyspělejší a materiálně bohatší společnosti dochází k poklesu nároků na přirozenou fyzickou námahu

i pravidelné pohybové aktivity, a to zejména ve třech hlavních oblastech: pracovním procesu, domácnostech a individuálních formách dopravy.

Autor odpovídá ve své úvodní poznámce i na elementární otázku, proč je pohyb v dnešní společnosti důležitý. Upozorňuje na to, že člověk je geneticky na pohyb naprogramován a sedavý způsob života jako nepřirozená forma fyzické pasivity mu škodí. Proto zároveň i varuje před negativními důsledky nedostatku pohybových aktivit ve společnosti, ať již jde o rostoucí obezitu či růst počtu tzv. civilizačních chorob, kterým by bylo možné v řadě případů právě zdravými pravidelnými pohybovými aktivitami předcházet. V době, kdy jsme svědky celosvětově klesající účasti populace (včetně dětí a mládeže) na pohybových aktivitách, přičemž bohužel ani vývoj situace v tomto směru v České republice není zatím výjimkou, je autorovo poměrně podrobné rozkrytí a zdůraznění možných negativních důsledků plynoucích z nedostatku pohybových aktivit pro lidstvo, velmi potřebné.

Za neméně přínosné shledávám také to, že autor přibližuje i další z mnohostranných přínosů a zároveň i rizik, které jsou se sportem v soudobé společnosti spojené. Sport se na jedné straně stal významným kulturně-sociálním jevem, který může svým charakterem diferencovaně plnit různé funkce (například sociálně-výchovnou, preventivně-zdravotní, ekonomickou či politickou) a navíc se sport dotýká velké části veřejnosti, od aktivně sportujících na vrcholové, výkonnostní či rekreační úrovni přes osoby, které našly v oblasti sportu zaměstnání, až po pasivní konzumenty v podobě diváků. Podle Sekoty lze sportování považovat za jedinečný nástroj všestranného rozvoje jedince, který pomáhá upevňovat a rozvíjet jeho fyzickou zdatnost

a obratnost, stejně jako zvyšovat psychickou odolnost. Navíc vyzdvihuje i roli sportu jako výrazného socializačního mechanismu, který působí na rozvoj sociálních dovedností a zvyšování sociálních kompetencí jedince. Na druhé straně autor velmi výstižně upozorňuje i na to, že sport je stále více spojován i s řadou sociálních jevů a problémů, jako jsou zdraví, násilí, kriminalita, sociální rozdíly či pracovní migrace. Nezapomíná ani správně zdůraznit, že sociální a komerční potenciál sportu vstupuje nejen svými pozitivními přínosy, ale také svými spornými dopady do řádu mocných sil našeho světa. V této souvislosti konstatuje, že sport může být zároveň i platformou násilí, fašismu, totalitarismu či vypjatému nacionalismu.

V monografii je daná problematika autorem zpracována poměrně velmi komplexně a všimá si i řady souvisejících témat, ať již jde např. o problematiku sportu a socializace (kap. 4 a 5) pohybovou motivaci, včetně významu věku a motivace ke sportu (kap. 6, 8, 16), výzvy rodičovské odpovědnosti (kap. 11), motivační aspekty trenérské práce (kap. 14) či očekávání společnosti od řízení sportu (kap. 18). Autor se navíc dotýká v některých částech monografie i řady zajímavých historických souvislostí spojených s řešenou tematikou (např. historické ohlédnutí směrem k české tradici organizace pohybových aktivit a školní tělesné výchovy v kapitole 9).

Sekot nezapomíná ve své monografii ani na některé další – často i poměrně specifické problémy a otázky, které se v souvislosti s daným tématem vynořují. Pozornost je věnována např. výzvám v oblasti rodičovské odpovědnosti a také sportování dětí z neúplných rodin. Autor upozorňuje např. na to, že tato skupina dětí je již v raném dětství ve svých organizovaných aktivitách velmi často

omezována, ať již z nedostatku finančních prostředků či času těch, kteří je v těchto neúplných rodinách vychovávají.

Přes výše uvedené lze konstatovat, že hlavní pozornost autora je věnována třem stěžejním oblastem.

Tou první se v monografii logicky stala samotná role rodičů, resp. rodičovských výchovných stylů směrem ke sportování jejich dětí. Autor z řady perspektiv nejdříve velmi výstižně představuje rodiče ve vztahu k dětem jako primární „opinion leaders“, kteří zásadním způsobem formují a ovlivňují hodnotový svět dítěte, včetně utváření jeho vztahu k pohybovým aktivitám. Vedle toho jsou následně bližším způsobem představeny základní rodičovské výchovné styly, respektive čtyřstupňový model rodičovských výchovných stylů, který rozlišuje mezi autoritářským, autoritativním, liberálním a lhostejným rodičovským výchovným stylem. V monografii je vyzdvihována zejména role autoritativního rodičovského výchovného stylu, který, jak autor přibližuje, je obecně pokládán za optimální cestu k výchově zodpovědných dospělých, svobodně vyjadřujících své názory a přístupujících aktivně k životním výzvám a povinnostem. Navíc je zdůrazňováno i to, že tento výchovný styl může zásadně přispět i dobrému a pevnému základu pro přirozeně se utvářející motivaci a celoživotní adherenci dítěte ke sportovním pohybovým aktivitám jako nedílné součásti života všestranně rozvinutého jedince. Autor zároveň upozorňuje také na to, že i když se tyto výše uvedené akademicky konstruované základní kategorie v některých charakteristikách překrývají, tak platí, že nejvýznamnějším znakem správného a pozitivně zaměřeného výchovného stylu je budování a udržování pozitivního vztahu s dítětem a stabilizování přirozené a zdravé rodičovské autority.

Druhou hlavní související oblastí, kterou monografie řeší, je role volnočasových aktivit, a to zejména role sportování dětí a mládeže pro jejich pozitivní formování a rozvoj. Autor v této části textu zajímavým způsobem přibližuje význam volného času, resp. volnočasových aktivit, jako důležitého faktoru socializačního zrání a výchovného působení adolescentů. Zároveň velmi správně upozorňuje i na to, že jeho způsob trávení může být u dětí a mládeže velmi rozdílný (a to i hodnotově) od „trvalého napojení“ na elektronická média až po aktivní formy trávení volného času, včetně sportovních pohybových aktivit. Autor nezapomíná ani zdůraznit vliv sociokulturního prostředí na možnosti trávení volného času u dětí a dokládá to na situaci v různých částech světa (od vyspělých bohatých zemí až po chudé ekonomicky nerozvinuté země).

Monografie navíc v tomto směru přináší autorovu sekundární kritickou analýzu empirických zjištění k této problematice (kap. 17). Její hlavní závěry dokládají nejen pozitivní dopad organizovaných volnočasových aktivit dětí v mnoha směrech, ale zároveň i potvrzují řadu možných negativních důsledků trvalé či převážně nestrukturované neorganizovaného trávení volného času dětí (od zvýšené inklinace k nežádoucímu, resp. rizikovému chování až po horší školní prospěch). Navíc zahraniční výzkumy potvrzují i významnou souvislost mezi sportovní aktivitou dětí a jejich rodičů. Autor na základě kritické analýzy aktuálních empirických zjištění v závěru této části výstižně konstatuje, že aktivní účast na organizovaných volnočasových aktivitách pod vedením či dohledem dospělých lze považovat za vhodné prostředí zdravého osobnostního vývoje adolescentů.

Vedle toho monografie přináší i relevantní tuzemské i zahraniční empirické poznatky směrem k vlivu rodičovské podpory na sportování dětí. Také kritická analýza výzkumů v této oblasti ukázala, že rodičovská podpora je významným stimulem nejen pro potřebu pěstování celoživotně praktikovaného sportování, ale navíc v širším výchovně socializačním kontextu přispívá k rozvoji aktivního přístupu k životu, jeho výzvám, povinnostem a zodpovědnému přístupu k hodnotě zdraví. Sekot shrnuje hlavní závěry empirických poznatků v této oblasti výstižným konstatováním, že pěstování celoživotně pozitivního vztahu k aktivnímu sportování přináší pro všestranný vývoj mladého člověka více, než předčasná sportovní specializace cílená na výkon, vítězství, odměnu.

V monografii navíc autor představuje i záměr chystaného vlastního výzkumu (včetně představení hlavního cíle a hypotézy či klíčových výzkumných otázek) „Participace dětí a mládeže (ČR) ve sportu na pozadí rodinného prostředí v měnícím se společenském kontextu“, na Fakultě sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně, který se bude snažit zkoumat vliv rodičů na sportování jejich dětí, a to navíc v různých sportovních prostředích (fotbal, atletika, badminton).

V neposlední řadě si autor ve své odborné monografii zajímavým způsobem všímá i některých praktických projevů „výchovného trojúhelníku“: rodiče – sportující dítě – trenér. Pozornost je věnována zejména nevhodnému chování rodičů v kontextu svých sportujících dětí, přičemž autor upozorňuje na skutečnost, že sílí úsilí výzkumníků adekvátně popsat a porozumět roli trenérů v kontextu mnohdy barvitých postojů a chování rodičů usilujících o úspěšné sportovní kariéry jejich dětí. Monografie rozkrývá možné negativní důsledky nerealistických nároků

a očekávání některých rodičů, které mohou být pro jejich děti zdrojem stresu a obavy ze selhání a oslabování přirozené radosti ze sportu, přičemž mohou vést až ke ztrátě víry v jejich vlastní schopnosti a snížené sebedůvěře. Sekot zároveň velmi podnětně doplňuje, že o to zásadnější je právě v těchto případech role trenérů dětí a mládeže, kteří mohou přispívat nejen odborným vhladem k přiměřenému souznění postojů rodičů a dítěte, resp. pozitivním působení na sportovní výkonnost a celkový osobnostní rozvoj adolescentů.

Publikace přináší i v tomto směru zmapování řady aktuálních empirických zjištění z různých oblastí sportu (např. tenis, kriket, ragby) a různého geografického prostředí (Velká Británie, Austrálie), která potvrzují u řady rodičů negativní tendence zasahování do vztahů trenér – sportující a též i nepřiměřený důraz na sportovní úspěch jejich dětí, resp. za hlavní motiv jejich rodičovského zájmu. Autor v této souvislosti varovně upozorňuje na to, že ztráty na půdě sportu nesmí být zaměňovány za fatální životní selhání. K tomu ještě výstižně doplňuje, že přemíra protektivního chování rodičů, donucovací chování směrem k výkonu či zraňující nesouhlas s prohrou patří k těm projevům rodičovských metod, které rozhodně nepřispívají k harmonickému a harmonizujícímu výchovnému procesu mladého člověka. Sekot uzavírá tuto část smutným konstatováním, že zpravidla rodiče, kteří byli v dětství zdrojem rozčarování na poli sportu, delegují své nenaplněné aspirace na své potomky a spatřují v nich zásadní kritérium úspěšné výchovy.

Také proto Sekot i v závěru vyzdvihuje nezastupitelnou a mnohdy primární roli rodičů a jejich výchovných metod. Shrnuje, že lze očekávat větší pravděpodobnost inklinování dítěte ke sportovní pohybovým aktivitám v případech, kdy

oba rodiče svými výchovnými metodami akcentují hodnotu výkonu ukotveného v učení, radosti z výsledků a posilují faktor koheze a stability.

Jednoznačně se domnívám se, že odborná kniha Aleše Sekota „Rodiče a sport dětí“ přispívá k obohacení teoretických i empirických poznatků v této oblasti a její hlavní závěry dokládají, že právě rodiče sehrávají nejen v zapojení dětí a mládeže do sportu, ale i v jejich celoživotní lásce ke sportu zásadní roli. Monografie má charakter odborné knihy. Její zpracování bylo založeno na aplikaci standardních vědecko-výzkumných metod, které jsou využívány v oblasti společenských věd. V publikaci jsou nejen zmapována relevantní teoretická východiska k dané problematice, ale přináší i stěžejní empirické poznatky směrem k rodičovskému přístupu ke sportu dětí a mládeže. Při zpracování textů byla autorem hojně využívána jak zahraniční, tak i tuzemská odborná literatura (včetně odborných monografií či odborných vědeckých článků). U autorem zmapovaných odborných zdrojů lze ocenit jak jejich relevantnost a významnost, tak i jejich aktuálnost, přičemž však nechybí ani rešerše stěžejních odborných zdrojů staršího data (např. Coakly, 1987).

Tato publikace Aleše Sekota se navíc jako vůbec první v České republice komplexně věnuje problematice role rodičů a rodičovského přístupu ke sportování dětí. Jsem plně přesvědčen, že knihu ocení nejen odborná veřejnost, včetně studentů vysokých škol se zaměřením na sociologii sportu, pedagogiku, trenérství či řízení sportovních organizací, ale i rodiče samotní.

Ing. Vilém Kunz, Ph.D.

Vysoká škola finanční a správní,
Studijní středisko Most

Katedra marketingové komunikace

Pionýrů 2806, 434 01 Most

e-mail: kunz.vilem@seznam.cz

ZPRÁVY Z KONFERENCÍ

CONGRESS NEWS

ČLENSKÁ SCHŮZE SPOLKU ČESKÁ SPOLEČNOST UČITELŮ TĚLESNÉ VÝCHOVY

MEMBER MEETING OF CZECH ASSOCIATION OF PE TEACHERS

Ustavující členská schůze České společnosti učitelů tělesné výchovy (ČSUTV) se konala 5. 12. 2019 v prostorách Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Na schůzi debatovalo 20 účastníků z řad učitelů tělesné výchovy, akademiků v oboru kinantropologie a dalších hostů, kterými byli zástupci vedení základních škol, České školní inspekce a Českého olympijského výboru, respektive projektu Sazka Olympijský víceboj, kterým upřímně děkujeme za jejich příspěvky.

Členskou schůzi ČSUTV zahájila její předsedkyně doc. Jana Vašíčková (FTK UP Olomouc), která dále představila genezi vzniku ČSUTV, přednesla zprávu o hospodaření spolku a jeho činnosti za uplynulé období. Předneseny byly tři základní vize spolku, který byl založen teprve nedávno – 23. 10. 2018:

Propojovat – jednotlivé sféry tělesné výchovy a sportu.

Prosazovat – síla hlasu umožní společně se vyjadřovat k tématům a být slyšen.

Posilovat – profesní status učitele tělesné výchovy.

V další diskusi byla představena zahraniční spolupráce ČSUTV a její zapojení v rámci domácích a mezinárodních projektů. Dalším důležitým tématem bylo rozšiřování členské základny společnosti, která cílí především na učitele tělesné výchovy. Zahraniční zkušenosti ukazují, že je důležité mít pro tuto profesi oficiální organizaci, jež by umožnila (nebo pomáhala) dosahovat našich společných cílů.

Případné zájemce o členství v ČSUTV si tak dovoluujeme odkázat na web společnosti www.csutv.cz.

Za organizátory konané členské schůze děkuje Petr Vlček (PdF MU), místopředseda ČSUTV a člen výboru Evropské asociace učitelů tělesné výchovy (EUPEA).